

tevhid

Receb
1447

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP, ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR. KULLARIMI MÜJDELE!" (39/ZUMER, 17)

AYLIK İSLAMİ EĞİTİM DERGİSİ | OCAK '26 | YIL: 15 | SAYI: 153 | FİYATI: 100₺ | ISSN: 2148-4635

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR

TEDÂFU SÜNNETİ

HALİS BAYANCUK HOCA | HASBİHÂL' 04

Enes YELGÜN	Hayber Kuşatması	Salim KANDEMİR	Resûlullah'ın Havarisi: Zubeyr ibni Avvâm	Melek ŞEREF	Otoriter Ebeveynliğin Dinamikleri
Talha AKMAN	Rûmlar Yenildi	Kerem ÇAĞLAR	Sudan: Kızıl Toprak, Sessiz Çığlık	Kerem ÇAĞLAR	Hakikatin Işığı, Otoritenin Gölgesi
Enes DOĞAN	Allah Resûlü'nün Risaletinin Umumiliği Sünnetin Korunmasını Gerekçendirir	Zeynep BAYANCUK	Değerlisin	Sultan Amed YAŞAR	Tevazu Güncellemesi
Emre ACAR	Alışkanlıklarımız...	Dr. Gözde TERCUMAN	Öğrenmeyi Neler Kolaylaştırır	Osman ZENGERTAŞ	Tevbe Suresi'nin 31. Ayetinin Tefsiri ile Kitabî ve Modern Geleneklerdeki Yansımaları
Ömer AKDUMAN	Kulluğun Sosyal Hali: Birr Ve Güzel Ahlak	Özge UZUNKAYA	Yorgun Zihinler	Osman SADIKOĞLU	El-Barî

Vahyin bereketi, hayatın her anına dokunmak için dijital dünyada sizinle buluşuyor. Tevhid Meali'nin **yepyeni arayüzü** ve **gelişmiş arama motoruyla** tanışın.

- ✓ Yeni Arayüz
- ✓ Gelişmiş Arama
- ✓ Ayet Dinleme
- ✓ Ezber Modu
- ✓ Özel Notlar Ekleme
- ✓ Kaldığın Yeri Kaydetme
- ✓ Okuma Modları (Mushaf - Ayet)
- ✓ Mobil/Web Desteği
- ✓ Tefsir Kütüphanesi
- ✓ Konulu Fihrist
- ✓ Farklı Kariler

www.tevhidmeali.com web adresinden yeni arayüzümüzü ziyaret edebilir ya da telefonunuzun işletim sistemine uygun olarak aşağıdaki **QR kodları** okutarak **uygulamamızın güncel halini indirebilirsiniz**.

Ücretsiz İndir
App Store

Ücretsiz İndir
Google Play

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Tevhid Dergisi olarak 153. sayımızı siz değerli okurlarımıza sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Halis Bayancuk Hoca'mız, ele aldığı Sünnetullah konusunun ardından Kur'ân'da geçen toplumsal yasalardan biri olan "Tedâfu Yasası"nı konu ediniyor. Hoca'mız; hak ile bâtil kavgasını, en önemlisi de bu amansız çekişmenin bir Sünnetullah olduğu gerçeğini izah ederken Müslimlere düşen sorumlulukları ve dikkat edilmesi gereken hususları da belirtiyor.

Enes Yelgün, siyer yolculuğunda bir dönüm noktası olan Hayber Kuşatması'na ve bu kuşatmadan günümüze yansıyan ibretlere değiniyor.

Talha Akman, Rûm Suresi'nin 1-6. ayetleri üzerine değerlendirmelerini paylaşırken sureye konu olan tarihsel süreci detayları ile ele alıyor.

Enes Doğan, Sünnet müdafaasında önem arz eden bir konuya, Sünnetin korunmuşluğuna ve Allah Resûlü'nün (sav) bizlere emanet ettiği değerlere dair görüşlerini paylaşıyor.

Emre Acar, insanoğlunun en büyük zaaflarından birini konu edindiği yazısında alışkanlıklarımızı doğru yönlendirmenin bizlere katabileceği hayırları tek tek sıralıyor.

Ömer Akduman, "Birr/İyilik güzel ahlâktır..." hadisi ile "Birr/İyilik" konusuna giriş yapıyor. Hepimize yol gösteren ve İslam'ı temsil etmenin en güzel yollarından olan bu hususu izah ediyor.

Salim Kandemir, Allah Resûlü'nün (sav) "Anam babam sana feda olsun." dediği iki kişiden biri olan Zubeyr ibni Avvâm'ı (ra) bizlere tanıtmaya devam ediyor.

Kerem Çağlar, Sudan'da yaşanan insanlık dramına ve yaşanan ikiye bölme sessizliğine dair görüşlerini ortaya koyuyor.

Zeynep Bayancuk, kimin değerli olduğunu ve aslında "kıymet" denildiğinde akla ne gelmesi gerektiğini ifade ediyor.

Dr. Gözde Tercuman, öğrenme üzerine değerlendirmeler yaptığı silsile yazılarına, öğrenmeyi kolaylaştıracak etkenlere değinerek devam ediyor. Rabbimizin bereket pınarı ayetleri ile kendini tanıyan insanın, öğrenme yolundaki engelleri daha kolay aşabileceğine vurgu yapıyor.

Özge Uzunkaya, zihinsel yorgunluğu azaltmanın ve yıpranmış ruhsal dünyaların onarılması için atılacak adımların şifrelerini veriyor.

Melek Şeref, otoriter aile modeline dair gerçeklikleri ve ebeveynlerin evlatları ile sağlıklı iletişim kurabilmesi için yapılması gerekenleri paylaşıyor.

Kerem Çağlar, son dönemde yaşanan baskılara karşı adeta sistemin röntgenini çekiyor.

Sultan Amed Yaşar, bizi biz yapan değerlerin başında gelen "Tevazu" kavramını ele alırken; Müslimlerin tutumlarını "Moda değil, Allah (cc) belirler" ilkesini hatırlamamıza yardımcı oluyor.

Osman Zergertaş, Tevbe Suresi 31. ayetine dair araştırmalarını istifademize sunuyor.

Osman Sadıkoğlu, Allah'ın (cc) El-Barî ismini, bu ismin önemini ve Rabbimize bu ismi ile nasıl kulluk edebileceğimizi anlatıyor.

Bu sayımızda Alaeddin Palevi'nin; Tevhid yolculuğunda Muvahhidlerin yolunu aydınlatan bir mihenk taşı olarak nitelendirebileceğimiz eseri "İstismar Edilen Kavramlar" tanıtılıyor.

Rabbimizin izniyle 153. sayımızı istifadenize sunuyoruz. Nicelerinde buluşmak duasıyla...

tevhid

İmtiyaz Sahibi

Hamza ÖZTÜRK

Yazı İşleri Müdürü

Abdullah DEMİR

Yayın Türü

Yaygın Süreli

Reklam ve Abonelik

www.tevhiddergisi.org

tevhiddergisi@gmail.com

0 (545) 762 15 15

Adres

Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1
34212 Bağcılar/İSTANBUL

Yazışma Adresi

Hamza ÖZTÜRK
Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1
34212 Bağcılar/İSTANBUL

Basım

İmak Ofset, 71320
Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No. 12
Esenyurt/İSTANBUL 0 212 656 49 97

Satış Noktaları: Tevhid Kitabevi

- ♦ İstanbul : Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 545 762 15 15
- ♦ Ankara : Piyade Mah. İstasyon Cad. No. 190 06794 Etimesgut/ANKARA 0 543 225 50 48
- ♦ Diyarbakır : Fırat Mah. 500. Sok. Taşkiran 2 Sitesi D Blok Altı 21070 Kayapınar/DİYARBAKIR 0 543 225 50 43
- ♦ Konya : Mengene Mah. Büyük Kumbaklı Cad. No. 78/A 42020 Karatay/KONYA 0 543 225 50 49
- ♦ Van : Vali Mithatbey Mah. Gündüz 2. Sok. No. 2/A 65100 İpekyolu/VAN 0 543 225 50 45
- ♦ Bursa : Bağlarbaşı Mah. 1. Hürriyet Cad. 1. Sedit Sok. No. 116160 Osmangazi/BURSA 0 543 225 50 46
- ♦ Adana : Mehmet Akif Ersoy Mah. Şehit Polis Volkan Çay Bulvarı No. 4/B Sarıçam/ADANA 0 555 655 00 70
- ♦ İnegöl : Sinanbey Mah. Baykut Sok. No. 116400 İnegöl/BURSA 0 543 225 50 16
- ♦ Şanlıurfa : Paşabağı Mah. Zafer Cad. Aydınlar A Blok No. 42/C, 63040 Haliliye/ŞANLIURFA 0 544 978 00 63

İrtibat Büroları

- ♦ Merkez : Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1 34212 Bağcılar/İSTANBUL
- ♦ Avcılar : Firuzköy Mah. Kazım Karabekir Cad. Tütün Sok. No. 2 34325 Avcılar/İSTANBUL
- ♦ Sultangazi : İsmetpaşa Mah. 95. Sok. No. 41/A 34270 Sultangazi/İSTANBUL
- ♦ Diyarbakır : Fırat Mah. 500. Sok. Taşkiran 2 Sitesi D Blok Altı 21070 Kayapınar/DİYARBAKIR
- ♦ Konya : Mengene Mah. Büyük Kumbaklı Cad. No. 78/A 42020 Karatay/KONYA
- ♦ Van : Bahçıvan Mah. Sıhke Cad. Karatekin Sok. Yavuz Canlı Apt. Kat. 2 65040 İpekyolu/VAN
- ♦ Erciş : Kışla Mah. Şehitler Cad. No. 10 65400 Erciş/VAN
- ♦ Bursa : Bağlarbaşı Mah. 1. Hürriyet Cad. 1. Sedit Sok. No. 116160 Osmangazi/BURSA
- ♦ Ankara : Piyade Mah. İstasyon Cad. No. 190 06794 Etimesgut/ANKARA
- ♦ Kırıkkale : Yenişehir Mah. Özbek Saran Sok. No. 3/A 71450 Yahşihan/KIRIKKALE
- ♦ İnegöl : Sinanbey Mah. Baykut Sok. No. 116400 İnegöl/BURSA
- ♦ Şanlıurfa : Paşabağı Mah. Zafer Cad. Aydınlar A Blok No. 42/C, 63040 Haliliye/ŞANLIURFA

Ocak 2026 | Receb 1447

Yıl: 15 | Sayı: 153 | Fiyat: 100₺

ISSN: 2148-4635

teuhid

İÇİNDEKİLER

- 04** TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: TEDÂFU SÜNNETİ
Halis BAYANCUK
- 10** HAYBER KUŞATMASI
Enes YELGÜN
- 13** RÛMLAR YENİLDİ
Talha AKMAN
- 15** ALLAH RESÛLÜ'NÜN RİSALETİNİN UMUMİLİĞİ SÜNNETİN KORUNMASINI
GEREKTİRİR
Enes DOĞAN
- 18** ALIŞKANLIKLARIMIZ...
Emre ACAR
- 22** KULLUĞUN SOSYAL HALİ: BİRR VE GÜZEL AHLAK
Ömer AKDUMAN
- 26** RESÛLULLAH'IN HAVARİSİ: ZUBEYR İBNI AVVÂM
Salim KANDEMİR
- 29** SUDAN: KIZIL TOPRAK, SESSİZ ÇIĞLIK
Kerem ÇAĞLAR
- 32** DEĞERLİSİN
Zeynep BAYANCUK
- 34** ÖĞRENMEYİ NELER KOLAYLAŞTIRIR
Dr. Gözde TERCUMAN
- 37** YORGUN ZİHİNLER
Özge UZUNKAYA
- 40** OTORİTER EBEVEYNLİĞİN DİNAMİKLERİ
Melek ŞEREF
- 43** HAKİKATİN IŞIĞI, OTORİTENİN GÖLGESİ
Kerem ÇAĞLAR
- 46** TEVAZU GÜNCELLEMESİ
Sultan Amed YAŞAR
- 49** TEVBE SURESİ'NİN 31. AYETİNİN TEFSİRİ İLE KİTABI VE MODERN
GELENEKLERDEKİ YANSIMALARI
Osman ZENGERTAŞ
- 54** EL-BARÎ
Osman SADIKOĞLU
- 56** İSTİSMAR EDİLEN KAVRAMLAR

DERGİ İÇERİSİNDE YER ALAN
YAZILARDAN, İLGİLİ YAZAR MESULDÜR.
KAYNAK GÖSTERİLEREK ALINTI YAPILABİLİR.

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: TEDÂFU SÜNNETİ

Bugün Müslimlerin kaybettiği en önemli değerlerden biri de vakıayı tedâfu yasası ışığında değil, siyasi ve ideolojik okumaya tabi tutmalarıdır. Oysa her savaş; kazanan ve kaybedenden, zalim ve mazlumdaki bağımsız olarak tedâfu yasasının bir yansımasıdır.

Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Son yazımızda İlahi sünnetler konusuna giriş yapmış ve şöyle demiştik: Şayet bu yasalar kâinat işlerini düzenleyen fizik, kimya, biyoloji gibi yasalar ise bunlara tabiat yasaları denir. Tarihin akışını belirleyen insana ve topluma dair yasalar ise bunlara toplumsal/içtimai yasa denir. İnsan hayatına yön veren yasalara ise şer'i yasalar denir. İçtimai/Toplumsal yasalar; tarihin akışı, toplumların yükseliş ve çöküşleri, hak ile bâtıl arasındaki mücadelenin seyri bu yasalar çerçevesinde cereyan eder.

Bu yazımızda, Kur'ân'ın açıkça işaret ettiği toplumsal yasaların en önemlilerinden birini, "tedâfu yasası"nı ele alacağız. Çaba bizden, başarı Allah'tandır (cc).

Tedâfu Yasası Nedir?

Tedâfu; itişme, karşılıklı engelleme ve dengeleme anlamına gelir. Toplumsal bağlamda tedâfu yasası, yeryüzünde hak ile bâtılın, adalet ile zulmün, iman ile küfrün sürekli bir mücadele hâlinde bulunmasını ifade eder. Bu mücadele, İlahi bir iradenin sonucu olarak tarih boyunca var olmuştur ve var olmaya devam edecektir. Tedâfu yasası, en yalın hâliyle hak ile bâtıl kavgasına, hakkın bâtıla musallat olup onu engellemesine ve bâtılın yeryüzünü egemenliği altına alıp mutlak anlamda hâkimiyet kurmasına engel olmayı ifade eder.

Kur'ân-ı Kerim'de Tedâfu Yasası

Kur'ân-ı Kerim iki ayrı ayette tedâfu yasasını ele almıştır. Önce bu ayetleri tek tek ele alacak, sonra Kur'ân ve tarih ışığında tedâfu yasasının işleyişine, bu yasanın cari olduğu toplumsal alanlara ve yasanın ihlali sonucunda karşılaşılabilecek sorunlara temas edeceğiz.

1. Bakara Suresi'nin 251. Ayeti

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاتَّيَهُ اللَّهُ
الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ
ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ

“Allah’ın izniyle (Calut ve ordusunu) bozguna uğrattılar. Davud, Calut’u öldürdü. Allah ona yöneticilik ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. **Şayet Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile (tarih sahnesinden silip) savmasaydı, yeryüzünde düzensizlik/kaos/bozgun olurdu.** Fakat Allah, âlemler üzerinde büyük bir lütuf ve ihsan sahibidir.”¹

Ayetin Genel Anlamı

Mucâhid (rh) der ki:

“Eğer Allah’ın, Müslimlerin orduları, müfrezeleri ve uç beyleri/hudut nöbetçileri vesilesiyle düşmanı defetmesi olmasaydı müşrikler yeryüzüne galip gelir, müminleri öldürür, mescidleri ve beldeleri harap ederlerdi.”²

Sa’dî (rh) der ki:

“Yüce Allah, cihadın faydasını şu buyruğuyla beyan etmektedir: ‘Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmıyla savmasaydı’ kâfirlerin, facirlerin, şer ve fesad ehlinin istilasına sonucunda ‘yeryüzü muhakkak fesada uğradı. Fakat Allah âlemler üzerinde büyük lütuf sahibidir.’ Müminlere lütfedip onları ve dinlerini, indirdiği şer’i hükümlerle ve İlahi takdiriyle onları savunmak suretiyle müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur.”³

Tedâfu Yasasına Dair

Ayetin delalet ettiği genel manayı anladıktan sonra ayetten şu kaideleri istinbat edebiliriz:

– Ayet Talut ile Calut kıssası bağlamında varid olmuş, kıssada anlatılan tarihî hakikat tedâfu yasasına bağlanmıştır. Buna göre ayet şunu söylemektedir: Şayet Allah (cc) Talut (as) komutasında İsrailoğullarını harekete geçirip Calut’u ve ordusunu defetmeseydi Calut tüm yeryüzünü fesada verecek ve bozgunculuk yapacaktı. Çünkü zalimler güçlendikçe güçlerini şer için kullanır, Allah’ın (cc) arzında Allah’ın özgür yarattığı kullarını köleleştirmek isterler. Allah (cc) zalimleri dengelemek ve şerleriyle tüm yeryüzünü bozguna uğratmamaları için karşılına başka kullarını çıkarır ve onların güç tahakkümüne engel olur.

– Allah’ın (cc) tedâfu yasası bazen sevdiği kulları eliyle işler; Talut ve Davud (as) gibi sevdiği kullarıyla bâtılı engeller. Allah yolunda cihad, iyiliği emredip kötülüğün

yasaklanması ve hakka şahitlik eden kulların varlığı; Allah’ın (cc) dostlarıyla düşmanlarını defetmesi, yani onları engellemesi anlamına gelir. Bu yasanın bir gereği olarak Yüce Allah yeryüzünde hakkı temsil eden, bâtıla musallat olan dostlarını var kılar. Her şart ve durumda O’nun (cc) dini için mücadele eden bir topluluk hep var olagelir.

Sevbân’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ümmetimden bir taife üstün olarak hak üzerinde devam edecektir. Onlara muhalefet edenler onlara herhangi bir zarar veremeyeceklerdir. Allah’ın emri gelinceye kadar onlar bu hal üzere olurlar.”⁴

İbnu Atiyye (rh) şöyle der:

“Yüce Allah bu ayette şunu haber vermiştir: ‘Eğer Yüce Allah’ın, zaman boyunca müminler eliyle kâfirlerin saldırılarını defetmesi olmasaydı yeryüzü fesada uğradı. Çünkü küfür, yeryüzünü tamamen kaplar ve her köşesine yayılıp giderdi. Ancak Yüce Allah yeryüzünü; hakkı ayakta tutan, Allah’a davet eden ve bu uğurda mücadele eden kimselerden hiçbir zamanı mahrum bırakmamıştır. Nihayet bu görevi, kıyamet saatine kadar Muhammed’in (sav) ümmetine vermiştir. Allah’a çokça hamdolsun.”⁵

Tedâfu yasası bazen de zalimler eliyle işler; Allah (cc) zalimleri birbirlerine musallat ederek onları engeller, bir zalimle başka bir zalimin gücünü kırar:

“İşledikleri (kötülüklerden) ötürü, zalimlerden kimini kimine veli/dost/yönetici/tabi yaparız (veya onları birbirlerine musallat ederiz).”⁶

Mâlik ibni Dînâr (rh) şöyle der:

“Zebûr’da şu sözü okudum: ‘Şüphesiz ki ben, münafıktan intikamımı bir başka münafık vasıtasıyla alırım, sonra da onların hepsinden birden intikam alırım.’

Bu durum, Allah’ın Kitabı’nda şu ayetle sabittir: ‘İşledikleri (kötülüklerden) ötürü, zalimlerden kimini kimine veli/dost/yönetici/tabi yaparız.’⁷”⁸

Önceki yazımızda İbn-i Kesir’in (rh) tarihî bir vakıayı bu yasa ışığında okuduğunu aktarmıştık:

“Tatarların Meliki Hülâkukân (Hülâgû Han), Zeyne’l Hâfîzi olarak bilinen Suleymân ibni’l Mueyyid’i ayağına çağırıp huzuruna getirtti ve ona şöyle dedi: ‘Senin hiyanetin artık benim nezdimde kesinleşti.’

Bu kişi Hülâkukân (Hülâgû Han) ve Tatarlar ile Şam ve çevresine geldiklerinde Müslimlere yönelmiş ve onlara eza vermişti. Onların mahremlerini çiğnemişti. Tâ ki

1. 2/Bakara, 251

2. Mevsûatu’t Tefsiri’l Me’sûr, 4/447, 10096 No.lu rivayet

3. Tefsîru’s-Sâdi, Guraba Yayınları, 1/273

4. Müslim, 1920

5. Tefsîru İbni Atiyye, Dâru’l Kutubîl İlmiyye, 1/337-338

6. 6/Enâm, 129

7. 6/Enâm, 129

8. Mevsûatu’t Tefsiri’l Me’sûr, 8/609-610, 26219 No.lu rivayet

Allah (cc) onlara çeşit çeşit cezalar ve ibretlik belalar mu-sallat edene kadar bu cürümlerini sürdürmüşlerdi. (Yani Hülâgu zaliminden güç alarak mazlumlara zulmetmiş ve sonunda Allah (cc) onu Hülâgu eliyle cezalandırmıştır.)

‘İşledikleri (kötülüklerden) ötürü, zalimlerden kimini kimine veli/dost/yönetici/tabi yaparız.’

Genel olarak şöyle denebilir: Her kim zalime yardımcı olursa Allah (cc) ona belaları musallat eder. Allah (cc) zalimlerden zalimler ile intikam alır. Sonra da zalimlerin hepsinden intikam alır. Yüce Allah’tan; O’nun (cc) intika-mından, gazabından, cezalandırmasından ve kullarının şerrinden korunmayı dileriz.”⁹

– Tedâfu yasası sadece İslam ümmeti ve müminlerle alakalı değildir. Tüm insanlık tarihini, savaşları ve toplum-ların birbirlerini dengelemelerini bu sünnet üzerinden okuyabiliriz. Ayette buna işaret eden iki ifade vardır: İlki, “Şayet Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile (tarih sahnesinden silip) savmasaydı.” kısmında geçen insanlar ifadesidir. Bu yasa tüm insanlığı ilgilendiren bir yasadır. İkincisi, ayetin sonunda yer alan “Allah, âlemler üzerinde büyük bir lütuf ve ihsan sahibidir.” ifadesidir. Buna göre tedâfu yasası, Allah’ın (cc) tüm âlemlere bir lütuf ve ihsanıdır. Başta insanlık alemi olmak üzere bildiğimiz ve bilmediğimiz tüm âlemler bu yasaya tabidir ve bu yasa zalimleri engellediğinden ötürü Allah (cc) mazlum, mustazaf ve vicdan sahibi insanlara iyilikte bulunmuştur.

2. Hac Suresi’nin 40. Ayeti

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا
رَبَّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ
لَهَدَمْتُ صَوَامِعَ وَبِيْعَ وَصَلَوَاتٍ وَمَسَاجِدَ يُذْكَرُ فِيهَا
اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ
لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

“Onlar ki; yalnızca, ‘Rabbimiz Allah’tır.’ dedikleri için, haksız yere yurtlarından çıkarılmışlardır. Allah, insanların bazısını diğer bir kısmıyla savıp (yeryüzünde bozgunculuk yapmalarına engel olmasaydı) şüphesiz ki manastırlar, kiliseler, havralar, içinde Allah’ın adının çokça anıldığı mescidler yıkılırdı. Elbette Allah, kendisine yardım edene yardım edecektir. Şüphesiz ki Allah, (güç ve kuvvet sahibi olan) Kaviy, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz’dir.”¹⁰

Ayetin Genel Anlamı

Ayeti kerime cihada izin veren siyakta varid olmuş ve Allah (cc) yolunda cihada izin verilmesinin illetini izah etmiştir. Mevdudi (rh) tefsirinde der ki:

“Bu cümlede ilâhi bir kural ortaya konulmaktadır: ‘Allah (cc) hiçbir topluluğun ve hiçbir grubun sürekli hâkim durumda olmasına izin vermez. Her an bir grubu başka bir grupla defeder.’

Eğer böyle olmasaydı, sürekli hâkim olan grup sadece siyasi ve ekonomik alanlarda karışıklık çıkarmakla kal-maz, aynı zamanda ibadet yerlerini de yakıp yıkarı. Bu kurala Bakara Suresi’nin 251. ayetinde de değinilmiştir.”¹¹

Ayetin delalet ettiği genel anlamı anladıktan sonra, Bakara Suresi’nin 251. ayetinde zikrettiğimiz maddelere ek olarak şu hususları istinbat edebiliriz:

– Cihadın meşru kılınmasındaki hikmetlerden biri, zalim ve güçlü olanların yeryüzünü ifsad edip Allah’ın (cc) adının anıldığı mabedlere zarar vermesini engellemektir. Bu ayet aynı zamanda zalimin ve müstebkirlerin tabiatına dair bir gerçekliğe işaret eder. Şöyle ki, zalim güçlendikçe azgınlaşır; din, vicdan ve insanlığın ortak değerlerini adım adım yıkar. Öyle ki, bir noktadan sonra “ortak dokunulmaz” olan mabedlere dahi saldırır, insanların ibadet etme hak ve özgürlüğünü ellerinden alır...

Sa’dî (rh) şöyle der:

“Eğer Allah (cc) insanların bazısının zararını diğerleriyle önlemiş olmasaydı kâfirler Müslümanlara egemen olur, onların mabedlerini tahrip eder ve dinlerinden çevirmek için onlara işkence ederlerdi. İşte bu buyruk, cihadın, saldırganların ve eziyet edenlerin geri püskürtülmesi, müminlerin onlara karşı savunulması için meşru kılın-dığının ve yine cihadın, bızatihi değil sağladığı faydalar dolayısıyla amaçlandığının delilidir. Aynı şekilde huzur içinde Allah’a (cc) ibadet edilen, mescidleri mamur olan ve dinin bütün şiarlarının uygulandığı ülkelerdeki bu hâlin, mücahidlerin fazilet ve bereketinin bir sonucu olduğuna da delildir. Onlar sayesinde Yüce Allah, kâfirlerin zararını o ülkelerden uzaklaştırır.”¹²

– Allah (cc) nezdinde mabedlerin yıkılması bozgun-culuktur, bazı mabedlerden razı olmasa dahi onların yıkılmasından hoşnut olmaz.

İbnu’l Kayyim (rh) bu hususta şöyle der:

“Bu ayet bir olguyu göstermektedir. Yoksa mescid dışındaki havra, kilise ve manastır gibi yerlerin sevimli ve hoş mekânlar olduğunu belirtmemektedir. Yüce Allah, insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile defetmemesi du-rumunda İslam’dan önce katında sevimli olan bu yerlerin yıkılıp gideceğini bildirmiştir. İslam’dan sonra -her ne kadar rızası olmasa da- o mabedlere müsaade etmiştir.

Nitekim onlarda ibadet eden gayri Müslimlere de -kızıyorsa da- müsaade etmiş ve onları Müslimler vasıtasıyla savunmuştur. Hoşnut olmadığı halde onların mabedlerini de aynı şekilde Müslimler vasıtasıyla korur. Yüce Allah, onların mabedlerinin korunmasını hem ezel-

9. El-Bidâye ve’n Nihâye, Dâru Hecr, 17/458

10. 22/Hac, 40

11. bk. Tefhimu’l Kur’an, 1/196

12. Tefsiru’s-Sa’dî, Guraba Yayınları, 3/372

Oysa bilmedikleri bir hakikat var: Güneş'in doğuşunu belirleyen yasalar nasıl iptal edilemezse sünnetullah olan tedâfu yasası da asla iptal edilemez. Onlar tedâfu yasasına karşı tuzaklar kurarken Allahu Teâlâ da tuzak kurmakta, nesillerin kalplerini ve zihinlerini mayalamaktadır. Tedâfu yasasını idrak etmiş, tevhid inancıyla inşa olmuş, vahyin rehberliğinde yürüyen nesiller yetişmektedir. Tarihte de böyle olmadı mı? Firavun da tuzaklar kurdu, İsrailoğullarını korkutabildiği kadar korkuttu ve tedâfu yasasını iptal edebileceğine inandı. Karşısına kimsenin çıkmaması için bir ümmetin erkek çocuklarını katletmeyi bile göze aldı. Ama unuttuğu bir şey vardı: O tuzak kurarken, tedâfu yasasının sahibi de tuzak kuruyordu. Mûsâ'yı Firavun'un sarayında büyüttmüş, ardından tedâfu yasasının tecellisi olarak onu Firavun'un karşısına dikmişti. Firavunun kaçtığı akıbet, kendi yanında yetişmiş ve sonunu getirmişti...

de yaratıcı iradesiyle takdir etmiş hem de bunu hoşnut olduğu dinî bir gereklilik saymıştır. O mabedlerden hoşnut değildir ama onların savunulmasından hoşnuttur.

Nitekim o mabedlerde tapınan gayri Müslimlerden hoşnut değildir, ama onların savunulmasından hoşnuttur. Allah'ın (cc) izniyle tercih edilen görüş budur. Ayet hakkında İbni Abbas'ın (ra) görüşü de bu istikamettir.”¹³

– Ayette Allah (cc) “Elbette Allah, kendisine yardım edene yardım edecektir.” buyurur. Buna göre zafer ve yardım, İslam davasına yardımcı olanların mükâfatıdır. Hak ile bâtilin kavgası öyle ya da böyle mutlaka var olacaktır. İlahi yardıma talip olanlar, bu kavgada bilinçli taraf olmalı, Allah'ın zalimleri defettiği bilinçli toplulukların yanında yer almalılardır.

Her İki Ayetin İşaret Ettiği Ortak Mesajlar

– İşlediğimiz bu iki ayette işaret edilen tedâfu yasası, def’ullah terkibiyle ifade edilir. Bu da yeryüzünde toplumlar arasındaki tüm denge, itme ve karşılaşmaların Allah'ın (cc) iradesi ve hükmüyle olduğunu gösterir. Bugün Müslimlerin kaybettiği en önemli değerlerden biri de vakıayı tedâfu yasası ışığında değil, siyasi ve ideolojik okumaya tabi tutmalarıdır. Oysa her savaş; kazanan ve kaybedenden, zalim ve mazlumdaki bağımsız olarak tedâfu yasasının bir yansımasıdır. Bazen iki kavmin savaşı, konuyla hiç ilgisi olmayan başka bir zalim topluluğun engellenmesine vesile olur. Savaşmanın siyasi, askeri ve ekonomik yükünü göze alamayan bir zalim, daha dikkatli adımlar atar.

– İki ayetin ortak işaret ettiği bir diğer hakikat, zalimin zulmünü durduracak ve zulme engel olacak tek şeyin yine güç olduğudur. Delillerin güçlü olması, mazlumin sesini duyurması ve mustazafların kalabalık oluşu asla zalimi caydırmaz, zulme engel teşkil etmez. Zulmü ifşa etmek, zalimin zulmünü dille inkâr etmek ve zalimin karşısında mazlumin yanında tavır almak; münkeri inkâr vesilelerinden olsa da zulmü sonlandırmak için nihai çözüm değildir. Zulmü nihai olarak sonlandırmanın

tek yolu gücün karşısına güçle çıkmak, zorba zalimleri zorla durdurmaaktır...

– Her iki ayet de tedâfu yasasının yalnızca bir çatışma gerçeğini değil, aynı zamanda yeryüzünün düzenini ve dengesini koruyan İlahi bir rahmet olduğunu ortaya koymaktadır. Zulmün mutlak hâkimiyet kurmaması, bâtilin tümüyle yeryüzünü kuşatmaması bu yasanın bir sonucudur. Eğer yeryüzünde tek taraflı ve mutlak bir egemenlik söz konusu olsaydı fesat kaçınılmaz olurdu. Allah (cc), toplumları ve güçleri birbirleriyle dengeleyerek yeryüzünün tamamen çökmesini engeller.

– Yine iki ayet de def ve tedâfu'nun insanla ilgili olmadığını, hak ile bâtil arasındaki düşmanlığın İlahi olduğunu gösterir. Hak ile bâtil karşılaştıkları ânda aralarında bir husumet baş gösterir. Bu hak ve bâtilin gücü veya diğerine karşı tutumundan bağımsız olarak hak ve bâtilin tabiatından kaynaklanır:

“Andolsun ki biz, ‘Allah’a ibadet edin.’ diye (davet etmesi için) Semud’a kardeşleri Salih'i yolladık. (Davet başladığı anda) birbirlerine hasım olan iki grup oluverdiler.”¹⁴

Tedâfu yasası yalnızca şahadet âleminde gerçekleşmez, gayb âleminde dahi hak ile bâtil arasında bir kavgaya ve düşmanlık vardır.¹⁵

“Böylece her peygambere insanların ve cinlerin şeytan olanlarını düşmanlar kıldık. Bazısı diğer bir kısmını aldatmak için sözün yaldızlısını vahyeder/fısıldar. Şayet Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. (Öyleyse) onları uydurdukları iftiralarıyla baş başa bırak.”¹⁶

“İnsî ve cinnî şeytanları resûllere ve onların vârislerine düşman kılan Allah'tır (cc). Bu, O'nun (cc) iradesi olduğundan değiştirilmesi, engellenmesi veya sulh yoluyla sonlandırılması mümkün değildir. O (cc) El-Kahhâr'dır/El-Kâhîr'dir, bütün varlık O'nun (cc) hükmüne boyun eğmiştir. Öyleyse Müslim, bu hakikati bilerek mücadele yoluna çıkmalıdır. Bunu sonlandırmaya, değiştirmeye ve sulh yoluyla çözüme kavuşturmaya yönelik tüm çaba ve

13. Ahkâmü Ehli'z Zimme libnî'l Kayyim, Dâru Atââtî'l İlm, 2/280

14. 27/Neml, 45

15. bk. Es-Sunenu'l İlahiyye, Ahmed Seyyid, s. 41

16. 6/En'âm, 112

çağrılarının elinin tersiyle itmeli, vaktini ve emeğini boşa harcamamalıdır.”¹⁷

– Tedâfu yasasına işaret eden her iki ayet, müminlerin kalbine umut aşılayan bir hakikate işaret eder, o da şudur: Toplumlar arasındaki kavgada Yüce Allah taraftır. Müminlerin safında, onlarla beraber; şirk, zulüm ve tuğyana karşı savaşılmaktadır. Hâliyle bu kavgada müminler asla yılmınlığa düşmemeli, düşmanın sayısı ve alet üstünlüğüne aldanıp mücadeleden geri durmamalıdır.

Bakara Suresi’nin 251. ayetindeki “Allah’ın izniyle (Calut ve ordusunu) bozguna uğrattılar. Davud, Calut’u öldürdü. Allah ona yöneticilik ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti.” cümlesiyle Allah’ın (cc) müminlerin yanında olduğu, onların dualarına¹⁸ icabet edip onları zafere taşıdığına işaret edilmiştir. Hac Suresi’nde yer alan tedâfu yasasına işaret eden ayet pasajı ise şu ayetle başlamıştır: “Şüphesiz ki Allah, iman edenleri savunur/müdafa eder.”¹⁹

Yüce Allah, kavganın her safhasında müminlerle olan beraberliğini onlara hissettirir. Kimi zaman Talut ve Calut kıssasında olduğu gibi dualarına icabet eder, kimi zaman kalplere indirdiği sekinetle onları korku ve kaygılarından arındırır. Kimi zaman ise göğün ordularını onların hizmetine sunar; böylece gayb âlemi ile şehadet âlemi omuz omuza, bâtıla karşı mücadele eder.²⁰ Bu, müminlere yalnız olmadıklarını hatırlatır ve onların inanç ve kararlılıklarını güçlendirir.

Tedâfu Yasası Yalnızca Savaş İçin Geçerli Değildir

İmam Taberî (rh) Hac Suresi’nin 40. ayetinin tefsirinde, Allah’ın (cc) bir toplulukla başka bir topluluğu defetmesinin yalnızca savaşlarla olmadığını, bunun çok daha geniş bir anlamı olduğunu açıklar:

“Bu husustaki sözlerin en isabetlisi şöyle denmesidir: ‘Eğer Yüce Allah’ın, insanların bir kısmını diğeriyle savması olmasaydı yukarıda zikredilen yerlerin yıkılacağını haber vermiştir. Allah’ın (cc) bu ‘savma/defetme’ eyleminin içine şunlar girer: Müşriklerin saldırılarını Müslimler vasıtasıyla engelleyerek bu yıkımı önlemesi, insanların birbirlerine zulmetmesini bazıları vasıtasıyla engellemesi (tebaanın birbirine zulmetmesine engel olan hükümdar/sultan örneğinde olduğu gibi), yine hak sahiplerinin hakkının zayi olmasını engellemek için şahitliği kabul edilen kişiler vasıtasıyla haksızlıkları önlemesi ve buna benzer durumlar...”

17. Vahyin Rehberliğinde Enâm Suresi Tefsiri, s. 302

18. “Calut ve ordusuyla karşı karşıya geldiklerinde, ‘Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sabit kıl ve kâfir topluluğa karşı bize yardım et’ demişlerdi.” (2/Bakara, 250)

19. bk. 22/Hac, 38

20. “Hani Rabbin meleklerle vahyediordu: ‘Şüphesiz ki ben, sizinle beraberim, iman edenleri sabit kılın. Ben, kâfirlerin kalplerine şiddetli bir korku salacağım. (Öyleyse) vurun boyunların üstüne, vurun onların bütün parmaklarına!’” (8/Enfâl, 12)

“İmanlarına iman katsınlar diye, müminlerin kalbine sekineti indiren Öldür. Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah, (her şeyi bilen) Alim, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakim’dir.” (48/Fetih, 4)

Bunların tamamı, Allah’ın (cc) insanları birbirinden koruması (savması) demektir. Eğer bu olmasaydı, insanlar birbirlerine zulmeder; güçlü olanlar zayıf olanların manastırlarını, kiliselerini ve ayette adı geçen diğer yerlerini yıkıp geçerdi. Yüce Allah, bu ‘savma’ eylemiyle sadece belli bir grubu kastettiğine dair akli bir delil koymadığı gibi, bu konuda boyun eğilmesi gereken (sınırlayıcı) bir nakli haber de bildirmemiştir. Bu sebeple ayet, daha önce açıkladığım üzere zikrettiğimiz tüm bu durumları kapsayacak şekilde zahiri ve genel (umum) anlamı üzere kabul edilmelidir.”²¹

Günümüz Müslimlerinin en büyük yanılgılarından biri, tedâfu yasasını yalnızca düşmanın saldırıları üzerinden okumalarıdır. Oysa tedâfu yasası, sadece dış tehditlerle değil; iç zaaf, zulümler ve adaletsizliklerle de işler. Bugün İslam coğrafyalarında yaşanan zilletin önemli bir sebebi, tedâfu yasasının gerektirdiği ahlaki ve ameli duruşun terk edilmesidir. Zulme sessiz kalmak, bâtılla uzlaşmak, adaleti maslahat adına feda etmek; tedâfu sürecinde Müslimleri zayıf düşüren tercihlerdir. Hak ile bâtil arasındaki mücadelede tarafsızlık diye bir alan yoktur. Mümin, ya dengeyi adalet lehine kuran tarafta yer alır ya da kurulan zulüm düzeninin bir parçası hâline gelir. Tedâfu yasası gereği ikinci yolu tercih edenler, er ya da geç o zulmün altında ezilirler.

Tedâfu yasasının ihlali, çoğu zaman açık bir inkâr şeklinde gerçekleşmez. Bilakis bu ihlal; susarak, alışırsak, meşrulaştırarak ve “hikmet” adına zulümle uzlaşarak vuku bulur. Hak ile bâtil arasındaki itişmenin durduğu yerde denge kurulmaz, aksine bâtil tahkim edilir.

Kur’ân sadece zalimleri gündemine almaz; zalimle iş birliği yapan, zalimi meşrulaştıran ve zulme meyledenleri de zalimlerle birlikte tehdit eder:

“Sakın zulmedenlere/zalimlere meyletmeyin! Yoksa size ateş dokunur. Allah’ın dışında dostlarınız olmaz, sonra yardım da olunmazsınız.”²²

Zalim olmamak kadar zalimin yanında yer almamak ve zulme meyletmemek de önemlidir. Bundan olsa gerek ölüm ânında insanlara sorulacak ilk soru, “Nerede idiniz/hangi saftaydınız?” sorusu olacaktır:

“Melekler, nefislerine zulmedenlerin canını aldığı anda, ‘Nerede idiniz/hangi saftaydınız?’ derler. Derler ki: ‘Biz yeryüzünde (müşriklerin safında yer almak zorunda olan, çaresiz) mustazaflardık.’ (Melekler,) ‘Allah’ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!’ derler. Bunların barınağı cehennemdir. Ne kötü bir yataktır o!”²³

Bugün İslam toplumlarının yaşadığı dağınıklık, güçsüzlük ve itibarsızlık; büyük oranda tedâfu yasasının terk edilmesinin bir sonucudur. Zulme karşı net bir duruş sergilemeyen, adaleti kendi iç dünyasında ve toplumsal

21. Tefsiru’t Taberî, Dâru’t Terbiyyetü’t Turâs, 18/647

22. 11/Hûd, 113

23. 4/Nisâ, 97

ilişkilerinde ayakta tutamayan toplumlar; kaçınılmaz olarak zulmün nesnesi hâline gelirler.

Tedâfu yasası gereğince bâtıla kavgaya girmeyen, bâtıla kavga veren Müslimlerin yanında saf tutmayan veya bâtılın safında onun karartısını çoğaltanlar; kabul etsinler veya etmesinler, bu davranışlarıyla zulüm ve şer lehine bazı tasarruflarda bulunmuş olurlar:

- Zulme karşı pasiflik, onun yaygınlık ve meşruiyet kazanmasına, zamanla da sorgulanmamasına neden olur. Bu durumdan yararlanan bâtıl, kendisini tek ve vazgeçilmez hakikat olarak topluma sunar.

- Bunun akabinde hakkı savunanlar yalnızlaşır, mahallenin delisi muamelesi görürler. Zira herkesin susup uzlaştığı güçlerle mücadele içerisine girmiş, zahiren maceracı bir tavır takınmış olurlar.

- Son adım, tedâfu yasası gereği zulme başkaldıranların radikal, aşırı ve kargaşa çıkaran bozguncular olarak algılanmasıdır ki toplumda ıslah edicilerin bu tip yaftalarla etiketlenmesi, başka sünnetlerin işlemesine neden olur. Bunlardan biri de -ileride işleyeceğimiz- ıslah edicilere tepki gösteren kavimlerin maddi veya manevi helake uğraması, maddi veya ahlaki anlamda yıkım yaşamasıdır.

Bu nedenle olsa gerek Kur'ân, tedâfu yasasında direkt veya dolaylı olarak zulmün yanında yer alan mustazafları şiddetle kınar; onların zayıflıklarını, zaaflarına mazaret kabul etmez:

“Hepsi beraber Allah'ın huzuruna çıkarlar. (Tağutlar tarafından sömürülüp fakirleştirilerek, işkence ve zorbalıkla onursuzlaştırılmış olan) mustazaflar, müstekbirlere derler ki: ‘Biz (dünyada) sizin tebaanızdık. Şimdi siz, Allah'ın azabına karşı bizi koruyabilecek misiniz/bize bir faydanız olacak mı?’ Diyecekler ki: ‘Şayet Allah bizi hidayet etmiş olsaydı, biz de sizi hidayet edebilirdik. (Artık bir önemi yok.) İster (bu azaba) sabrederim, ister dövünüp yakınlım farketmez, bizim için kaçış yoktur.’ ”²⁴

Tedâfu Yasasında Yeni Durum

Tarih boyunca tedâfu yasası, İslam ümmeti ile küfür milleti arasında kimi zaman meydanlarda, kimi zaman masalarda tecelli etti. Bazen kılıçlar konuştu, bazen deliller; fakat her hâlükârda taraflar birbirini dengelemeye devam etti. Ne var ki küfür milleti, gerek kılıçla gerek de hüccetle arzu ettiği neticeyi elde edemediğini fark edince tedâfu yasasını bambaşka bir alana taşıdı. İslam beldelerinin kapısından mağlup çıkıp penceresinden galip olarak geri döndüler. İslam ümmetinin tamamını karşılarına almak yerine onun yöneticilerini, âlimlerini ve aydınlarını hedef aldılar. Uzun ve sabırlı çabalar sonunda bu kesimleri işbirlikçiye dönüştürüp ümmetin başına birer bekçi olarak diktiler.

Artık İslam beldelerini yöneten yöneticiler, onların istediği doğrultuda siyaset üretiyor; ordular, onların çıkarları uğruna harekete geçiriliyor; ümmete, onların arzuları doğrultusunda zorbalık reva görülüyor. Din âlimleri, bu düzeni meşrulaştıran ve toplumu yöneticilere karşı edilgenleştiren bir din dili inşa ediyor. Okullar ise bâtılın yenilmezliğine inanan, celladına hayran nesiller yetiştiriyor...

Bâtıla iş birliği yapan bu üç kurum, tedâfu yasasının işlemesine engel oluyor; işgal edilen, katledilen ve sömürülen İslam ümmetinin düşmanıya yüzleşmesini bilinçli olarak geciktiriyorlar. Bununla da yetinmiyor, bugünün insanını pasifleştirip işbirlikçi mustazaflara dönüştürürken yarının düşman karşısına dikilecek nesillerini de tedâfu yasasının anlamsızlığına ikna etmeye çalışıyorlar.

Oysa bilmedikleri bir hakikat var: Güneş'in doğuşunu belirleyen yasalar nasıl iptal edilemezse sünnetullah olan tedâfu yasası da asla iptal edilemez. Onlar tedâfu yasasına karşı tuzaklar kurarken Allahu Teâlâ da tuzak kurmakta, nesillerin kalplerini ve zihinlerini mayalamaktadır. Tedâfu yasasını idrak etmiş, tevhid inancıyla inşa olmuş, vahyin rehberliğinde yürüyen nesiller yetişmektedir. Tarihte de böyle olmadı mı? Firavun da tuzaklar kurdu, İsrailoğullarını korkutabildiği kadar korkuttu ve tedâfu yasasını iptal edebileceğine inandı. Karşısına kimsenin çıkmaması için bir ümmetin erkek çocuklarını katletmeyi bile göze aldı. Ama unuttuğu bir şey vardı: O tuzak kurarken, tedâfu yasasının sahibi de tuzak kuruyordu. Mûsâ'yı ^(as) Firavun'un sarayında büyüttmüş, ardından tedâfu yasasının tecellisi olarak onu Firavun'un karşısına dikmişti. Firavunun kaçtığı akıbet, kendi yanında yetişmiş ve sonunu getirmişti...

Sonuç olarak tedâfu yasası, yalnızca tarihin bir kesiminde işleyen geçici bir kural değil; hak ile bâtıl arasındaki mücadelenin değişmez İlahi çerçevesidir. Bu yasa, Müslimlere hem bir sorumluluk hem de sarsılmaz bir umut yükler. Sorumluluktur; çünkü zulme karşı tarafsız kalma imkânı yoktur. Umuttur; çünkü bâtıl ne kadar tahkim edilirse edilsin, Allah'ın ^(cc) sünneti gereği mutlak hâkimiyet kuramayacaktır. Müminler, sayılarının azlığına, imkânlarının sınırlılığına ve düşmanın gücüne bakarak yılgınlığa düşmezler; zira bilirler ki bu kavganın sahibi Allah'tır ve O ^(cc), kendi tarafında duranları asla yalnız bırakmaz. Bugün bizlere düşen; tedâfu yasasını inkâr edenlerin değil, onu idrak edip gereğini yerine getirenlerin safında yer almak, tarihin akışını seyreden edilgenler değil, hak lehine denge kuran şahitler olmaktır. Çünkü bu mücadele, er ya da geç, Allah'ın ^(cc) vaadine uygun biçimde nihayete erecek; kazananlar, O'nun sünnetine teslim olup bedel ödemeyi göze alanlar olacaktır. Rab-bim, bizleri o bahtiyarlardan kılsın. Allahumme âmin.

24. 14/İbrahim, 21

HAYBER KUŞATMASI

Ne Peygamberimiz ne de ashabı Gatafanlıların aileleri üzerine yürümüştü. Ne de böyle bir propaganda yapmışlardı. Bu apaçık bir şekilde Allah'ın yardımıydı. Kalplere inen korku onları gerisin geriye çevirmişti. Birçok savaşta ve zor hadisede olduğu gibi burada da Allah mümin kullarını yalnız bırakmamıştı. Yola çıkan ve O'na güvenen her müminin karşılaşacağı tablo da budur.

Hamd Allah'a, salat ve selam O'nun Resûlü'ne olsun.

Mekke ile yapılan anlaşma neticesinde Peygamber (sav) ve ashabı, stratejilerinin yeni aşamalarını devreye sokmaya başladılar. Medine'nin içerisinde ve çevresinde tehlike barındıran bazı oluşumlar vardı. Mesela Yahudiler aşama aşama Medine'den uzaklaştırıldılar. Yine aynı şekilde münafıklar, inen ayetler ile manevra kabiliyetlerini kaybettiler. Ancak Hendek Savaşı'nda ciddi darbe almış olsalar da paralı askerler yine de tehdit oluşturmaya devam ediyordu. Aynı zamanda yakın coğrafyada Hayber kalmıştı.

Hayber hem korunaklı hem de sürgün edilen Yahudilerin elebaşlarının sığındığı, yine aynı şekilde paralı askerler olan Gatafanlılardan da destek alınan bir bölgeydi. Yani İslam Devleti'nin aleyhine propaganda yapacak beyinler için de maddi kazanç elde edecek paralı askerler için de son sığınaktı. En önemlisi Medine'ye çok yakındı. İslam ordusu herhangi bir harekâta giriştiğinde akıllar hep Medine'de kalıyordu.

Bu gerekçelerle harekâta başlayan Peygamberimiz (sav) asker seçimlerinde kısıtlamaya gitti. Sadece Rıdvan beyatına katılanları orduya aldı. Bu da münafıklarda bir rahatsızlığa neden oldu. Çünkü İslam Devleti güçlendikçe Medine'de oturan pozisyonda olmak sonraki propagandaları için onları etkisiz hale getiriyordu. Ayrıca Hayber'e cihad değil de dünyevi kazanç gözüyle bakıyorlardı. Eğer savaş kazanılırsa müminler ciddi anlamda ganimet elde edecekler, savaşa çıkmazlarsa bu sefer bundan mahrum olacaklardı.

"Ganimetleri almaya gittiğinizde (savaşın) geri bırakılanlar: 'Bırakın da sizin peşinizden gelelim.' diyecekler. Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. De ki: 'Peşimizden gelmeyeceksiniz. Allah, önceden de böyle buyurmuştu.' (Onlar:) 'İşin aslı bizi kısıyor, çekemiyorsunuz.' diyecekler. (Hayır, öyle değil!) Bilakis, onlar çok az anlarlar."¹

Hayber Yahudileri, Peygamberimizin (sav) ordusuyla yola çıktığını görünce hazırlıklara başladılar. Kalelerine çekildiler. Kalelerde yaklaşık bir yıllık erzak vardı. Aynı şekilde daha önceden iş verdikleri Gatafan Kabilesi'nden paralı askerler ile de anlaştılar. Böylece on dört bin kişilik bir ordu ile Allah Resûlü'nü (sav) karşılamaya hazır hale geldiler.

1. 48/Fetih, 15

Ancak Gatafanlılar, Hayber'e doğru yola çıkarken bir olay meydana geldi.

"Resûlullah (sav) Medine'den Hayber'e doğru çıktığı zaman İsr'e doğru gitti ve kendisine orada bir mescid inşa etti. Sonra Sahba üzerinden gitti. Resûlullah (sav) askeriyile ilerledi. Gatafanlıların Hayber halkına yardım etmemeleri için bu iki kavim arasında bulunan ve Recî denilen bir vadiye konakladı. Gatafanlılar, Resûlullah'a (sav) karşı Yahudilere yardım ediyorlardı.

Gatafan, Resûlullah'ın (sav) Hayber üzerine yürüdüğünü işittiği zaman toplandılar. Sonra Yahudilere yardım etmek için çıktılar ve bir müddet yürüdükten sonra arkalarında bıraktıkları mallarına ve ailelerine bir şeyler olduğunu ve sahabelerin arkadan geldiklerini işittiler. Bunun üzerine geri dönerek ailelerinin ve mallarının yanında kaldılar. Böylece Resûlullah (sav) ile Hayber'in arasını boş bırakmış oldular."²

Ne Peygamberimiz ne de ashabı Gatafanlıların aileleri üzerine yürümüşü. Ne de böyle bir propaganda yapmışlardı. Bu apaçık bir şekilde Allah'ın (cc) yardımıydı. Kalplere inen korku onları gerisin geriye çevirmişti. Birçok savaşta ve zor hadisede olduğu gibi burada da Allah (cc) mümin kullarını yalnız bırakmamıştı. Yola çıkan ve O'na (cc) güvenen her müminin karşılaşacağı tablo da budur.

Peygamberimiz ordusu ile beraber harekete geçtiğinde sahabeler, Amîr (ra) isimli sahabeden ezgi söylemesini talep ettiler. Böylece yolculuk hem onlar için hem de binekler için daha kolay hale gelecekti. O da daha önce Peygamberimizden (sav) duyduğu Hendek Gazvesi'nde de okunan şu ezgiyi söyledi:

"Peygamber (sav) Hendek Günü karnı tamamen toprakla kaplanıncaya kadar toprak taşıyordu ve şöyle diyordu:

'Vallahi, Allah olmasaydı biz doğru yola ulaşamazdık.

Sadaka veremezdik, namaz kılamazdık.

(Allah'ım) üzerimize sakinlik gönder, eğer düşmanla karşılaşsak ayaklarımızı sağlam kıl.

Öncelikle onlar bize karşı haddi aştılar.

Fitne isterlerse biz diretiriz, istemeyiz. (Biz diretiriz, istemeyiz derken sesini yükseltti.)"³

Yolda dikkat çeken başka bir durum ise Hayber Yahudilerinin başvurdukları bir taktikti.

"Resûlullah (sav), Abbad ibni Bîşr kumandasında bazı süvarileri keşif ve casusluk için ileri gönderdi. Abbad ibni Bîşr, Eşca Kabilesi'nden Yahudiler hesabına casusluk yapan bir bedevi yakaladı.

Ona, 'Sen kimsin?' diye sordu.

Bedevi, 'Ben kaybettiğim devemi arıyorum.' dedi.

Abbad ibni Bîşr, 'Sende Hayber hakkında bir bilgi var mı?' diye sordu.

Bedevi, 'Yakın geçmişte orada idim. Sen benden Hayber hakkında mı, yoksa Hayberliler hakkında mı bilgi istiyorsun?' dedi.

Abbad ibni Bîşr, 'Yahudilerden!' dedi.

Bedevi, 'Olur! Kinane ibni Ebi Hukayk ve Hevze ibni Kays, Gatafan'dan olan müttefiklerinin yanına destek olmak için gittiler. Onlara yardım etmeleri şartıyla bir sene Hayber'in ürününü vermeyi taahhüt ettiler. Onlar da bunu kabul edip silahlarıyla ve bütün savaş hazırlıklarıyla Utbe ibni Bedir komutasında Hayber'e geldiler. Onlar şimdi Yahudilerle birlikte kalelerde. Kalelerde on bin savaş eri vardır! (Onlar, Muhammed ve ashabıyla çarpışmak için bekliyorlar.) Onlar, oklarla vurulmaz, başa çıkılmaz kalelere sahip kimselerdir. Üstelik yanlarında pek çok silah ve yiyecekleri vardır. Yıllarca kuşatılacak olsalar bile bunlarla idare edebilirler. Onların kalelerinde devamlı akan suları da vardır. Onlara hiçbir kimsenin dayanabileceğini sanmıyorum.' dedi.

Abbad ibni Bîşr, kamçısını kaldırıp ona birkaç kamçı vurdu ve 'Sen, ancak onların bir casususun! Bana doğrusunu söyle! Yoksa boynunu vururum!' dedi.

Bedevi, 'Sana doğrusunu söylersem bana eman verir, kanımı bağışlar mısın?' diye sordu.

Abbad ibni Bîşr: 'Evet!' dedi.

Bedevi, 'Onlar, Yesrip Yahudilerine (Beni Kurayza ile Beni Nadirlere) yapmış olduğunuz şeyden korkuya düşmüş bir topluluktur. Medine Yahudileri, Medine'ye ticaret için giden amcamın oğlunu buldular ve ona sizin sayıca, at ve silahça az olduğunuzu haber vermesi için Kinane ibni Ebi Hukayk'a gönderdiler.

Ona demişler ki, 'Muhammed, şimdiye kadar sizin gibi iyi çarpışan bir kavimle karşılaşmamıştır. Sizin harp malzemelerinizin, sayınızın ve silahlarınızın çokluğunu, kalelerinizin sarplığını bilemeden Muhammed'in üzerinize yürümesi, Kureyşlileri ve diğer Arapları sevin-dirmektedir. Kureyşliler ve diğerleri, durumu dikkatle izlemektedirler.'

Kureyşiler, 'Hayber Yahudileri Muhammed'i yenecektir! Evet! Şayet Muhammed muzaffer olursa, bu temelli horluk olur!'

Ben bütün bunları işittim. Kinane ibni Ebi Hukayk bana: 'Sen git, yolda onların önünde dur. Onlar senin ne niyetle orada bulunduğunu anlayamazlar. Sen onları bizim için korkut. Bir dilenci gibi yanlarına kadar sokul. Onlara sayımızın ve yardımcılarımızın çokluğunu anlat ve onlar hakkında bilgi toplayıp hemen bize getir.' dedi.'

2. Siretu İbni Hişâm, 2/330

3. Buhari, 4104

Abbad ibni Bîşr (ra), Bedevi'yi Resûlullah'ın (sav) yanına getirdi ve kendisinden aldığı bilgileri Resûlullah'a (sav) anlattı.

Ömer, 'Onun boynunu vur!' dedi.

Abbad ibni Bîşr, 'Ben kendisine eman verdim!' dedi.

Resûlullah (sav), 'Ey Abbad! İş belli oluncaya kadar onu yanında tut.' buyurdu.

Bedevi bir iple bağlandı. Resûlullah (sav) Hayber'e varınca, ona İslamiyet'i anlattı ve 'Seni üç kere İslamiyet'e davet edeceğim. Müslim olmazsan boynundan ip çıkarılmayacaktır.' buyurunca, bedevi Müslim oldu.' "4

Aslında bu, çok bilinen bir yöntemdir. Zayıf olan, savuştan mücadeleden korkan muhatabının gözünü korkutmak için bu taktiklere başvurur. Ancak mümin feraset ehlidir. Bu yöntemler ile yolundan dönmez. Hemencecik kandırılmaz. Çünkü o batılın son nefesini verirken ki taktiklerini, üstün ve büyük görünme çabalarını insanlık tarihinden okumuş, yakın tarihinden de bizzat şahitlik etmiştir.

Günümüzde var olan ve her şeye hâkim olduğunu, kontrol ettiğini söyleyen sistemler de aslında bu muameleyi hak ederler. Misal olarak; Allah'ın (cc) izniyle gerçekleşen doğa olaylarındaki acizlikleri, onların ne kadar zayıf olduklarını göstermeye yeter de artar bile. Sünnetullahın bize öğrettiği şey şudur: Bu sistemlerin enkaza dönüşmeleri an meselesidir. Müminler kendi üzerine düşeni yapar ve kadrolarını hazırlarsalar insanlığa sunulacak yeni reçetede imzaları olur.

Hayber yolunda karşılaşılan başka bir olay da yine bizlere bir hatırlatma içerir.

"Resûlullah (sav) Hayber'e gazve yaptığı zaman insanlar bir vadiye vardılar ve tekbir getirerek yüksek sesle 'Allahu Ekber, Allahu Ekber, lâ ilâhe illallah' demeye başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

'Kendi nefsinize merhamet edin! Siz sağır ya da uzakta olan birine dua etmiyorsunuz. Bilakis, işiten ve yakın olan birisine dua ediyorsunuz ve O sizinle beraberdir.'

Ben de Resûlullah'ın (sav) hayvanının arkasındaydım.

'Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh.' (Güç ve kuvvet ancak Allah ile) dediğimi duydu ve şöyle buyurdu:

'Ey Abdullah ibni Kays! Sana cennetin hazinelerinden bir hazine olan bir kelime öğreteyim mi?'

'Evet, ey Allah'ın Resûlü! Annem babam sana feda olsun.' dedim.

Buyurdu ki: 'Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh.' "5

Zikir bir mümin için hava su gibidir. Dinin zirvesi olan bir amel yapılırken bile ona her şeyden daha çok ihtiyaç vardır.

"Ey iman edenler! Bir toplulukla karşı karşıya geldiğinizde sebat edin. Allah'ı çokça zikredin ki kurtuluşa eresiniz."6

Ancak her işte olduğu gibi burada da Peygamberimize bir çerçeve çizilmiş, zikrin nasıl olması gerektiği haber verilmiştir:

"Gönülden yalvararak, korku ile ve yüksek olmayan bir sesle, sabah ve akşam Rabbini zikret. Sakın gafillerden olma!"7

Ayetten anlaşıldığı üzere bu sıfatlara sahip olduğunda ancak Allah'ın (cc) razı olacağı bir amel gerçekleşir. O zaman kendi halimize bakmalı. Ümmet olarak zikir hâkaları adı verilen yerlerde, ayette belirtilen ile hiç alakası olmayan şeyleri nasıl yaptığımız üzerine düşünelim. En küçüğünden en büyüğüne kadar tüm amellerde rûstümüze döndüğümüz zaman, işte o vakit gerçekten Nebi'nin (sav) ümmeti olma hakkını kazanmış oluruz.

Duamızın sonu alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd'dir.

4. Meğâzi'l Vâkidi, 2/640-641
5. Buhari, 4205

6. 8/Enfâl, 45
7. 7/A'râf, 205

RÛMLAR YENİLDİ

الْمَ غَلَبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ
سَيُغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ
وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“Elif, Lâm, Mîm. Rûmlar yenildiler. Yakın bir yerde. (Fakat) onlar yenilgilerinden sonra yeneceklerdir. Birkaç sene içinde... (Rûmların yenilgisinden) önce de sonra da emir/yetki Allah’a aittir. (Rûmların galip geleceği) o gün, müminler sevineceklerdir. Allah’ın yardımıyla... O dilediğine yardım eder. O, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm’dir. (Bu,) Allah’ın vaadidir. Allah vaadinden dönmez, fakat insanların çoğu bilmezler.”¹

Allah’ın (cc) adıyla.

Allah’a (cc) hamd, Resûl’üne salât ve selam olsun.

Kur’ân-ı Kerim, Allah’ın (cc) iman edenleri sabit kılmak ve kâfirlerin elinden tüm bahanelerini almak için indirdiği ayetlerin/mucizelerin sonucusudur.

“Dediler ki: ‘Ona Rabbinden ayetler/mucizeler gelmesi gerekmez miydi?’ De ki: ‘Ayetler, ancak Allah katındadır. Ve ben yalnızca apaçık bir uyarıcıyım.’ Sana indirdiğimiz ve onlara okunmakta olan Kitap kendilerine yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda, iman eden bir topluluk için rahmet ve öğüt vardır.”²

Kur’ân azim/büyük bir kitaptır çünkü o, El-Azim olan Allah (cc) tarafından indirilmiştir. Kur’ân’ın azameti (manevi büyüklüğü) onu indiren kaynağın azametindedir. Kur’ân’ı okuyan, ona gönlünü açtığı oranda manevi azametden payına düşeni alacaktır. Yüce Allah, Kur’ân’ın azametine dikkat çekmek için şöyle buyurmuştur:

“Andolsun ki sana, Sebu’l Mesani’yi/tekrar eden yediyi (Fâtiha Suresi’ni) ve büyük Kur’ân’ı verdik.”³

Kur’ân azim/büyük bir kitaptır çünkü o, El-Azim olan Allah tarafından indirilmiştir. Kur’ân’ın azameti (manevi büyüklüğü) onu indiren kaynağın azametindedir. Kur’ân’ı okuyan, ona gönlünü açtığı oranda manevi azametden payına düşeni alacaktır.

1. 30/Rûm, 1-6
2. 29/Ankebût, 50-51
3. 15/Hicr, 87

Kur'ân'ın kendisi büyük/azim olduğu gibi getirmiş olduğu haberleri de büyüktür/azimdir:

"De ki: 'O, büyük bir haberdir. Siz ondan yüz çevirmektesiniz.'"⁴

Kur'ân'ın bir diğer özelliği de onun müjdeleyici bir kitap olmasıdır. Allah (cc) Kur'ân ayetleriyle kullarını müjdelere ve bu müjdelere müminler mutlu olur, sevinirler.

"(Bu,) bilen bir topluluk için Arapça okunan, ayetleri detaylı olarak açıklanmış bir kîta'tır. Müjdeci ve uyarıcı olarak... Onların çoğu yüz çevirdi. Onlar dinlemezler."⁵

Bu ayki yazımızda, Kur'ân'ın mucizelerinden ve müminlere sevinç olan büyük haberlerinden biri olan Rûm Suresi'nin ilk ayetlerini incelemeye başlayacak ve Kur'ân'ın azametinden payımıza düşeni almaya çalışacağız.

Bizans'ın/Doğu Roma İmparatorluğunun Durumu

Rûm Suresi'nin icaz yönünü ve getirdiği haberin büyüklüğünü daha iyi anlayabilmek için ilk olarak Doğu Roma'nın tarihî durumunu anlamamız gerekir.

Allah Resûlü'nün (sav) nübüvvetinden yaklaşık sekiz yıl önce, Phokas adlı bir komutan Bizans İmparatoru Maurice'yi tahttan indirerek kendisini imparator ilan etmişti. Bu olayın haberi Sasani Kralı Hüsrev Perviz'e ulaştığında, Bizans'a saldırma kararı almıştı. Çünkü kendisi Maurice'nin yardımıyla tahta geçmişti ve bu yüzden onun isyanla devrilmesinin intikamını almayı amaçlamıştı. Vefa borcunu öne süren II. Hüsrev, Maurice ve oğullarının intikamını almak amacıyla 603 yılında Bizans'a savaş ilan etti. Kısa sürede Anadolu'da Urfa (Edessa) çevresine, Suriye'de ise Halep ve Antakya'ya kadar ilerledi.

Zor durumda kalan Bizanslı yöneticiler, Afrika Valisinden yardım talep ettiler. Vali, oğlu Heraklius'u güçlü bir orduyla İstanbul'a gönderdi. Heraklius'un ilk işi, yönetimi ele geçirip kendisini imparator ilan etmek oldu.

Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunmuş olduğu duruma bakıldığında artık imparatorluğun tarih sahnesinden silineceği bekleniyordu. Çünkü Heraklius, Phokas'tan tahtı devraldığında Bizans İmparatorluğu tam bir enkaz hâlindeydi. Ekonomik anlamda çökmüştü. Askerlerin maaşları verilemiyordu. Ayrıca halkın manevi değerleri de ciddi anlamda zayıflamıştı. Heraklius, bu süreçte başkenti Kartaca'ya taşımaya dahi düşünmüştü. Bu niyetle imparatorluğun hazinesini gemilere yükletti. Ancak gemiler Haliç'ten ayrıldıktan kısa bir süre sonra fırtınaya yakalanıp battı. Bu hadise de Bizans'ın ekonomik olarak ciddi bir darboğaza girmesine neden olmuştu.

614 yılında Sasani ordusu Kudüs'ü ele geçirerek Mukaddes Mezar Kilisesi'ni yıktı; Rûmlar için kutsal kabul edilen, İsa'nın (as) gerildiğine inanılan kutsal haç yerinden

alınarak İran'ın merkezi Ktesifon'a (Medâin) götürüldü. Bu olaylar sonucunda Doğu Roma İmparatorluğu, yalnızca toprak ve insan kaybı açısından değil, kutsal değerlerine yönelik bu saldırılar nedeniyle manevi açıdan da büyük bir zayıflama yaşadı.

Sasani İmparatorluğu, 614 yılında Bizans'a karşı kazandığı zaferlerin ardından Bizans'ın siyasi merkezi olan İstanbul'a yöneldi. İstanbul'u işgal etmek amacıyla güçlü bir orduyla Kadıköy önlerine kadar ilerlemeyi başaran Sasani ordusu, Bizans İmparatoru Heraklius'un barış teklifiyle karşılaştı. Ancak Sasani Kralı II. Hüsrev, Heraklius'un bu barış teklifine şu şekilde cevap verdi: "Haça gerilen tanrısını inkâr edip Güneş'e tapınmadıkça, onun bu isteğini asla kabul etmeyeceğim!" Ancak Sasani ordusu İstanbul'u ele geçiremeyeceklerini görmüş ve Heraklius'un barış teklifini, Bizans'ı ağır bir vergiye bağlayarak kabul etmişti.

Heraklius ve Bizans halkı, Sasanilerin dinî değerlerini alçaltmış olmalarına daha fazla dayanamayarak, Ortodoks Kilisesi'nin de büyük maddi desteğiyle Sasanilerin üzerine yürümeye başlamıştı. Kiliselerde bulunan altın eşyalar eritilip sikke olarak Bizans İmparatorluğuna verilerek ordunun maddi ihtiyaçları karşılanmıştı.

Tarihî kayıtlarda geçtiğine göre Heraklius "İlahi bir coşkuyla" 4 Nisan 622'de harekete geçmişti. 622 yılının sonbaharında Bizans ve Sasani ordusu çetin bir savaş vermiş ve Şahrbaraz komutasındaki Sasani ordusu ağır bir mağlubiyet almıştı. Bu galibiyet, İstanbul'u Sasani tehlikesinden kurtarmıştı.

Heraklius, 623 yılında Avarlarla geçici bir ateşkes yaptıktan sonra II. Hüsrev'in üzerine yürüyerek 624'te İranlıların kutsal şehri Gence'yi ele geçirdi. Sasanilerin Kudüs'ü tahrip etmelerine karşılık olarak Zerdüştabedini yağmaladı.

Sonunda 627 yılına gelindiğinde Bizans ve Sasani orduları, Musul ve Dicle Nehri arasında kalan Ninova yakınlarında karşı karşıya geldiler. Bu savaşın sonunda Bizans ordusu mutlak bir zafer elde etmiş ve sonrasında Sasani Kralı II. Hüsrev tahttan indirilerek idam edilmiştir. Yerine II. Kavad tahta geçmiştir.

628 yılının baharında Heraklius zafer yürüyüşüyle Kudüs'e yöneldi. 14 Eylül 630 tarihinde Kudüs'e girerek Sasanilerden kurtardığı Gerçek Haç'ı törenle eski yerine yerleştirdi.

Bu yazımızda, Rûm Suresi'nin konu edindiği Doğu Roma'nın ağır mağlubiyetlerinin ardından beklenmedik bir şekilde yeniden galip geldiği tarihî süreci genel hatlarıyla ele aldık. Bir sonraki yazımızda ise Allah'ın (cc) yardımıyla Rûm Suresi'nin ayetlerinin tefsirine ve nazil oluşuyla birlikte müminler ile müşrikler arasında yaşanan olaylara değineceğiz.

4. 38/Sâd, 67-68

5. 41/Fussilet, 3-4

ALLAH RESÛLÜ'NÜN RİSALETİNİN UMUMİLİĞİ SÜNNETİN KORUNMASINI GEREKTİRİR

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,
Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Sünnetin korunduğuna dair delillerle devam ediyoruz:

Allah Resûlü'nün Risaletinin Umumiliği Sünnetin Korunmasını Gerektirir

Önceki peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderilirdi. Her bir resûl, belli bir toplumda, belli bir zaman diliminde görev yapmıştır. Risaletleri evrensel değil, yerel ve dönemsel nitelikte olmuştur.

“Her ümmetin bir resûlü vardır. Resûlleri, onlara geldiği zaman aralarında adaletle hükmedilir. Onlar, zulme de uğramazlar.”¹

“Andolsun ki, Nûh'u **kavmine** (peygamber olarak) yolladık.”²

“Âd Kavmi'ne de kardeşleri Hûd'u (peygamber olarak yolladık).”³

“Ve **Semud Kavmi'ne de** kardeşleri Sâlih'i (peygamber olarak yolladık).”⁴

“Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (yollamıştık).”⁵

“Onların ardından Mûsâ'yı, **Firavun ve önde gelen avanesine** ayetlerimizle yolladık.”⁶

Ebü Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İsrâiloğulları'nın işlerini peygamberler yürütürdü. Ne zaman bir peygamber ölse, yerine bir diğeri geçirdi. Benden sonra artık peygamber yoktur. Ancak halifeler olacaktır ve onlar çoğalacaktır.”⁷

Yüce Allah dileseydi, her kavme özel bir peygamber göndermeye devam ederdi:

“Şayet dileseydik, her beldeye bir uyarıcı gönderirdik. (Ancak, tüm insanlığa seni gönderdik.)”⁸

Nebi'nin sağlığında öğrenilen dinî hükümler, onun vefatıyla kaybolmamıştır. Korunarak sahabe, tâbiîn ve sonraki nesiller aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır.

1. 10/Yûnus, 47
2. 7/A'raf, 59
3. 7/A'raf, 65
4. 7/A'raf, 73
5. 7/A'raf, 85
6. 7/A'raf, 103
7. Buhari, 3455; Müslim, 1842
8. 25/Furkân, 51

Fakat O (cc), insanlık tarihinin son halkasında, bütün toplumlara ve dönemlere hitap eden bir peygamber göndermeyi murat etti. Böylece Muhammed Mustafa'yı (sav) tüm insanlara ve cinlere bir elçi olarak gönderdi.

"De ki: **'Ey insanlar! Şüphesiz ki ben, Allah'ın tümünüze (yolladığı) Resûl'üyüm.** O (Allah ki) göklerin ve yerin hâkimiyeti/egemenliği O'na aittir. O'ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. Diriltir ve öldürür. Allah'a ve Resûl'ü olan ümmi Nebi'ye iman edin. O (Nebi), Allah'a ve O'nun kelimelerine iman eder. Ona uyun ki, hidayet bulasınız.'"⁹

"Biz seni, ancak **bütün insanlığa müjdeci ve uyarıcı olarak yolladık.** Fakat insanların çoğu bilmezler."¹⁰

"Bu (Kur'ân) ise, **Mekke ve çevresini** onunla uyarasın diye indirdiğimiz, mübarek ve kendisinden önceki (Tevrat'ı) doğrulayan bir Kitap'tır."¹¹

"**Sizi ve kime ulaşırsa onu** uyarmam için bu Kur'ân bana vahyedildi."¹²

"**Tüm âlemlere bir uyarıcı olması için,** kulunun üzerine Furkan'ı (hakla batılı ayıran Kitab'ı) indiren (Allah) ne yüce, ne mübarektir."¹³

"Biz seni yalnızca **âlemlere** rahmet olarak yolladık."¹⁴

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bana, benden önce hiç kimseye verilmeyen beş özellik verildi: Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken ben siyah beyaz bütün insanlara peygamber olarak gönderildim..."¹⁵

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Nefsim elinde olana yemin olsun ki bu ümmetten Yahudi veya Hristiyan olması fark etmeksizin herhangi bir kimse benim peygamberliğimi işitip sonra da benimle gönderilene iman etmeden ölecek olursa mutlaka cehennem ashabındandır."¹⁶

Allah Resûlü (sav) son elçidir, ondan sonra kıyamete kadar başka elçi (resûl/hebi) olmayacaktır.

"O, Allah'ın Resûlü ve nebilerin sonuncusudur."¹⁷

Bu ayet, Allah Resûlü'nden (sav) sonra artık hiçbir nebinin/resûlün gelmeyeceğini açıkça göstermektedir. Bu, birçok sahabiden gelen mütevatir hadislerle de kesin

olarak sabit olmuştur.¹⁸ Bir tespiti göre bu sahabilerin sayısı 37'dir.¹⁹ Risaletinin tüm toplumlara ve dönemlere yönelik olması, dinin kâmil kılınıp eksik bir şey bırakılmaması ve Kur'ân'ın korunma altına alınması da son resûl olmasındandır.²⁰

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Benimle benden önceki peygamberlerin durumu, bir adamın (usta bir mimarın) bir bina yapmasına benzer. O bina tamamlanmış, güzelce süslenmiştir; yalnızca bir tuğlalık yer boş kalmıştır. İnsanlar o binaya girip bakarlardı ve 'Ne kadar güzel yapılmış, fakat şu tuğla da konya tam olacaktı!' derler. İşte ben o tuğlayım; peygamberler benimle tamamlandı."²¹

Sevân'dan (ra) rivayetle, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurur:

"Ümmetim içinde otuz yalancı çıkacaktır; her biri peygamber olduğunu iddia edecektir. Hâlbuki ben nebilerin sonuncusuyum, benden sonra artık peygamber yoktur."²²

Sünnet Korunmuştur

a. Allah Resûlü'nün (sav) risaleti kıyamete kadar bütün insanlığa yönelikse, Sünnetin de her döneme ve topluma ulaşacak şekilde korunması zorunludur. Çünkü bu risaletin evrenselliği korunarak devam edebilir. Kur'ân'ın korunması bu ilahi muhafazanın bir yönünü oluştururken, Kur'ân'ın açıklayıcısı ve beyanı olan Sünnetin korunması da diğer yönünü teşkil eder. Böylece, Nebi'nin (sav) sağlığında öğrenilen dinî hükümler, onun vefatıyla kaybolmamıştır. Korunarak sahabe, tâbiîn ve sonraki nesiller aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır.

b. Önceki dönemlerde bir ümmet haktan saptığında, Yüce Allah onları uyarmak ve doğru yola çağırmak için yeni bir peygamber gönderirdi. Kâfirler helak edilir, iman edenler ise Allah'ın (cc) dilediği bir süre daha yaşarlardı. Fakat zamanla, peygambere bağlılık zayıflar, zındıklar (dinin özünü bozan kimseler) ortaya çıkar ve şeriatın saf çizgisi tahrif edilirdi. Bunun üzerine Yüce Allah tekrar yeni bir peygamber gönderir, hak dini yenilerdi. Bu süreç, Muhammed'in (sav) gönderilişine kadar devam etti.

"Sonra resûllerimizi peş peşe gönderdik. Her ümmete resûlü geldiğinde onu yalanladılar. Biz de onları birbirinin arkasına katıp (helak ettik) ve onları (sonraki nesillere ibret vesikası olarak anlatılacak) hikâyeler kıldık. (Dedik ki:) 'İman etmeyen topluluk (Allah'ın rahmetinden) uzak olsun.'"²³

9. 7/Araf, 158

10. 34/Sebe, 28

11. 6/En'âm, 92

12. 6/En'âm, 19

13. 25/Furkân, 1

14. 21/Enbiyâ, 107

15. Müslim, 521. Ayrıca bk. Buhari, 335

16. Müslim, 153

17. 33/Ahzâb, 40. Allah Resûlü'nden sonra nebi değil, rasul gelebileceğini iddia eden sapkın taifeler vardır. Bu ayeti tahrif ederler. Konu hakkında tafsilatlı bilgi için bk. Peygambersiz Kur'ancılar, s. 282-286; Hz. Peygamberin Dindeki Yeri, Vezir Harman, s. 149-156

18. bk. Tefsiru ibni Kesir, 6/200. İlgili rivayetler için bk. Akidetu Hatmi'n Nubuvve, s. 31-54

19. Akidetu Hatmi'n Nubuvve, s. 55

20. bk. Akidetu Hatmi'n Nubuvve, Ahmed Said Hamdân el-Gâmidi, s. 24-29

21. Buhari, 3534; Müslim, 2287. Benzer bir rivayet Ebû Hureyre'den de (ra) gelmiştir. bk. Buhari, 3535; Müslim, 2286

22. Ebu Davud, 4252; Tirmizi, 2366. Benzer bir rivayet Huzeyfe'den de (ra) gelmiştir. bk. Ahmed, 23358

23. 23/Mu'minûn, 44

Tabiîn fakihlerinden Zeyd ibni Rufay' (rh) şöyle der:

“Allah (cc), Nûh'u (as) gönderdi ve ona bir din verdi. İnsanlar bir süre Nûh'un (as) şeriatı üzere yaşadılar; onu ortadan kaldıran ise zındıklık oldu. Sonra Allah (cc) İbrâhîm'i (as) gönderdi; insanlar bir müddet onun şeriatına tabi oldular; fakat onu da zındıklık söndürdü. Ardından Allah (cc) Mûsâ'yı (as) gönderdi ve ona bir din verdi; insanlar onun şeriatıyla yaşadılar, ama onu da zındıklık yok etti. Sonra Allah (cc) İsâ'yı (as) gönderdi ve ona bir şeriat verdi; insanlar bir süre onun şeriatı üzere devam ettiler; onu da zındıklık ortadan kaldırdı. Bu dinin (İslâm'ın) yok olması söz konusu olursa ancak zındıklıktan korkulur.”²⁴

Ancak, Muhammed (sav) ile birlikte bu zincir tamamlanmıştır. Bu sebeple önceki ümmetlerdekine benzer bozulmalar yaşansa bile, yeni bir nebi veya resûl gönderilmeyecektir. Dini yeniden ihya edecek bir elçi gelmeyeceğine göre, son elçiyle gelenlerin korunması gerekir. İşte bu sebeple hem Kur'ân hem de onun beyanı ve pratiği olan Sünnet İlahi koruma altına alınmıştır.

Böylece İslâm, kıyamete kadar ilk günkü saflığıyla korunmuştur. Allah Resûlü'nün (sav) rehberliği zaman ve mekân sınırlarını aşarak günümüze kadar gelmiştir. Tarih boyunca dinî alanda çeşitli bozulmalar ve tahrif teşebbüsleri yaşanmış olsa da Kur'ân ve sahih sünnetle dinin özü her defasında yeniden ihya edilmiştir. Bu, yeni peygamberlerle değil, peygamber varisleriyle/âlimlerle gerçekleşmiştir.²⁵ Kiminin lehine kiminin de aleyhine olan risalet hüccetleri her döneme ulaşmıştır, ulaşacaktır.

“Tüm dinlere üstün kılmak için, Resûl'ünü hidayet ve hak dinle gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.”²⁶

Muâviye'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Ümmetimden bir topluluk, Allah'ın dinini dimdik ayakta tutmaya devam edeceklerdir. Onları yardımsız bırakanlar ve muhalefet edenler onlara zarar veremeyecektir. Onlar, Allah'ın emri kendilerine gelinceye kadar bu hâlleri üzere böylece devam edeceklerdir.”²⁷

c. İnsanlar Kur'ân'da Resûl'e (sav) itaatın zorunluluğunu, ona isyan etmenin tehlikesini, Nebî'nin (sav) Kur'ân'ı açıklamakla görevli olduğunu ve ihtilaf ânında Resûl'e (sav) başvurmanın gerekliliğini bildiren ayetleri okuyacaklardır. Ayrıca Muhammed'in (sav) bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamber olduğuna dair ayetlerle de karşılaşacak ve bunun kendi çağları için de geçerli olduğunu anlayacaklardır. Fakat bir bakacaklar ki Yüce Allah sadece Kur'ân'ı koruma altına almış; itaat edecekleri, isyan etmekten kaçınacakları, Kur'ân'ı anlarken ve ihtilaf ânında başvuracakları Sünnet-i Nebî'yi muhafaza etmemiş! Bu, Kur'ân'ın korunması ve risaletin evrenselliğiyle bağdaştırılabilir mi? Elbette mümkün değildir...

Bir sonraki sayımızda buluşmak duasıyla...

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

24. Mevsûatu't Tefsiri'l Me'sûr, 19/531. 68871 no.lu rivayet

25. Ebu'd Derda (ra) kendisinden sadece bir hadisi bizzat dinlemek için gelen bir adama Allah Resûlü'nden (sav) işittiği bir hadisi aktarır. Bir parçası şöyledir: “Muhakkak ki âlimler nebilerin varisleridir. Nebiler miras olarak ne dinar ne de dirhem bırakırlar. Fakat ilim bırakırlar. Kim ilim öğrenirse nebilerin mirasından hissesini fazlasıyla almış olur.” (Ebu Davud, 3641; Tirmizi, 2682)

26. 48/Fetih, 28

27. Buhari, 3641; Müslim, 1037

ALIŞKANLIKLARIMIZ...

Şu da bir gerçek ki kişi, başarısızlıklarının sebebini çoğu zaman dış etkenlerde arar; oysa asıl sorun, kendi içinde yerleşmiş yanlış davranış kalıpları olabilir. Alışkanlıklar kontrol edilmediğinde, insanın potansiyelini kullanmasını engeller ve sürekli aynı yerde saymasına neden olur.

Allah'a hamd, Resûlü'ne salât ve selam olsun.

Kıymetli Kardeşim;

İnsan hayatı, büyük ölçüde alışkanlıklar üzerine kuruludur. Ve insan, bu alışkanlıklarından vazgeçmek istemez. Çünkü alışkanlıklar, insana konfor alanı oluşturmakta ve haz vermektedir. Ancak bilinmesi gerekir ki alışkanlıklarımız sorumluluklarımıza göre şekillenmezse büyük sorunlar meydana getirir.

Alışkanlıklarımız, günlük yaşamımızı düzenlediği gibi sorumluluklarımızı yerine getirip getiremeyeceğimizi de etkiler. Olumlu alışkanlıklar bizi ileriye taşıırken, olumsuz alışkanlıklar sorumluluklarımızı aksatmamıza neden olabilir.

Aile içinde edinilen bazı alışkanlıklar sorumlulukların ihmal edilmesine yol açar. Örneğin; sürekli video izleme ya da telefonla vakit geçirme alışkanlığı olan bireyler, ailelerine yeterince zaman ayıramazlar ve ev içindeki görevlerini aksatırlar. Bu durum aile içi iletişimi ve çocukların eğitimini de zayıflatır.

Öğrencilerde ise ders çalışmayı erteleme alışkanlığı, okul sorumluluklarının yerine getirilmesini zorlaştırır. Özellikle uzun süre telefon veya bilgisayar başında kalmak, ödevlerin gecikmesine ve başarının düşmesine neden olur. Geç yatma alışkanlığı da öğrencinin derse dikkatini vermesini engeller.

Toplumda ise ilgisiz kalma alışkanlığı, bireylerin ümmete karşı sorumluluklarını ihmal etmesine yol açabilir. Sorunlara karşı duyarsız davranmak, ortak problemlerin çözümünü geciktirir ve toplumsal gelişmeyi olumsuz etkiler.

Yanlış alışkanlıklar sorumluluklarımızı yerine getirmemizi zorlaştırır. Bu nedenle alışkanlıklarımızı gözden geçirip, sorumluluk bilincimizi destekleyen davranışlar kazanmamız gerekir.

Aziz Kardeşim;

Bazı alışkanlıklar, hedeflerimize ulaşmamızda ve Allah (cc) için mücadele etmemizde ciddi engeller oluşturur. Özellikle olumsuz alışkanlıklar, insanın hem iradesini zayıflatır hem de gelişim sürecini yavaşlatır.

Senin de bildiğin gibi İslam dini, mücadele dinidir. İslam dininin mensubu olan her ferdin sorumlulukları vardır.

Rabbine ve ümmete verdiği, yerine getirmesi gereken sözleri vardır. Cenneti kazanması için ödemesi gereken bedeli vardır. Bunun için kimi zaman malını, kimi zaman canını, kimi zaman vaktini, kimi zaman da fikrini ortaya koyması gerekir. Bu da insanın kendisini, bakış açısını ve alışkanlıklarını düzeltmesi ile mümkündür.

Ancak bu yolda ilerlemek her zaman kolay değildir. Çünkü insan, doğru bildiklerini yaşama geçirmeye çalışırken bazı alışkanlıklarıyla karşı karşıya kalır. Vazgeçilemeyen bu alışkanlıklar, zamanla İslam için verilen mücadelenin önünde ciddi bir engel hâline gelir. Mücadele; kararlılık ve sabır gerektirir. Fakat erteleme, tembellik, plansızlık, aşırı ekrana bağlılık veya sorumluluklardan kaçma gibi alışkanlıklar, bu mücadelenin önünü keser.

Şu da bir gerçek ki kişi, başarısızlıklarının sebebini çoğu zaman dış etkenlerde arar; oysa asıl sorun, kendi içinde yerleşmiş yanlış davranış kalıpları olabilir. Alışkanlıklar kontrol edilmediğinde, insanın potansiyelini kullanmasını engeller ve sürekli aynı yerde saymasını neden olur.

Bu noktada Kur'an-ı Kerim'de yer alan şu ayet, insanın değişim sürecindeki sorumluluğunu açıkça ortaya koyar:

"Allah, bir toplumu onlar kendilerinde olanı değiştir-medikçe değiştirmez."¹

Bu ayet; değişimin dışarıdan beklenemeyeceğini, asıl dönüşümün insanın kendi iradesiyle başlaması gerektiğini vurgular. Allah (cc), insana akıl, irade ve seçim yapabilme gücü vermiştir. Ancak bu güç kullanılmadığı sürece, hayatın yönü de değişmez. Olumsuz alışkanlıklarla mücadele etmek, bu değişimin ilk adımıdır.

Kendini değiştirmek kolay değildir. Alışkanlıklar zamanla oluşur ve zamanla değişir. Fakat insan, farkındalık kazandığında ve gerçekten istemeye başladığında küçük adımlarla büyük dönüşümler yaşayabilir. Disiplinli olmak, zamanı verimli kullanmak ve hatalarla yüzleşmek; mücadele gücünü artıran önemli davranışlardır. Bu süreçte sabır ve dua da insanı ayakta tutan manevi desteklerdir.

Buraya kadar yazdıklarımızdan şunu anlamış oluyoruz: İnsanın hayatındaki olumsuzlukların önemli bir kısmı, yanlış alışkanlıklardan kaynaklanır. Bu alışkanlıkları değiştirmeden başarı, huzur ve gelişim beklemek gerçekçi değildir. Kur'an'ın da bildirdiği gibi değişim önce insanın kendisinde başlar. Kendi alışkanlıklarını sorgulayan, hatalarını kabul eden ve düzeltmek için çaba gösteren birey; hem mücadelesini güçlendirir hem de hayatında gerçek bir dönüşüm yaşar.

Ayrıca alışkanlıklar, insanın değer yargılarını da şekillendirir; alışılan şeyler gözünde büyürken, daha hayırlı ve faydalı olan küçümsenebilir. Tıpkı İsrailoğulları'nın, kendileri için daha üstün olan nimeti sıradan görüp eski alışkanlıklarını yüceltmeleri gibi, insan da yanlış alışkanlıkları sebebiyle sorumluluklarını ve hedeflerini ikinci plana atabilir. Bu nedenle alışkanlıkları sorgulamak, sorumluluk bilinciyle yeniden inşa etmek; hem bireysel değişimin hem de gerçek mücadelenin temelini oluşturur.

Değerli Kardeşim;

Bu hakikati somut bir örnekle Kur'an-ı Kerim'de, İsrailoğulları kıssasında da görmekteyiz. Allah Teâlâ, onları Firavun'un zulmünden kurtarmış; çölde kudret helvası ve bıldırcın eti gibi hazır ve değerli nimetlerle rızıklandırmıştı. Buna rağmen onlar, alışkın oldukları hayatı ve damak zevklerini gerekçe göstererek Mûsâ'ya (as): "Rabbine dua et de bize yeryüzünün bitirdiklerinden; baklasından, salatalığından, sarımsağından, mercimeğinden ve soğanından çıkarsın."² demişlerdi.

Bu kıssa, alışkanlıkların insanı nasıl geride bırakabildiğini ve ilahi hedefler karşısında nasıl bir engel hâline gelebildiğini göstermesi bakımından son derece ibretlidir. Daha hayırlı olanı, sırf alışkanlıklarından vazgeçemedikleri için terk etmek istemeleri, insanın konforuna ve eski alışkanlıklarına ne kadar bağlı olabildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tıpkı bugün sorumluluklarını erteleyen, mücadelesini zayıflatan yanlış alışkanlıklar gibi... İsrailoğulları, kendilerine sunulan daha hayırlı ve değerli bir nimetle karşılaşmalarına rağmen alıştıkları eski yiyecekleri istemiş; böylece alışkanlıkların gücünün insanı nasıl geri çekebildiğini göstermişlerdir. Benzer şekilde insan, bugün de kendisini geliştirecek, sorumluluklarını güçlendirecek imkânlarla karşılaşsa bile, konfor alanını terk etmek istemediğinde ilerleyemez. Bu durum, değişime karşı doğal bir direncin oluşmasına neden olur. Yeni bir düzen, yeni bir disiplin ve yeni sorumluluklar sabır ve fedakârlık gerektirirken; alışkanlıklar, insanı eski ve kolay olana bağlayarak bu süreci zorlaştırır.

Ayrıca alışkanlıklar, insanın değer yargılarını da şekillendirir; alışılan şeyler gözünde büyürken, daha hayırlı ve faydalı olan küçümsenebilir. Tıpkı İsrailoğulları'nın,

1. 13/Ra'd, 11

2. 2/Bakara, 61

kendileri için daha üstün olan nimeti sıradan görüp eski alışkanlıklarını yüceltmeleri gibi, insan da yanlış alışkanlıkları sebebiyle sorumluluklarını ve hedeflerini ikinci plana atabilir. Bu nedenle alışkanlıkları sorgulamak, sorumluluk bilinciyle yeniden inşa etmek; hem bireysel değişimin hem de gerçek mücadelenin temelini oluşturur.

Bu durum, günlük hayatımızda sıkça karşılaştığımız basit ama ibretlik örneklerle daha iyi anlaşılabilir. İnsan, kendisi için daha sağlıklı ve faydalı olduğunu bildiği hâlde, sırf alışkın olmadığı için yeni bir beslenme düzenini terk edebilir; bunun yerine zararlarını bildiği yiyecekleri tüketmeye devam edebilir.

Benzer şekilde, daha verimli ve planlı bir çalışma yöntemi öğrenme imkânı varken, emek ve disiplin gerektirdiği için bundan kaçınıp verimsiz ama alışılmış yöntemleri sürdürmeyi tercih edebilir. Aynı tutum, ibadet hayatında düzenli ve bilinçli bir program oluşturmak yerine gelişigüzel davranmakta, zamanı faydalı işlerle değerlendirmek yerine saatlerce ekrana bağlı kalmakta ya da sorumluluk gerektiren bir görevi ertelemekte de görülür.

Bu örneklerin tamamı, alışkanlıkların insanı nasıl konfor alanına hapsedtiğini ve daha hayırlı olanı terk ettirebildiğini göstermektedir. İnsan yanlış alışkanlıklarına teslim olduğunda gelişimini, mücadelesini ve sorumluluk bilincini zayıflatmış olur.

Sonuç olarak alışkanlıklar, insanın hayat yönünü belirleyen en güçlü etkenlerden biridir. Kur'ân'da aktarılan kıssalar ve günlük hayatta karşılaştığımız örnekler, daha hayırlı ve faydalı olanın çoğu zaman alışkanlıklar sebebiyle terk edilebildiğini açıkça göstermektedir.

Oysa İslam; bilinçli tercihi, sürekli gayreti ve nefisle mücadeleyi esas alır. Bu nedenle kişi, kendi alışkanlıklarını samimiyetle sorgulamalı; zamanını, imkânlarını ve enerjisini Allah'ın (cc) rızasını gözetken bir sorumluluk anlayışıyla yeniden düzenlemelidir. Değişim zor olsa da mümkündür ve kitabımız Kur'ân'ın bildirdiği üzere bu değişim, başkalarından değil, insanın kendi iradesiyle attığı adımlardan başlar. Alışkanlıklarını dönüştüren birey, hem mücadelesini güçlendirir hem de hayatında kalıcı ve anlamlı bir dönüşümün kapısını aralar.

Rabbim bizleri, alışkanlıklarını ıslah edebilen ve hayra çevirebilen güçlü, mücadeleci kullarından kılsın. Allahumme amin.

Davamızın sonu âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd etmektir. Bir sonraki yazımızda görüşmek üzere...

Selam ve dua ile...

Bir Nehir Susar

-Sudan'a ve unutulmuş coğrafyaların sessiz çılgınlığına...-

Çocukların çılgılığı yankılanıyor,
Yıkılmış duvarların ardında ve altında.
Kara bulutlar geçiyor üstlerinden
Gürültüden sonra, o ağır sessizlik.

Nil sadece akan bir su değil,
Acıyla bulanmış bir ayna.
Bakan, bakabilen ancak
Kendi utancını görür orada.

Bir anne diz çöker
Sükûnetin doruğunda;
Elinde bir mendil,
Mendilde kızıl toprak,
Toprakta bir saç teli
Bir ömrün kalıntısı.

Geceler uzar,
Yıldızlar bakmaya utanır.
Dua eden eller
Göğe değil artık,
Birbirine sarılır.

Beldeler ve bedenler yanar.
Külünü rüzgâr taşır,
Başka unutulmuşlara.
İsimler silinir,
Ama ölümün kokusu kalır
Demir, duman ve çaresizlik.

Hani nerede insanlık?
Uzaktan seyreder yangını.
Kül kokusu burnuna değse de
Hisseder mi ki acıyı?

Bir nehir susar,
İman susmaz ama
Afrika'nın kalbinde hâlâ
Bin umudun nabzı atar;
İnançla ve insanca.

Ve biz, uzaktan dinleriz o nabzı,
Radyodan bir cızırtı gibi
"Unutma beni," der,
Nil'in sesiyle konuşan her ölü.

Kerem ÇAĞLAR

KIRK HADİS ŞERHİ

Ömer AKDUMAN

İnsanın “düşünmeden” yaptığı davranışları güzel olursa buna güzel ahlak; çirkin olursa kötü ahlak denir. Bir başka deyişle her insan ahlaklıdır. Ahlak kavramı yalın hali ile nötrdür. Esas mesele bu ahlakın iyi mi kötü mü olduğudur.

KULLUĞUN SOSYAL HALİ: BİRR VE GÜZEL AHLAK

Nevvâs ibni Sem‘ân el-Ensârî’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah’ın Resûlü’ne (sav) iyilik (el-birr) ve günah (el-ism) hakkında sordum.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) buyurdu ki:

‘Birr (iyilik), güzel ahlaktır. Günah ise, kalbinde tereddüt uyandıran ve insanların bilmesini hoş görmediğin şeydir.’ ”¹

Vâbisa ibni Ma‘bed’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah’ın (sav) huzuruna geldim. Bana,

‘İyilik ve günah hakkında sormaya mı geldin?’ buyurdu.

Ben de, ‘Evet’ dedim.

Bunun üzerine buyurdu ki:

‘Kalbine danış! Birr, nefse huzur veren ve kalbin yatıştığı şeydir. Günah ise, nefsin içinde tedirginlik uyandıran ve göğsünde tereddüt bırakan şeydir; insanlar sana fetva verseler ve fetvalarını art ardına tekrarlasalar bile!’ ”²

Hadisten anlaşıldığına göre Nevvâs (ra) iyilik ve kötülük kavramlarını vahyin ifadelerinde görür. Mahiyetini idrak etmek niyeti ile Resûlullah’a sormak ister. Resûlullah (sav) da kendisine sorulan bu soruyu açıklıkla yanıtlar.

Benzer durum Vâbisa (ra) için de geçerlidir. Peygamber’in (sav) her ikisine verdiği cevap arasında lafzen bir farklılık vardır. Her bir rivayette Nebi (sav), “birr” ve “ism” kavramlarını bir yönü ile anlatır.

Bu yazımızda Nevvâs (ra) hadisi üzerinde duracağız. Birr’in anlamı, Kur’ân’daki kullanımı, “birr” konusunda temel ölçütler konularına değineceğiz. Ardından sosyal bir iyilik olarak kabul edilebilecek olan “birr” örneğini Nevvâs (ra) hadisi temelinde anlatmaya başlayacağız. Gelecek yazımızda hadiste geçen “ism” kavramı ve Vâbisa (ra) hadisine yakın mercek tutacağız, inşallah.

Birr’in Anlamı

Kara parçası anlamına gelen berr kelimesi ile aynı köktendir. Her türlü hayırdaki genişlik anlamı taşır.³ Bu kelimeden müştak El-Berr Yüce Allah’ın güzel isimlerindendir. “Kulla-

1. Müslim, 2553

2. Ahmed, 18289; Darimi, 2575

3. El-Mufredât fi Ġaribi’l Kur’ân, s. 114, b-r-r maddesi

rına karşı iyiliği sonsuz olan, iyiliği ve iyileri seven, iyileri cennetle mükafatlandıran Allah”⁴ anlamı taşır.

Birr'in Genel Anlamı: Kur'an'da Birr Kavramı

“Birr” kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de bütün iyilikleri kuşatan çatı bir kavram olarak kullanılır. Allah'ı (cc) razı etmek için yaptığımız her türlü iyilik veya Allah'ın (cc) razı olduğu her türlü amel, başlangıçta bu kavramın kapsamına girer. Şu ayet bunun açık örneğidir:

“El-birr/İyilik, yüzünüzü doğu ya da batı cihetine dönmeyiz değildir. (Gerçek anlamda) iyilik, Allah'a, Ahiret Günü'ne, meleklerle, Kitab'a ve nebilere inananların; sevmesine rağmen malı, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, dilenenlere ve kölelere verenlerin; namazı kılıp, zekâtı verenlerin; söz verdiklerinde sözlerine bağlı kalanların; fakirlik, hastalık ve savaş zamanında sabredenlerin yaptığıdır. İşte bunlar sadık olanlardır. Bunlar takva sahiplerinin ta kendileridir.”⁵

Bu ayete göre iman ve iman esasları ile islam esasları iyilik kapsamındadır. Ek olarak ahlaki sorumluluklar da birer iyilik olarak adlandırılır.

Allah (cc), cennet ehli müminleri “ebrar” ismiyle anar:

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ

“Şüphesiz ebrar olanlar (iyilik sahipleri) nimetler içindedirler.”⁶

Ayrıca müminlerin dualarında da ebrardan olma arzusu vardır:

“Rabbimiz... Bizi ebrar (iyilik sahipleri) ile beraber öldür.”⁷

Birr'in Özel Anlamı: Güzel Ahlak

Birr kavramının bir de sünnetle öğrendiğimiz özel anlamı vardır; güzel ahlak. Şöyle de söylenebilir; İnsanlara karşı görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi özel anlamı ile birrdir/iyiliktir. Zira güzel ahlak, insanlar arası ilişkileri düzenler.

İyilikle İlgili Temel Ölçüler

1. Hangi Davranışın İyi-Birr Olduğunu Belirleyecek Olan Allah'tır.

Bir şeyin gerçekten iyilik olup olmadığını belirleyecek olan, Allah'tır (cc). Kimse kendi görüşüne dayanarak bir fiile din adına “iyilik” veya “kötülük” hükmü veremez. Örnek verelim:

Bazı insanlar gıybeti adeta “rahatlama vesilesi” olarak görüp bir tür sosyal aktivite sayarlar. Onlara göre insanların arkasından konuşmak bir terapi gibidir. Haliyle gıybeti iyi bir davranış kabul ederler.

Hâlbuki Allah (cc) şöyle buyurur:

“Birbirinizin gıybetini yapmayın/arkasından konuşmayın.”⁸

Fakat malumdur; birinin arkasından, onun hoşlanmadığı bir şekilde konuşmak, İslam'a göre iyilik değildir. Gıybettir ve haramdır.

Bir başka örnek:

Sahabelerin öteden beri uygulayageldikleri bir “iyilik” pratiği vardı. Hacdan veya umreden dönerken, evlerine kapıdan değil arkalarından girerlerdi. Eve arkadan girmenin bir ibadet ve iyilik olduğunu düşünürlerdi.

Allahu Teâlâ Kur'an'da bunu şöyle düzeltilti:

“Sana (Ay'ın hâllerinden olan) hilalleri soruyorlar. De ki: ‘O, insanlar ve hac ibadeti için zaman belirleyen bir araçtır. İyilik evlere arkadan girmeniz değil, gerçek iyilik takva sahibi olmaktır. Evlere kapısından giriniz. Allah'tan korkup sakının ki kurtuluşa eresiniz.’”⁹

Buradan anlıyoruz ki, örf ve alışkanlıklardan hareketle “iyilik” ihdas etmek doğru değildir. İyilik ve hayrı Allah (cc) belirler.

2. İyilikler Hiyerarşisini Belirleyen Allah'tır

Hangi amelin hangisinden daha faziletli olduğu, hangi günahın diğerinden daha büyük olduğu Allah'ın (cc) belirlediği bir hiyerarşidir.

İyiliklerde hiyerarşiyi bilmenin bazı faydaları vardır: Öncelikleri olanı öne almak, ertelenebilir olanı acil olandan sonraya koymak gibi. İyiliklerin çıkışması durumunda öncelikli olanı takdim etmek gibi.

Bazı kimseler, “En büyük iyilik kimseye zarar vermemektir.” diyebilir. Bir başkası anne-babaya iyilik diyebilir. Fakat Allah'ın (cc) katında en büyük iyilik tevhihdir; yani yalnız Allah'a (cc) kulluk etmektir. İnsanlar ve cinler bunun için yaratılmışlardır.

“Ben cinleri ve insanları yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım.”¹⁰

Tam aksine bakalım; en büyük kötülük nedir?

Dini bütün insanlara en büyük kötülük nedir diye soracak olsak önemli bir bölümü içki, kumar veya zina diyecektir. Oysa hakikat böyle değildir. En büyük kötülük şirkdir. Peygamberimiz'e (sav) en büyük günah sorulduğunda şöyle buyurmuştur:

“Seni yaratmış olduğu hâlde Allah'a denk/ortak kılmandır.”¹¹

Dinin kaynakları vardır. Hükümler oradan alınır. Din kültürleştirdiği zaman hükümler dinin asıl kaynaklarından

4. bk. El-Esmâ'u'l Husnâ, Tevhid Basım Yayın, s. 697

5. 2/Bakara, 177

6. 83/Mutaffifin, 22

7. 3/Âl-i İmrân, 193

8. 49/Hucurât, 12

9. 2/Bakara, 189

10. 51/Zâriyât, 56

11. Buhârî, 5655; Müslim, 141

değil kültürden alınır. İçki, zina gibi günahların şirkin önüne takdim edilmesi, şirkten büyük gibi gözükmesi bu kültürleşmenin bir yansımasıdır.

3. İyiliklerin Geçerliliği İçin Tevhid ve İhlâs Zorunludur

Dünyevi anlamda herkesin yaptığı iyilikler, toplumsal huzur ve güven açısından güzeldir; ancak Allah (cc) katında sevap olması için tevhid ve ihlas şarttır. İbadet olarak kabul edilebilecek birr/iyilik faaliyetinde tevhid bilinci ve ihlas şuuru olmalıdır.

İnsanlara “iyi görünmek ve övülmek” için yapılan iyilikler, topluma fayda verse bile yapan kişinin mizanında sevap olarak yer almaz. Allah için, Allah’ın (cc) rızası gözetilerek yapılan ameller ise kulun lehine yazılır. Kıyamet günü kurtuluşa neden olur.

Birr’in Özel Hali Güzel Ahlak

1. Ahlak Kavramı

Halk ve huluk/ahlak kelimeleri aynı kökten gelir. Râğıp El-İsfahânî (rh) şöyle der:

“Halk, gözle idrak edilen şekil ve suretlere; huluk ise gözle görülmeyen iç karakter, mizaç ve yaratılış özelliklerine denir.”¹²

Bir kimse için “Falancanın halk’ı güzeldir.” dendiğinde suretinin, “Huluku güzeldir.” dendiğinde ise karakterinin güzel olduğu anlaşılır.

Bizim konumuz insanların dış görünüşleri değil; iç dünyaları, huyları ve insanlar üzerindeki etkileridir. Halkın/yaratılışın güzelliği Allah’ın (cc) takdiridir. Ayrıca O, insanı en güzel surette yarattığını belirtir.¹³ Konumuz siretler/yaşamlardır, suretler değil. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ،
وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

“Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.”¹⁴

Ahlakın Tanımı

Cürcânî (rh), Et-Ta’rîfât (s. 101) adlı eserinde ahlakı şöyle tarif eder:

“Ahlak, insanın nefsinde yerleşik bir hâl olup; fiillerin ondan, düşünme ve uzun değerlendirmeye ihtiyaç olmaksızın kolaylıkla ve rahatlıkla meydana gelmesidir.”

Yani ahlak, insanın “düşünmeden” yaptığı, kendisinde huy hâline gelmiş davranışlarının bütünüdür. Eğer bu fiiller güzel olursa buna hüsn-ü huluk (güzel ahlak); çirkin olursa su-i huluk (kötü ahlak) denir.

Bu açıdan bakıldığında her insan ahlaklıdır. Ahlak kavramı yalın hali ile nötrdür. Esas mesele bu ahlakın iyi mi kötü mü olduğudur.

Fitri ve Kazanılmış Ahlak

İbni Miskeveyh¹⁵ ahlakı şöyle tanımlamıştır: “Ahlak, nefiste bulunan ve onu fiillerine sevk eden bir hâldir; bunu yaparken düşünmeye ve uzun bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaz. Bu hâl iki kısma ayrılır:

Bir kısmı, mizacın asıl yapısından kaynaklanan tabii bir hâl olur. Mesela, en küçük bir şeyle öfkeye sevk edilen ve pek az bir sebeple taşkınlık gösteren kimse gibi; yahut en hafif bir şey karşısında korkaklık gösteren, duyduğu en küçük bir sesle ürperen, işittiği bir haberle irkilen kimse gibi; yahut hoşuna giden en küçük bir şey karşısında aşırı derecede gülen kimse gibi; yahut başına gelen en hafif şeyle hemen kederlenen ve hüzne kapılan kimse gibi.

Diğer kısmı ise, alışkanlık ve alıştırma yoluyla kazanılan hâllerdir. Bazen bu hâllerin başlangıcı düşünme ve değerlendirme ile olur; sonra bu durum süreklilik kazanır, adım adım ilerleyerek sonunda bir meleke ve ahlak hâline dönüşür.”

Buna göre ahlakı oluşturan iki öz vardır. Bir kısmı doğuştan gelen tabii ahlakıdır. Bir kısmı da özellikle erken çocukluk döneminde aile, çevre ve arkadaşlarla karakterin bir parçası haline gelen ahlakıdır.

Mümin, fitri ahlakını İslâm’a boyun eğdirmekle; sonradan kazandığı kötü ahlakları terk edip güzel olanları güçlendirmekle mükelleftir. Aşırı gülmeye meyilli olmak, çok çabuk öfkelenmek, sürekli üzgün olmak gibi özellikler kendi haline bırakılmadan dinin ölçülerine göre terbiye edilmelidir.

Güzel Ahlakın Bireysel ve Toplumsal Faydası

1. Ferdin Süsüdür

Güzel ahlak müminin süsüdür. Tevhid, müminin imanının temelidir; iskelettir. Güzel ahlak ise o iskelete giydirilen ziynettir. Güzel ahlak çekip alınırsa, geriye sadece “iskelet” kalır.

2. Toplumun İmarıdır/İnşasıdır

Toplumsal açıdan güzel ahlak, yaşanabilir bir toplumun vazgeçilmez şartıdır. Güzel ahlakın olmadığı toplumlarda insanlar birbirine güvenemez. Kaygı, endişe, hüzn, musibet, güvensizlik hayatın doğal bir parçası haline gelir. Nitekim yaşadığımız toplumda süregiden ahlaki yozlaşma kaygı verici boyutlardadır. Gözükenden öte bir de sosyal mecralarda, özellikle gençler arasında bilinen programlarda kötü ahlak tahmin edebileceğimizin çok ötesindedir. Şüphesiz bu durumda baba evladına, dede torununa, komşu komşuya kuşkuyla bakar olmuştur.

12. El-Mufredât fî Ğaribi'l Kur'ân s. 297, h-1-k maddesi

13. bk. 64/Teğabün, 3

14. Müslim, 2564

15. Tehzibu'l Ahlak, s. 41

Bir beldenin imarı maddi gelişmişlikten önce güzel ahlak ile olur. Güzel ahlakın yaygın bir meziyet haline geldiği toplumlar mamur toplumlardır. Bunun aksini Ömer (ra) şöyle anlatır:

“Neredeyse mamur olan beldeler harap olacak.”

Kendisine: “Gelişmiş, imar edilmiş bir belde nasıl harap olur?” diye sorulduğunda şöyle cevap verir:

“Bir beldenin facir (ahlaksız) insanları, ebrar olan iyi insanların baskın gelirse; facirlerin sözü geçer hâle gelirse, o belde harap olmuştur.”

Şehirler ne kadar süslü, binalar ne kadar yüksek, yollar ne kadar geniş olursa olsun; yönetici ve etkili kesim ahlaksız kimselerden oluşuyorsa, o belde manen haraptır.

3. İmanı Tamamlar

İman güzel ahlak ile tamamlanır. Nebi (sav) bir hadiste şöyle buyurur:

كَمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

“Müminlerin iman bakımından en kâmil olanı, ahlakı en güzel olanıdır.”¹⁶

4. Mizanda Ağırlıktır

Kıyamet gününde mizan sahnesinde ameller tartılırken, insanların en çok zorlanacağı anlardan biri orası olacaktır. O gün mizanda en ağır basacak amellerden biri yine güzel ahlakıdır:

مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ

“Kıyamet gününde müminin mizanında güzel ahlaktan daha ağır basan hiçbir şey yoktur.”¹⁷

5. Cennete Götürür

Güzel ahlak cennet vesilesidir. Peygamberimiz’e (sav):

“İnsanları en fazla cennete sokan şey nedir?” diye sorulmuş; o da şöyle buyurmuştur:

تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ

“Allah korkusu (takva) ve güzel ahlakıdır.”¹⁸

6. Peygambere Komşu Kılar

Peygamberimize komşu olmak güzel ahlakla olur. Peygamber (sav), bu konuyu şöyle ifade eder:

“Şüphesiz ki, kıyamet günü bana en sevgili olanınız ve bana en yakın oturacak olanınız, ahlakı en güzel olanlarınızdır.”¹⁹

Bu da güzel ahlakın, Peygamber’e (sav) yakınlığının ve imanın kemale ermesinin ana unsurlarından biri olduğunu gösterir. Peygamber’i (sav) ana-babalarımızdan, evlatlarımızdan daha çok seviyor ve özlüyoruz. Onu görebilmenin yolu cennette ona yakın olmaktır. Bu da güzel ahlaktan geçer.

Güzel Ahlak Nasıl Elde Edilir?

Güzel ahlak, bir anda tek hamlede elde edilen bir mertebe değildir. İslam’ın “erdem”, “iyilik”, “güzel ahlak” diye nitelediği davranışlar hayatımıza parça parça alınır; küçük adımlarla, süreklilikle yerleşir.

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurur:

“Yanımda bulunan hayırdan hiçbir şeyi sizden esirgemem. Kim iffetli davranırsa Allah onu iffetli kılar; kim kanaatkâr olursa Allah onu zengin kılar; kim sabretmeye çalışırsa Allah ona sabır verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir nimet verilmemiştir.”²⁰

Mutlak manada insanın tekâmülü/tamamlanması imkansızdır. Zira insan hep noksandır. Fakat insanın tekâmülüne giden yol yavaş yavaş ve kesintisiz bir mücadeleye ile gerçekleşir.

Nefis Muhasebesi ve Süreklilik

Bu süreçte mümin, sürekli kendini muhasebeye tâbi tutmalıdır. Günlük, haftalık, aylık ve yıllık muhasebeler yapmalıdır. Özellikle bir Ramazan’dan diğer Ramazan’a kadar geçen süreyi tartmalı, “Ne kazandım ne kaybettim?” diye sormalıdır.

Kur’ân’da şöyle buyrulur:

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ

“(Hayır!) Bilakis insan, kendi nefsi üzerine basiret sahibidir. (Kendisini en iyi tanıyandır.)”²¹

Ayete göre insan muhasebe ile kendi kusurlarını görebilir. Kul, dünyada kendi amellerini terazide tartar ve eksikliklerini görüp düzeltmeye çalışırsa, kıyamet gününe hazırlık yapar.

Biz de yazımızı Peygamberimizin (sav) güzel ahlak için yaptığı şu dua ile bitirelim:

اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِ إِلَّا أَنْتَ،
اصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ

“Allah’ım! Beni en güzel ahlaka hidayet et; zira en güzel ahlaka ancak Sen hidayet edersin. Kötü ahlaktan da beni uzaklaştır; zira ondan da ancak Sen uzaklaştırırsın.”²²

16. Ebu Dâvud, 4682

17. Ahmed, 28179

18. Tirmizi, 204

19. Tirmizi, 2018

20. Muvatta, 3558

21. 75/Kıyâmet, 14

22. Nesâî, 897

HİDAYET KANDİLLERİ

Salim KANDEMİR

RESÛLULLAH'IN HAVARİSİ: ZUBEYR İBNİ AVVÂM

الزبير بن العوام - Ebû Abdillâh ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid el-Kureşî el-Esedî (ö. 36/656)

Hidayet kandillerinden biri olan Resûlullah'ın (sav) Havarisi - Zübeyr ibni Avvâm'ın (ra) hayatını anlatmaya devam ediyoruz.

"Allah Resûlü benim için iki kez annesini ve babasını bir arada zikretmiştir. Birisi Uhud'da diğeri ise Kureyza'dadır. O gün 'At! Anam babam sana feda olsun.' demişti."

Önceki yazımızda Zübeyr'in (ra) Bedir ve Uhud savaşlarındaki mücadelesinden bahsetmiştik. Bedir Savaşı'nda melekler Zübeyr'in (ra) simasında yeryüzüne inmişti. Cesaretinden dolayı Zübeyr (ra), Allah Resûlü'nün (sav) taltifine mazhar olmuştu. Sonra Uhud Savaşı'nda da aynı cesareti sergilemişti. Allah Resûlü'nün (sav) yanında kalıp onu müdafaa eden birkaç yiğitten biriydi. Uhud'dan sonra da Allah'ın (cc) ve Resûlü'nün (sav) çağrısına icabet etmiş ve Hamrau'l Esed gazvesine katılarak Allah'ın (cc) Kitabı'nda övdüğü bahtiyarlardan olmuştu.

Şunu görmüştük: Sızlayan yaralarına ve yorgun düşmüş bedenlerine rağmen Allah'ın (cc) ve Allah Resûlü'nün (sav) çağrısına icabet ederek yeniden savaş meydanına dönen o yiğitlerin fedakârlığı, zorluk anlarında gösterilen adanmışlığın en parlak örneği idi. Bu dava rahat ânların değil, imtihanların ve direnişlerin davasıdır. Hamrau'l Esed'de olduğu gibi bugün de insan, acısının en derin olduğu anda bir adım daha atmaya başardığında zaafırlardan sıyrılır. Nefsine ve şeytana karşı üstünlük elde eder. Böylece Hamrau'l Esed'in sabahında olduğu gibi karanlığın ardından yeniden bir zafer güneşi doğar.

Bu yazımızda Zübeyr ibni Avvâm'ın (ra) hayatından Allah Resûlü'nün (sav) dönemindeki mücadelesinden bahsetmeye devam edeceğiz. Rabbim anlamayı ve amel etmeyi bizlere kolaylaştırsın.

Hendek'in Gölgesinde Yükselen Ünvan: "Havarim"

En zorlu savaşlardan ve en çetin imtihanlardan biriydi Ahzab Savaşı. On bin kişilik müşrik ordusu Medine'yi dört bir yandan kuşatmıştı. Müslimler sayıca az olmalarının yanı sıra bir de dondurucu bir soğukla ve şiddetli bir açlıkla mücadele ediyorlardı. Öyle ki açlığın şiddetini bir nebze de olsa bastırmak için karınlarına taş bağlamışlardı.

Rabbimiz (cc) Kitabı'nda o günün zorluğunu açıkça ifade etmişti:

“Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın. Hani size ordular gelmişti de onların üzerine fırtına ve görmediğiniz ordular salmıştı. Allah, yaptıklarınızı görendir. Hani size, hem üst tarafınızdan hem de alt tarafınızdan gelmişlerdi. Hani gözler kaymış, yürekler ağza gelmişti. Allah hakkında çeşitli zanlarda bulunuyordunuz. İşte tam orada, müminler imtihan edilmiş ve şiddetli bir sarsıntıyla sarsılmışlardı.”¹

Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de Yahudilerin hainlikleri Müslimleri zor bir duruma düşürmüştü. Bırakın Medine Anlaşması'nın gereğiyle Müslimlere destek vermeyi, çoktan sözlerini bozmuş ve Müslimleri arkadan vurmaya niyetlenmişlerdi.

İhanet kokularını alan Allah Resûlü (sav) onların durumu öğrenmek istiyordu. Bu hayati görevi Zubeyr'den (ra) başkası üstlenmeyecekti.

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) Ahzab Günü, ‘Topluluğun haberini kim bana getirir?’ dedi. Zubeyr, ‘Ben.’ dedi (ve gidip malumat getirdi). Bir süre sonra Allah Resûlü (sav) yeniden, ‘Topluluğun haberini kim bana getirir?’ dedi. Yine Zubeyr, ‘Ben.’ dedi (ve gidip malumat getirdi). Bir süre sonra Allah Resûlü (sav), ‘Topluluğun haberini kim bana getirir?’ dedi. Zubeyr, ‘Ben.’ dedi (ve gidip malumat getirdi). Sonra Allah Resûlü (sav), ‘Şüphesiz ki her nebinin bir havarisi vardır, benim havarim de Zubeyr'dir.’ dedi.”²

Allah Resûlü (sav) Yahudilerden sürekli haberdar olmak istemiştir. Sonra sağlıklı bilgi akışı için belirli aralıklarla üç defa “Kim onlardan haber getirir?” diye sormuş ve üç defa da Zubeyr (ra) icabet ederek onların bilgisini ulaştırmıştır. İşte bu büyük fedakârlığın akabinde Allah Resûlü'nün (sav) mübarek dudaklarından o büyük övgü dökülmüştür: “Havarim...”

Bu durumu Zubeyr'in (ra) oğlu Abdullah (ra) görmüş ve sonrakilere aktarmıştı. Burada Zubeyr'in (ra) Allah Resûlü'nün (sav) başka bir övgüsüne daha nail olduğunu öğreniyoruz.

Abdullah ibni Zubeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Ahzab Savaşı'nda ben ve Ömer ibni Ebû Seleme kadınlarla birlikte geride kalmıştık. Babam Zubeyr'i atına binmiş olarak iki veya üç defa Ben-i Kurayza'ya gidip gelirken gördüm. Geri döndüğünde, ‘Babacığım! Seni Ben-i Kurayza'ya gidip gelirken gördüm?’ dedim. ‘Gerçekten beni gördün mü ey oğulcuğum?’ dedi. ‘Evet.’ dedim. Babam da, ‘Resûlullah (sav) ‘Beni Kurayza'ya kim gidip onların haberlerini bana getirecek?’ dedi. Bunun üzerine gittim ve döndüğümde, Allah Resûlü (sav) benim

Bugünde bu yolda yürüyenler birçok yara alabilirler. Ancak sabredilen her bir acı davanın müdavimlerini biraz daha olgunlaştıracaktır. Zorlukları direnerek aşanlar sarsılmaz bir imana ve tükenmez bir azme ulaşabilirler. Umulur ki böylelikle dünya da hayırlı bir hatıra bıraktıkları gibi ahirette de yüksek mertebelere erişirler.

için anne ve babasını anarak, ‘Anam babam sana feda olsun.’ buyurdu.’ dedi.”³

Allah Resûlü (sav), Sad ibni Ebî Vakkâs'ın (ra) yanı sıra Zubeyr ibni Avvam (ra) için de “Anam babam sana feda olsun.” demiştir. Ayrıca Kurayza Günü de Zubeyr (ra) için anne babasını anmıştır. Bu yüzden Zubeyr (ra) şöyle der:

“Allah Resûlü (sav) benim için iki kez annesini ve babasını bir arada zikretmiştir. Birisi Uhud'da diğeri ise Kurayza'dadır. O gün ‘At! Anam babam sana feda olsun.’ demişti.”⁴

Genellikle öncü sahabilerin hayatında gördüğümüz öyle ânlar var ki orada gösterdikleri davranışlar sebebiyle yaşamları boyunca ve yaşamlarından sonra onları büyük mertebelere taşımıştır. Zubeyr'in (ra) havari olarak anılması da böyle bir ânda gerçekleşmişti. Zubeyr (ra), Allah Resûlü'nün (sav) zor zamanındaki nidasına “Ben.” diye icabet etmiş ve kıyamete kadar kendisiyle anılacağı bir ünvanı almıştı. O gün Allah Resûlü (sav) onun elini tutmuş ve övgüde bulunmuştu.⁵ Bu nişane yalnız onun göğsüne takılmıştı, başkasına değil.

Zubeyr ibni Avvâm'dan (ra) rivayetle Nebî (sav) şöyle buyurdu:

“Her nebinin bir havarisi vardır. Benim havarim ise Zubeyr'dir.”

Zubeyr'e (ra) ‘Ey Ebû Abdullah! Allah Resûlü'nün (sav) bu sözü senden başkasına söylediğini biliyor musun?’ diye soruldu. Zubeyr (ra) ‘Hayır, vallahi bilmiyorum.’ diye cevap verdi.”⁶

Havarilik işte budur. İnsanların korkudan çekindiği yerde tereddüt etmeden davanın işaret ettiği yönde yürüebilmektir. Bu manada havarilik yalnızca bir şahsın değil, bir neslin omuzlaması gereken bir sorumluluktur. Çünkü her çağ, dinini omuzlayacak havariler arar. Çoğunluğun küfre savrulduğu ânlarda “Biz Allah'ın yar-

1. 33/Ahzâb, 9-11

2. Buhari, 4113

3. Buhari, 3720

4. El-İstiâb fî Ma'rifeti'l Ashâb, İbnu Abdilber, Dâru'l Ceyl, 2/513

5. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sâd, Mektebetu'l Hâncî, 3/99

6. Hakim, 5558

dimcılarınız.” diyerek hak yolda sebat eden yiğitlerin var olması gerekir. Kalabalıklar korkuya kapıldığında yüreklerinde büyüyen azim ve kararlılıkla dimdik durabilen mertlerin... Ancak bu bahadırlar, yapmadığını söyleyen ve emrolunmadığını yapan muhaliflere inat, Resûl’ün (sav) emri üzerine devam edecek ve imanı elden ele gelecek nesillere taşıyacaklardır.

İşte bize düşen tam da budur. Zubeyr’in (ra) örnekliğinde bugünün havarisi olmaya çalışmaktır. Davanın yükünü omuzlayacak biri arandığında “Ben varım.” diyebilmektir. Zorlu görevlerde geri durmamak ve sıkıntılı zamanlarda ileri atılmaktır. Nefse ağır gelse de fedakârlığı tercih etmektir. İmanın bizden istediği bedeli tereddütsüz ödemektir. İşte havarilik ancak böyle adanmış yüreklerde hayat bulur ve yüce dava onların omuzlarında yükselir.

Nebi’nin (sav) Yanında Şeref Payesi

Zubeyr (ra), Allah Resûlü (sav) ile beraber tüm savaşlara katılmış ve hiçbirinden geri kalmamıştı. Her gazvede düşmanla mertçe vuruşmuştu. Nebi’nin (sav) yanı başında kılıcının hakkını vermişti.

Zubeyr’den (ra) rivayetle şöyle dedi:

“Vallahi, Allah Resûlü (sav) hangi gazve için çıkmışsa veya hangi seriyyede bulunmuşsa mutlaka ben de onunla birlikteydim.”⁷

Bu savaşlarda öyle yaralar almıştı ki ölümle yüz yüze gelmişti. Fakat her defasında geri adım atmak bir yana daha ileri atılmıştı.

Urve’den (ra) rivayetle şöyle dedi:

“Zubeyr’in (ra) üzerinde üç kılıç yarası vardı. Bunlardan biri öyle derindi ki parmaklarımı içine sokabilirdim. Bu yaralardan ikisi Bedir Günü, biri ise Yermuk Günü alınmıştı.

Urve (ra) şöyle devam etti: Abdülmelik ibni Mervan, Abdullah ibni Zubeyr öldürüldüğünde bana, ‘Ey Urve, Zubeyr’in kılıcını tanıyor musun?’ dedi. ‘Evet.’ diye cevap verdim. Sonra, ‘Üzerinde ne var?’ diye sordu. ‘Bedir Günü oluşmuş bir çentik var.’ dedim. Bunun üzerine, ‘Doğru söyledin, kılıçlar bu tür izleri taşır.’ dedi. Sonra kılıcı bana geri verdi. Hişam dedi ki: ‘Onu aramızda üç bin dirhemle takas ettik ve bazılarımız onu aldı. Keşke ben alabilseydim.’ ”⁸

Hafs ibni Halid’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bize Musul’dan gelen bir şeyh anlattı: ‘Zubeyr ibni Avvâm (ra) ile bazı yolculuklarında birlikteydim. Issız bir arazide cünüp oldu ve ‘Beni ört.’ dedi; ben de onu örttüm. O esnada istemeden ona bir bakış attım ve vücudunun kılıç darbeleriyle parçalanmış olduğunu gördüm. Zubeyr’e (ra), ‘Vallahi, üzerinde öyle izler gör-

düm ki daha önce hiç kimsenin üzerinde görmemişim!’ dedim. Bunun üzerine Zubeyr (ra) ‘Bunu gördün mü gerçekten?’ dedi ve şöyle ekledi: ‘Vallahi, üzerimdeki yaraların her biri Allah Resûlü (sav) ile birlikte Allah (cc) yolunda savaşırken aldığım yaralardır.’ ”⁹

Ali ibni Zeyd’den (ra) rivayetle şöyle dedi:

“Zubeyr’i (ra) gören birisi bana haber verdi ki onun göğsünde, mızrak darbeleri ve ok isabetlerinden oluşan göz gibi izler varmış.”¹⁰

İşte Zubeyr (ra) için Allah Resûlü’nün (sav) yanında durmanın verdiği şereften daha büyük bir paye yoktu. Aldığı her yarayla döktüğü kan yüreğindeki tevhid ağacını katre katre besliyordu. İşte onun taşıdığı bu izler dinine ne denli bağlı olduğunu açıkça gösteriyordu.

Bugün de elbette bu yolda yürüyenler birçok yara alabilirler. Ancak sabredilen her bir acı davanın müdavimlerini biraz daha olgunlaştıracaktır. Zorlukları direnerek aşanlar sarsılmaz bir imana ve tükenmez bir azme ulaşabilirler. Umulur ki böylelikle dünya da hayırlı bir hatıra bıraktıkları gibi ahirette de yüksek mertebelere erişirler.

Devam edecek inşallah...

7. Hakim, 5553

8. Buhari, 3973

9. Hakim, 5550

10. Siyeru A’lâmi’n Nubelâ, Ez-Zehebî, Muessesetu’r Risâle, 1/52

SUDAN: KIZIL TOPRAK, SESSİZ ÇIĞLIK

Sudan'da siyonistvari vahşet yöntemleriyle sivil katliamı yapan paramiliter HDK örgütü ile ülkenin fiili yönetimini elinde bulunduran ordu 2019'da ülkenin o dönemki Devlet Başkanı Ömer El-Beşir'i deviren darbeyi omuz omuza birlikte yaptı. Beşir'i devirdikten sonra servet ve iktidar bölüşümünde aralarında çıkan derin anlaşmazlıklarla ülke âdeta geri dönülemez bir kaosa sürüklendi. Çatışmalar, önceki krizlerden farklı olarak, şehir merkezlerinde yoğun yıkıma ve büyük göç hareketlerine yol açtı. Hartum, Darfur ve Kızıldeniz bölgesi büyük insani krizlerle boğuşmakta. 15 Nisan 2023 tarihinde Sudan ordusu ile Hızlı Destek Kuvvetleri (ABD'nin Birleşik Arap Emirlikleri'yle beraber destekleyip finanse ettiği paramiliter bir örgüt olan HDK) arasında çatışmalar başladı.

HDK'nin, kuzey Darfur eyaletinin başkenti Faşir'i Ekim 2025 sonlarında ele geçirmesiyle beraber sivillere yönelik saldırı ve infazlar, etnik ve kimlik aidiyeti temelli şiddet olayları yoğunlaşmaya başladı. Durumun insani boyutu oldukça ağır. Milyonlarca insan yerinden edilmiş ve insani yardıma muhtaç durumda. Sağlık altyapısı büyük ölçüde çökmüş, birçok hastane saldırıya uğramış; temiz su, gıda ve ilaç erişimi ciddi biçimde azalmıştır. Kolera ve diğer salgın hastalıklar da yayılmaktadır. Nil Havzası'nda süregelen kuraklık, su kıtlığı ve tarımsal çöküş Sudan krizini derinleştiren önemli unsurlar arasında. Savaşın gölgesinde sadece insanlar değil, toprak da ölüyor.

Emsalsiz Vahşet, Kahreden Sükûnet!

HDK milislerince işgal edilen hastanelerdeki hekim ve hastaların infazı, annelerin çocuklarıyla birlikte kurşunlanması, kadınların ve yaşlıların işkenceye uğraması, rastgele toplanan sivillerin toplu olarak yakılması ve önceden kazılmış çukurlarda canlı canlı gömülmeleri gibi barbarlık ve vahşet görüntüleri, tüm vicdan sahibi insanlığı dehşete düşürmüştür. Bu vahşet sahneleri, geçmişte Afrika başta olmak üzere dünyanın farklı coğrafyalarında işgalci ve sömürgeci emperyalist güçlerin uyguladığı yöntemlerle benzerlik taşımaktadır.

Eğer bir üst akıldan söz edilecekse aslında bu türden vahşi eylemlerin küresel çatışma ve işgal bölgelerindeki benzerliğinden ötürü böyle bir olgudan söz edilebilir. Me-

Tarihsel süreçlerin ve güç mücadelelerinin ötesinde, Sudan'ın hikâyesi aslında insanlığın vicdanını sınayan bir aynadır. Bir ülke yanarken dünya sadece seyirci kalıyorsa, o zaman suçun sınırları yoktur.

Tüm bu güç mücadelelerinin, ekonomik çıkarların ve jeopolitik hesapların ötesinde, Sudan'da yaşanan trajedi hakikatte bir halkın nefesinin tükenişi ve ülkenin ruhunun parçalanışıdır. Belki de Sudan'ın asıl savaşı, toprak ve iktidar için değil, insan kalabilme kudreti içindir.

sela terör çetesi İsrail'in on yıllardır Filistin topraklarında uyguladığı mezalimin aynısını ve hatta daha vahşiye ne yöntemlerini Sudan'da görüyoruz. Daha önce Mısır'da, Irak ve Suriye'deki benzer mezalim de aynı zihniyetin ürünüydü.

Sudan'daki toplu sivil ölümleri, yerinden edilmeler ve insani yardımların engellenmesi bazı sivil toplum kuruluşları dışında devletlerin gündeminde hak ettiği yeri bulamamaktadır. Kızılay, İHH ve Sudanlı yerel STK'ların yardım çabaları silahlı gruplarca engellenmiştir. Bu da yardım çabalarında Çad, Güney Sudan, Mısır gibi sınır geçiş noktalarında insani koridor açısından oldukça kritiktir. 2024-2025 döneminde Afrika Birliği, IGAD, Suudi Arabistan, ABD ve BAE arasında Cidde görüşmeleri yürütülmüş, ancak zayıf ateşkes denemeleri başarısız olmuştur. Çatışmanın tarafları aynı inancı paylaştığı iddia edilen gruplar olsa da özellikle HDK milislerinin kullandığı gayr-i insani gaddarca yöntemler ve şiddetin boyutu dış müdahalelerin ve çıkar hesaplarının etkisini göstermektedir.

Güney Sudan'daki ayrılıkçı örgütlerle çatışmalı dönemde ise durum çok farklıydı. O yıllarda Hristiyan ve animist gruplar Sudan'dan ayrılmak için saldırılar düzenlediğinde, devletin sert müdahalesi Batı dünyasında geniş yankı uyandırmakta ve siyonizm güdümündeki uluslararası basın ajansları da Sudan'ı ve Hristiyanların "trajedi"sini ânbeân dünyaya servis etmekteydi. Sudan diasporasının özellikle Londra, Kahire ve Washington'da düzenlediği protesto gösterileri uluslararası medyada yankı bulmamakta ve bugün Sudan'daki mazlum sivil-lerin trajedisi büyük oranda sessizlikle karşılanmaktadır.

Mazlumun Savunulması ve Sorumluluk

Sudan'da yaşananlar -insani yardımların erişememesi, sivil-lerin kuşatma altında kalması ve yaşam hakkının tehdit edilmesi- Gazze'deki durumla birçok yönden benzerlik göstermektedir. İslam, kendilerini İslam'a nispet eden topluluklar arasında selamet hâlinin yayılmasını emreder. Sudan için bu şu anlamlara gelir:

- Küresel ve yerel savaş baronlarının etki ve manevra alanlarını olabildiğince daraltacak, en başta kalıcı bir ateşkesin sağlanması için çaba gösterilmesi...

- Müzakereler yoluyla barış arayışının desteklenmesi...
- Çatışma sonrası süreçte yeniden inşa, adaletin tesisi ve zarar görenlere acil yardımların ulaştırılması...
- Farklı etnik ve toplumsal gruplar arasında güvenin tesis edilmesi...

Zulmü durdurmak, savunmasız insanları korumak, yaralıya ve muhtaca yardım etmek insani duyarlılığı olan herkes için başta gelen sorumluluklardandır. Bu bağlamda Gazze mezalimine karşı gösterilen haklı ve güçlü tepki, itirazlar, yardım faaliyetleri ve dayanışma eylemlerinin benzerinin Sudan'da âdeti soykırımdan geçirilen mazlumlar için de gösterilmesi güç sahibi herkesin ve her iktidarın üzerine düşen sorumluluklardandır.

Mazlumların Kanı Üzerinden İktidar ve Servet Oyunları

Silahlı çatışmalarda tarafların bazı bölgeleri ele geçirdikten sonra tek taraflı ateşkes ilan etmesi, çoğu zaman bir barış çağrısından çok güç mücadelesinin bir parçası olur. Böyle bir adım hem askeri kazanımları korumak, hem bir sonraki saldırı için hazırlık yapmak, hem de uluslararası alanda meşruiyet devşirmek amacıyla kullanılır. Sudan'da HDK komutanının Kasım ayının son haftasında yayımladığı video mesajıyla "üç aylık insani ateşkes" ilan ettiğini duyurması da bu taktiğin bir yansımasıdır. Bu açıklamanın hemen öncesinde ABD, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır'dan oluşan Uluslararası Dörtlü'nün sunduğu; üç aylık ateşkes, kalıcı barış ve sivil yönetime geçişi öngören yol haritası da çatışmanın yerel aktörler kadar dış güçler tarafından da biçimlendirildiğini gösteriyor. Sudan'daki savaşın bu diplomatik manevralarla derinleşmesi, bedeli yine sivil-lerin ödediği iktidar ve çıkar oyunlarının bir başka örneğidir.

Faşiz'i sözde stratejik gerekçelerle HDK'ya teslim eden Sudan'ın fiili yöneticisi Abdulfettah El-Burhan ile rakibi M. Hamdan Dagalu farklı cephelerde görünseler de aslında aynı aynanın iki yüzüdür. Her ikisi de halkın acısı ve ülkenin zenginlikleri üzerinden iktidar savaşı yürütmektedir. Sudan'daki çatışmanın özünde, devleti ve kaynakları kimlerin kontrol edeceği sorusu yatıyor.

Petrol, altın, nadir metaller, su ve verimli topraklar sadece yerel güçleri değil, dış aktörleri de birbirine bağlayan bir çıkar ağına dönüşmüştür. Birleşik Arap Emirlikleri'nden Batılı güçlere, bölgesel aktörlerden eski sömürgeci merkezlere kadar birçok el, Sudan'ın kızıl toprağı üzerinde pay aramaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere bazı bölgesel aktörlerin Darfur'daki altın madenlerine ve Sudan'ın verimli topraklarına ilgisi bilinmektedir. Sudan hem kendi halkını hem de bölge ülkelerini besleyebilecek tarımsal kapasiteye sahipken bu potansiyel, savaşın gölgesinde sömürüye açık hâle gelmiştir. Sudan'ın parçalanma sürecinin yeniden canlanması, ABD, İsrail, İngiltere, Mısır, Etiyopya ve BAE gibi küresel ve bölgesel güçlerin çıkarlarıyla örtüşmektedir.

Kızıl Toprağın Sessizliği...

Tüm bu güç mücadelelerinin, ekonomik çıkarların ve jeopolitik hesapların ötesinde, Sudan'da yaşanan trajedi aslında bir halkın nefesinin tükenişi ve ülkenin ruhunun parçalanışdır. İstatistiklerin, haritaların ve diplomatik söylemlerin ardında; evlerini kaybeden, çocuklarını toprağa gömen, kimliğiyle var olma mücadelesi veren milyonlarca insanın sessiz hikâyesi yatıyor. Bir yanda iktidar uğruna kararan ufuklar, diğer yanda evlatlarını yitiren annelerin gözlerinde yankılanan sessiz bir çığlık. Belki de Sudan'ın asıl savaşı, toprak ve iktidar için değil, insan kalabilme kudreti içindir. Sudan'ı anlamak, sadece kendi kendini yok eden bir savaşın taraflarını değil, bir halkın tarifsiz mazlumiyetini ve dünyanın suskunluğunu görmekle mümkündür.

Nil'in Mavi ve Beyaz iki kolu Hartum'da birleşir. Aslında, bu birleşme binlerce yıldır bu ülkenin kaderini şekillendiren karşıtlıkların sembolüdür. Kuzey ile Güney'in, Arap ile Afrikalının, çölün susuzluğu ile nehrin bereketinin buluştuğu bir çizgi. Sudan'ın tarihi, sanki bu iki suyun arasında yazılmış uzun bir ağıt gibidir. Zaman zaman umutla kaban, zaman zaman kana boynan bir destan misali.

1989'da genç bir subay olan Ömer El-Beşir iktidara geldiğinde ülke zaten yorgundu. Savaşın, kıtlığın ve sömürünün izleri Nil'in kıyılarına kazınmıştı. General Beşir'in iddiası İslami bir yönetim idi. Ancak kısa sürede, İslami ahkâmın ikamesi yerine iktidarın soğuk hesapları egemen oldu. Darfur bölgesi bu dönemde bir coğrafyadan öte bir yara hâline geldi.

2003'te patlak veren Darfur çatışmaları, sadece toprak kavgası değildi; kimliğin, renklerin ve isimlerin savaşıydı. Arap kabileleri ile Afrikalı topluluklar arasında başlayan gerilim, devletin destek verdiği (daha sonra HDK/Hızlı Destek Kuvvetleri adını alacak olan) Cancavid milislerinin eliyle tamamen kontrolden çıktı. Cancavid'in elebaşılığını yapan Dağalu, deve ticaretinden gelen bir kabile çocuğu... Kısa sürede ölümün organizatörlerinden biri oldu. Onun yükselişi, fakirliğin ve umutsuzluğun güce tapınmaya dönüşmesiyle Sudan'ın çöküşünün aynasıydı âdeta.

Uzun yıllar geçti... Hristiyan Güney Sudan koptu/koparıldı. Ülke ikiye bölündü. Ancak Sudan'ın kalbinde bölünme hiç durmadı. 2019'da halk yeniden ayağa kalktı. Ömer El-Beşir'in de saltanatı yıkıldı. Sokaklarda "özgürlük, barış, adalet" sloganları yankılandı. Fakat benzer örneklerde de görüldüğü gibi devrim, halkın elinden kaydı, gasbedildi. Ordu ile HDK, iktidarın iki ucu arasında ülkeyi yeniden ateşe verdi. 2023'te başlayan Hartum savaşları bir kez daha yeniden başa sardı aynı hikâyeyi. Tanklar şehirlere girdi, hastaneler bombalandı, çocuklar göç yollarında öldü.

Bugün Sudan haritada hâlâ aynı yerde, ama ruhen ve manen olmayan diyarlara sürgün edilmiş bir ülke. Toprak hâlâ kızıl, ama bu sefer verimden değil, kandan... Nil hâlâ akıyor, fakat artık hiç kimsenin duymadığı çığlıklara tanıklık ediyor. Çünkü Sudan'da ölümler rakamlarla değil, ölümcül bir sessizlikle ölçülüyor. Tarihsel süreçlerin ve güç mücadelelerinin ötesinde, Sudan'ın hikâyesi aslında insanlığın vicdanını sınavan bir aynadır. Bir ülke yanarken dünya sadece seyirci kalıyorsa, o zaman suçun sınırları yoktur.

HER ŞEYE DAİR

Zeynep BAYANCUK

DEĞERLİSİN

**Düşün, emanet Allah'a ibadet etmektir.
O'na şirk koşmadan tevhid etmektir.
Bunu kabul edince sen, Allah sana,
'Yeryüzündeki halifem,' dedi. Sen
Allah'ın halifesiysen kim seni değersiz
görebilirdi?**

Sevgili günlük,

Kendimi çok değersiz hissettiğim günlerden biriydi. Herkes yatakhane sohbet ediyor, gülüp eğleniyordu. Kimse benimle konuşmuyor, olduğum tarafa dahi bakmıyordu. Biliyorsun buraya geleli iki ay oldu ve hiç arkadaş edinememiştım. Yan tarafta muhabbet edenlere kulak kabarttım. Fısıfısıf konuştukları için pek bir şey duyamadım. Yataktan süzölüp kakhaha atan grubun yanına yaklaştım. Biraz dikildim orada. Kimse farkıma varmadı. Kalbime o his sinsi sinsi doluşmaya başladı. "Kimse seni sevmiyor. Sana değer dahi vermiyor." Bu duygum büyüdüğüçe büyüdü. Gözümden iki damla yaş süzöldü. Başımı eğip kütüphaneye yöneldim. Derdimi unutmanın tek yolunu hep böyle gecelerde öğrendim.

Kütüphane sıcacıktı. Loş bir ışık yanıyor, kitapların görkemini arttırıyordu. Şöyle bir taradım kitapları. Rastgele birini seçerek sayfalarını araladım. İri puntolu ince bir eserdı. Sayfa tasarımı gayet güzeldi. Başlık sanki benim için yazılmıştı: "Allah (cc) sana değer verdiğinde!"

Kitabı masaya bıraktım. Hemen anahtara dokunup kütüphaneyi aydınlatan ışıklardan birini daha yaktım. Masaya döner dönmez okumaya başladım: "Düşünsene, yerde ve gökte ne varsa Allah (cc) yarattı. Yaratmak O'nun (cc) için çok da kolaydı. 'Ol!' dedi ve her şey oluverdi. Fakat insanın yaratılışı böyle değildi. Allah (cc) seni, evet seni elleriyle halk etti. Ve üstelik sana kendi ruhundan üfledi. Bu, şu demektir: 'Kâinat bir yana, ey insan, sen bir yana!' Bu senin Allah (cc) katındaki değerini göstermez mi?"

Sonra yine düşün, sen yaratılınca ey insan, Allah (cc) tüm varlıklara emretti. Melekler sana secde etti. Kimse bana değer vermiyor diye başını eğme artık. Baksana, tüm başlar senin önünde eğildi.

Durma, düşün! Yarattığı tüm varlıkları karşısına alarak sordu Allah (cc): 'Emaneti kim taşımak ister?' Hiçbiri buna güç yetiremedi. Bu cesareti gösteremedi. Sen ise bunu yüklendin. Yaratılmışlar arasındaki farkını bir kez daha gösterdin.

Düşün, emanet Allah'a (cc) ibadet etmektir. O'na (cc) şirk koşmadan tevhid etmektir. Bunu kabul edince sen, Allah (cc) sana, 'Yeryüzündeki halifem,' dedi. Sen Allah'ın (cc) halifesiysen kim seni değersiz görebilirdi?

Bak şu dünyaya! Nasıl da donatılmış senin ihtiyaçlarınla. Hiçbir şey eksik bırakılmamış, yürüyeceğin yollar dahi renk renk açılmış. Kim için bu ikramlar? Değerli kulu yeryüzünü teşrif edecek diye tüm hazırlıklar.

Bu da yetmezmiş gibi Yüce Allah kitabında rahmeti kendine farz yazmış. O'na (cc) şirk koşmadığın müddetçe, 'Merhametimi seni karşılayacak,' diye aktarmış. Bu ihtimam kimin için? Niye hâlâ kendini değersiz hissetmekte?!

Allah (cc) yüz yirmi dört bin peygamber göndermiş. Seni son peygamberin ümmetinden eylemiş. Bu seçkin ümmetten olmanın şerefi yetmez mi sana? Muhammed (sav) ümmeti olmaktan daha güzel bir isim takamazlardı sana.

Bu ad ile şahitlerden olacaksın. Nûh'un (as) mahkemesinde yer alacaksın. Nûh'u (as) yalanlayınca ümmeti, sen haykıracaksın şehadetini: 'Nûh (as) doğru söyledi!'

Bu ne güzel şehadettir. Bu şehadete layık olmak ne büyük saadettir. Bu saadete erişen sen, senin kıymetini Nûh (as) nezdinde de çok değerlidir.

Kur'ân'da yalnız Zeyd'in (ra) adı geçiyor sanma. Allah (cc) her fırsatta senden de bahsediyor Kur'ân'da. 'Siz insanlar arasından seçilmiş en hayırlı ümmetsiniz,' buyuruyor. Değerini insanlığa teyit ettiriyor.

Şimdi tekrar düşün! Allah (cc) sana bu kadar değer vermişken, kim seni değersiz görebilir?"

ÖĞRENMEYİ NELER KOLAYLAŞTIRIR

Dünyevi ilimleri pratikte/ uygulanabilirlikte güçlü yapan etken, teoride iyi düşünülmüş ve ince hesaplanmış olmasıdır. Sadece teorik bilgiye güvenmek nasıl ki bir eksiklikse sadece pratiğe (tecrübeye) güvenmek de aynı şekilde bir eksikliktir. Çünkü her şeyi deneyemez, her yanlış yapamaz, hepsini tecrübe edemeyiz; birçok şeyi düşünerek, tartışarak ve öngörerek eleyip seçmeliyiz.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Öğrenmeyi kolaylaştıran nedenleri anlatmaya, kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Öğrenmeyi kolaylaştıran sebeplerden bir tanesi **süreklilik ve tekrardır**. Hayatınızda kalıcı olan bilgileri kontrol ettiğinizde o bilgilere belki yüzlerce belki binlerce defa maruz kaldığınızı görebilirsiniz. Her seferinde beyin hücreleri aynı bilgiyi tekrar tekrar işlediği için öğrenme kapasitesi ve bilginin kalıcılığı artar.

İnsanoğlunun beyin işleyişi unutmaya programlıdır. Gün içerisinde maruz kaldığı bilgiler gece uykusunda gözden geçirilir. Kullanılan bilgiler kalıcı hafızaya alınırken kullanılmayan tüm bilgiler budanır ve budanan bilgilerin tamamı silinip unutulur. Bilgiye sürekli maruz kalmak veya bilgiyi tekrar etmek budanıp silinmesini önler. Unutmak normaldir; hastalıklı olan hatırlamamak/tekrar etmemektir.

“ ‘Allah dilerse/inşallah’ (de). Unuttuğun zaman Rabbini an. ‘Umulur ki Rabbim beni bundan daha yakın bir rüşde/ olgunluğa erıştırir.’ de.”¹

Unutmamak Allah'a (cc) ait sıfatlardandır, insana ait özelliklerden değildir:

“Demışti ki: ‘Onların bilgisi, Rabbimin yanında bir Kitap’tadır. Rabbim, şaşırmasın da unutmaz da.’ ”²

İnsan unutkan bir varlık olduğu için şeytanın insana kurduğu tuzaklardan biri de unutturmaktır:

“(Genç) demışti ki: ‘Kayaya sığındığımız zaman (var ya) hatırladın mı? İşte orada balığı unuttum. Onu hatırlamamı yalnızca şeytan unutturdu. O, ilginç bir şekilde denizde yolunu tuttu ve kaçtı.’ ”³

Hem beynin unutmaya programlı olması hem de şeytanın tuzaklarından korunmak için insanoğlu hatırlamak adına özel bir çaba içerisinde olmalıdır.

1. 18/Kehf, 24
2. 20/Tâhâ, 52
3. 18/Kehf, 63

“Hatırlat/öğüt ver! Çünkü hatırlatma müminlere fayda verir.”⁴

Tekrar etmek. Bilgi aralıklı olarak gözden geçirilip tekrar edildiğinde, her seferinde nöronlar güçlenir ve çevresiyle kurduğu bağlantılarını arttırır. Güçlenmiş ve bağlantıları artmış nöronlara sahip olmak beyin hücrelerini öğrenmeye hazır hâlde tutar; yeni bilgiyi, sahip olduğu diğer bilgilerle birleştirebilme kapasitesini arttırır. Böylece insan daha kolay öğrenir, öğrendiklerini hatırlar ve bilgileri kullanma becerisi artar.

Beyin hücresi küçücük hâliyle milyonlarca şeyi öğrenebilecek potansiyele sahiptir. Ancak potansiyelini kullanabilmek için gerekli olan enerji ve kaynakları sınırlıdır. Sahip olduğu sınırlı kaynakları en iyi şekilde -en yüksek verimde- kullanması gerekir. Öğrenmek, bilgi depolamak ve hatırlamak enerji gerektirir. Enerji verimi için kişinin kullanmadığı tüm bilgiler, ezbere yaptıkları veya belli bir zamana kadar bilinmesi yeterli olanlar silinir.

Öğrenmenin kalitesini belirleyen başka bir sebep **bilgiyi kullanmak**, diğer bir deyişle **amel etmektir**. Önceki sayılarımızdan da hatırlayacağınız gibi öğrenmenin tanımını yaparken bilginin davranışa yansımaları ve kişide değişim oluşturmaları ögesinden bahsetmiş; bu ilkeleri sağlamayan bilginin öğrenilmediğini, sadece ezberlendiğini söylemiştik. Bu kısma bu yazıda bir not düşmek istiyorum, Allah’ın izniyle. Bir insan bilgileri ezberliyor fakat hayatına geçirmiyor ve bilgi kişiyi dönüştürmüyorsa kişi öğrenmemiştir. Hayatına geçiren ve kendisini dönüştüren insan ise öğrenmiştir. Bu kısmı kabul etmekle beraber burada bilgiye de bir filtre getirmemiz ve bir soru sormamız gerekir: Hayatta maruz kaldığımız ya da öğrendiğimiz her bilgi amel edilmeye uygun mudur?

Bilgiyi kalıcı yapan, öğrenmeyi arttıran en önemli faktörlerden biri bilginin kullanılmasıdır. Hayatın içinde kullandığınız, amel ettiğiniz her bilgi kalıcı hâle gelir. Aksi hâlde süslü bir cümle olmaktan öteye geçmez. İslami ilimler ile dünyevi ilimler arasındaki önemli farklılıklardan biri de vahye ve sünnete dayalı dinî bilgilerin tamamının orta yollu ve yaşanabilir/amel edilebilir bilgilerden oluşması, her tür insan tarafından uygulanabilmesidir.

İslam bizden en mükemmel ümmet olmamızı beklemez, orta yollu (vasat/mutedil) bir ümmet olmayı hedeflememizi ister.

“Siz insanlara şahit olasınız, Resûl de size şahit olsun diye sizi vasat/seçkin/hayırlı bir ümmet kıldık.”⁵

Ve bu hâliyle en hayırlı ümmet olduğumuzu söyler:

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyliği emreder, kötülükten alıkoyar ve Allah’a iman edersiniz.”⁶

Rabbimiz (cc), bu ümmet içinde çeşit çeşit insan sınıfları olduğunu haber verir:

“Sonra Kitab’ı kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık. Onlardan kimi nefesine zulmeder, kimisi orta yolludur. Kimisi de Allah’ın izniyle hayırlarda yarışıp öne geçer. Bu, büyük lütuf ve ihsanın ta kendisidir.”⁷

Bu din öyle bir din ki takva sahibi olan da nefesine zulmeden kişi de dinin temelini ve esaslarını oluşturan bilgilerle amel edebilir, bu dini yaşayabilir. Her türden insanın yaşayabildiği, öğrendikleriyle amel edebildiği bu ilim, yeryüzündeki en kalıcı ilimdir.

Dünyevi hiçbir ilim bilginin bu seviyesine çıkamadı ve Allah (cc) en doğrusunu bilir, hiçbir zaman çıkacağını da düşünmüyorum. Çünkü biri tüm eksikliklerden münezze olan Allah (cc) tarafından indirildi, ki O (cc) insanı en iyi tanıyandır; ilme, hikmete ve kudrete sahiptir, her insan tarafından yaşanabilecek bir din indirmiştir. Oysa dünyevi ilimlerin tamamı insan aklının ve becerilerinin bir sonucudur. İnsan aklının sınırları olduğu için, insan eksikliklerden oluştuğu için, âciz bir varlık olduğu için hangi dünyevi ilimle uğraşırsa uğraşsın muhakkak o ilmin eksik yönleri olacak, o ilim tüm insanlığı kapsayamayacak ve tüm insanlığın uygulayabileceği öğretiler içermeyecek. İnsanın ürettiği dünyevi bilgilerdeki bu eksikleri tamamlamanın yolları da şeriatla indirilmiştir: İnsanlarla bir araya gelmek (istişare), sonuçları okuyup değerlendirmek (geri bildirim/ileti), hiçbir bilgiyi mutlak kabul etmemek (değişim) ve bol bol Allah’a (cc) sığınıp sonuçlara tevekkül etmek...

Dünyevi her bilgi yaşanabilir olmadığı için, birçok çıkarımın pratik hayatta bir karşılığı, geçerliliği olmadığı için son yüzyılda bilgiye dair teorik bilgi ve pratik bilgi olmak üzere bir sınıflama getirildi. Teorisi güçlü ve pratik hayatta da karşılığı olan, yaşanabilir bilgiler kaliteli kabul edildi.

Bugün herhangi bir dünyevi ilimle ilgilenen insanların güçlü teorik bilgiyi oluşturmaları ve bu bilginin pratik hayatta nasıl bir karşılığı olduğunu gözlemleyip teoriyi sürekli geliştirmesi onu başarıya götürür, bilgiden faydalanmasını arttırır, Allah’ın izniyle. Ancak maalesef her mesele gibi bu mesele de günümüzde “Teoride konuştuğun gibi olmuyor pratik hayat.” edebiyatına kurban gitti...

Dünyevi ilimleri pratikte/uygulanabilirlikte güçlü yapan etken, teoride iyi düşünülmüş ve ince hesaplanmış olmasıdır. Sadece teorik bilgiye güvenmek nasıl ki bir eksiklikse sadece pratiğe (tecrübeye) güvenmek de aynı şekilde bir eksikliktir. Çünkü her şeyi deneyemez, her yanlış yapamaz, hepsini tecrübe edemeyiz; birçok şeyi düşünerek, tartışarak ve öngörerek eleyip seçmeliyiz.

4. 51/Zâriyât, 55

5. 2/Bakara, 143

6. 3/Âl-i İmrân, 110

7. 35/Fâtır, 32

Detaylandırma. Bilgiye her yönüyle temas etmek. Bilgiyi nasıl işlediğimiz, öğrenirken hangi detaylara dikkat ettiğimiz önemlidir. Örneğin herkes bir kitabı okur, ancak herkesin dikkatini çeken yerler farklıdır. Herkes bir konuşma dinler, ancak farklı cümleler akılda kalır. Herkes umreye gider ama herkes farklı ânlardan etkilenir. Bu durum insanlar arasındaki öğrenme farklılığının nedenlerinden biridir.

Öğrenilecek bilgi zihin tarafından alınır, bilginin ayırt edici özellikleri tanımlanır ve hücrelerde kodlanır. Kim, hangi detaya dikkat etmişse nöronlar bilgiyi kodlarken o detaya göre anlamlandırır. Böylece bilgi insan zihni tarafından, olduğu gibi değil, yeniden yapılandırılarak öğrenilir. Yeni kodlanan bilgi sahip olunan mevcut bilgilerle birleştirilir. Hafıza ve hayal gücüyle desteklenir. Öğrenmeyi kolaylaştıran faktörlerden bir başkası da bilgiyi yorumlamak, kendi cümleleriyle ifade etmek ve kendi notlarını oluşturmaktır. Ancak her bilgi yorumlanarak öğrenilmez. Bazı bilgiler olduğu gibi öğrenilmelidir. Bu nedenle insan zihninin bu yönünün bir nimet boyutu bir de dikkat edilmesi gereken boyutu vardır.

Var olan bilgiler insan zihni tarafından yeniden yapılandırılarak öğrenildiğinde bilgi insanlar arasında çeşitlenir ve zenginleşir. Bir toplum bu farklılığı faydasına kullanabilirse, istişareyle birbirlerindeki farklılığı ortak değerler hâline getirebilirse, bilgi katlanarak artar. Bu büyük bir nimettir. Tarih boyunca birçok buluş ve icat, yıllar içerisinde elden ele geçip zenginleşerek keşfedilmiştir.

Bazı bilgiler aşama aşama öğrenilir. Önce bir temel öğrenirsiniz sonra onun üstüne bir kat çıkarsınız sonra da o katın üstüne bir kat daha çıkarsınız. Bu katlar tamamlandığında bir bina gibi öğrendiğiniz konuyu tamamlarsınız. Ancak herkes bilgiyi öğrenirken farklı yerlere dikkat ettiği için herkesin oluşturduğu bina en nihayetinde birbirinden farklıdır. Bu farklılık bereketin ve zenginliğin kaynağıdır. Farklı bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlar.

Herkesin aynı şeyi öğrenmesi gereken, herkesin aynı şekilde anlaması gereken bilgiler de vardır. Bu da dikkat edilmesi gereken kısımdır. Bu durumda anlama farklılıklarını hesap etmek ve ona göre adım atmak gerekir. Özellikle yoruma ve kişisel farklı bakış açılarına kapalı olan bilgilerin öğrenilmesinde dikkatli olunmalıdır.

İnsanlar arasındaki öğrenme farklılıkları; yeniden yapılandırılma sürecinin kişiden kişiye değişmesi, herkesin farklı tecrübe ve bilgilere sahip olması, herkesin farklı hafıza deposu ve hayal gücünün olmasından kaynaklanır. Hikmet farklılığı, herkesin fakih olma derecesi ve derinleşme seviyesinin farklı olması buradan gelir. Kaynak ve maruz kalınan bilgi çoğu zaman aynıdır. İnsanlar aynı derslere girer, aynı kitapları okur, aynı hocaları dinler... ama herkesin kesesine koyduğu farklıdır. Allah'ın (cc) insana verdiği akıl, zekâ, anlama kapasitesi, yorumlama

becerisi ve sonuç çıkarabilme kabiliyeti nimettir. Her nimetten herkesin payına düşen farklıdır.

Kaliteli uyku. Hafıza yazılarında daha detaylı değineceğimiz uyku ile hafıza arasında çok önemli bir ilişki vardır. İnsan beyni uyku esnasında gün içerisinde öğrendiği bilgileri ve nöronların kodladıklarını gözden geçirir. Bilgilerin bir kısmını budayıp yok ederken bir kısmını da kalıcı hafızaya depolar. Bilginin kalıcı olmasında ve uzun süreli belleğe aktarılmasında uyku çok önemli bir yer tutar. İnsanın hayatında uyku düzeni olmadığında öğrenmeye çabaladığı bilgiler bir süre ezberlenir sonra unutulur, kalıcı öğrenme sağlanmaz.

Sağlıklı yaşam. Bedenimizin bir işleyiş mekanizması (fizyoloji) vardır. Her hücrenin sağlıklı bir şekilde görevlerini yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu temel şeyler vardır. Oksijen ve besin ortamda bulunmalı, atıklar uzaklaştırılmalıdır. Kişinin beslenmesi, düzenli egzersiz yapması, uyku kalitesi hücre sağlığını direkt etkilediği için hücrenin öğrenme performansını da belirler.

Bilginin öğrenilmesindeki önemli faktörlerden bir tanesi de **strestir**. “Sosyal medya profesörlüğü Google ana bilim dalı” kurulduğundan beri “stres” kelimesi, anlamı tahrife uğrayarak hayatımıza giren kavramlardan biridir. Stres, işleyiş mekanizmasını tehdit eden durumlarda vücudun kendini korumak için hormonal değişiklik yaparak oluşturduğu durumu ifade eder. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere stres hâli vücudun kendisinin oluşturduğu bir mekanizmadır ve amacı vücudu korumaktır. Vücutta stres durumu istenmeyen ve zararlı etkenlerle oluşabildiği gibi bazı fizyolojik süreçler de aynı hormon sistemini devreye soktuğu için stres hâli oluşur.

Öğrenme mekanizmasına bakıldığında ve stres ânında devreye giren hormonların etkileri gözlemlendiğinde asgari düzeyde stres kişinin dikkatini belli bir noktaya toplar, odaklanmasını artırır, bilinç düzeyini yükseltir ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Ancak stres durumu uzun sürdüğünde veya olduğundan fazla algılandığında bu hormonlar vücutta çok yüksek seviyelere ulaşır, haddini aşan her şey gibi yıkıcı etkilere sebep olur. Bu hâldeyken öğrenme sürecinde beynin ön bölgesi devre dışı kalır; kalıcı öğrenme gerçekleşmez, kişi sadece ezber yapar. Hafıza olumsuz etkilenir, bilgi depolaması bozulur ve hatırlamada sorunlar meydana gelir.

Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun. Sonraki sayıda görüşmek duasıyla...

YORGUN ZİHİNLER

Bir önceki yazımızda küçük değişimlerin büyük gücünü ele almıştık. Peki, bu değişimleri uygulamak ve sürdürmek neden bazen bu kadar zor oluyor? Cevap, sıklıkla yaşadığımız zihinsel yorgunlukta yatıyor. Zihinsel yorgunluk, odaklanma gücünü, karar vermede zorlanma, yaratıcılığın azalması ve içsel dinginlik kaybı gibi olumsuz etkilerle günlük yaşantımızı etkiler.

Oysa insan yalnızca bedenden ibaret değildir. Kalbi, ruhu ve aklıyla bir bütün oluşturur. Günümüz psikolojisi zihinsel yorgunluktan bahsederken, bu durumu insanın manevi yönünden ayrı düşünmek mümkün değildir. Çünkü zihin yorulduğunda, kalp de dinginliğini kaybeder. İnsana dair bütüncül bir anlayış ise kalp, ruh ve aklın birlikte farkında olmasını gerektirir.

Bu bütüncül denge bozulduğunda, günlük hayatta fark etmeden yaptığımız küçük alışkanlıklar bile zihnimizi tüketmeye başlar. Bir işi tamamladıktan sonra durup dinlenmek yerine hemen telefon bildirimlerine yönelmek, sosyal medyada gezinmek ya da ertelediğimiz görevleri hatırlamak bunun en yaygın örneklerindendir.

Zihinsel enerji, bir kapta su gibi düşünülebilir. Her yeni uyarı bir damla daha ekler. Başta fark edilmeyen bu damlalar zamanla birikir ve kap taşar. Dinlenmesi gereken anda bile zihnin yeniden harekete geçmesi, kapta suyun taşmasına benzer şekilde, derin bir zihinsel yorgunluk birikmesine yol açar.

Klinik gözlemler ve psikolojik araştırmalar, bireylerin önemli bir kısmında zihinsel dinlenme eksikliğine işaret etmektedir. Bir işi tamamladığımız hâlde aklımız hâlâ başka düşüncelerle meşgulse, bu durum artık yalnızca bir “yorgunluk” değil; giderek bir tür zihinsel yorgunluk hâline dönüşmektedir. Literatürde “Yorgun Zihin Sendromu” olarak adlandırılan bu tablo, insanın zihinsel tükenmişliğini oldukça iyi tarif etmektedir.

Zihin; düşüncelerimizi, duygularımızı ve davranışlarımızı yöneten, günlük yaşamda sürekli çalışan karmaşık bir sistemdir. Peki, bu zihinsel yorgunluk nasıl ortaya çıkıyor ve günlük yaşamımızı neden bu kadar etkiliyor?

Telefon, sosyal medya ve e-posta gibi dijital araçlardan bilinçli olarak uzak durmak, dikkatinizi sadece üzerinde çalıştığınız göreve vermenizi sağlar. Bu, zihinsel yükü azaltır ve konsantrasyonu artırır.

Düzenli uyku ve hafif egzersizler, hem zihinsel hem fiziksel enerjiyi dengeler. Bu durum gün içindeki görevler için odaklanmayı artırır. Ayrıca hem beden hem kalbin dinginliğini sağlar, ibadet ve tefekkür için uygun bir zemin hazırlar.

Zihinsel Yorgunluğun Nedenleri

Zihinsel yorgunluk genellikle günlük yaşamın karmaşasından kaynaklanır ve fiziksel yorgunluktan bağımsız olarak ortaya çıkar.

Sürekli uyarılma: Telefon, sosyal medya, online oyunlar ve sürekli gelen e-postalar zihnimizi durmaksızın meşgul eder. Her bildirim, mesaj veya oyun uyarısı zihinsel enerji talep eder. Fark etmeden bu enerji azalır ve zihinsel yük artar.

Karar yorgunluğu: Gün içinde alınan sürekli küçük ve büyük kararlar, zihnin enerji kaynaklarını tüketir. Hangi kahveyi alacağımızdan başlayarak, günlük seçimlerimiz beynin karar verme kapasitesini zorlar ve yorgunluğa yol açar.

Çoklu görev (multitasking): Aynı anda birden fazla iş yapmak dikkati böler ve zihnin sürekli yeniden odaklanmasına sebep olur. Bu durum, enerjinin daha hızlı tükenmesine ve zihinsel yükün artmasına neden olur.

İçsel düşünceler ve kaygılar: Zihnimiz yalnızca dış uyarılarla değil, kendi düşüncelerimizle de meşguldür. Ertelemediğimiz görevler, gelecek planları veya kaygılar, zihnin durmaksızın çalışmasına yol açar.

Bu nedenler bir araya geldiğinde, zihin çoğu zaman fiziksel olarak dinlenmiş olsa bile hâlâ aktif kalır. Bu durum, konsantrasyon kaybı, unutkanlık, motivasyon düşüklüğü gibi belirtilerle kendini gösterir ve küçük değişimleri uygulamak ile sürdürmeyi zorlaştırır.

Peki, zihinsel yorgunluk kendini hangi belirtilerle gösterir?

Konsantrasyon ve dikkat sorunları: Basit bir görevi odaklanmakta zorlanabilir, dikkatin sık sık dağılmasıyla karşılaşabilir. Zihnin sürekli meşgul olması, dış uyarılar (telefon, sosyal medya) ve içsel kaygılarla birleştiğinde konsantrasyon kaybını artırır.

Unutkanlık: Aşırı zihinsel yük kısa süreli hafızayı etkiler. Günlük yapılacakları unutmak, randevuları atlamak veya kelime bulmakta zorlanmak sık rastlanan durumlar arasındadır. Kişinin Allah'ı (cc) zikretmemesi ve kalbin gaflet içinde olması da zihnin daha çabuk dağılmasına yol açabilir.

Duygusal değişkenlik: Sabırsızlık, sinirlilik veya motivasyon düşüklüğü gibi tepkiler tetiklenebilir. Küçük olaylar normalden daha stresli ve yorucu hissedilebilir. Kalbin Rabbinden uzaklaşması, tevekkülsüzlük ve sabırsızlık, bu duygusal iniş çıkışları güçlendirebilir.

Karar vermede zorlanma: Sürekli meşgul olan bir zihin, seçim yapma süreçlerinde daha yavaş ve tereddütlü olur. Basit kararlar bile yorucu hale gelir. Zihnin sürekli vesvese ve endişeyle meşgul olması, şeytanın akli karıştırmasıyla birleştiğinde karar verme güçlüğünü artırır.

İçsel huzursuzluk: Zihin yalnızca dış uyarılarla değil, kendi düşünce ve planlarımızla da meşguldür. Geleceğe dair kaygılar, ertelediğimiz görevler ve çözülmemiş sorunlar beynin durmaksızın çalışmasına sebep olur. Ayrıca, kişinin Allah'ın (cc) zikrinden uzaklaşması ve kalbin gaflet içinde olması, içsel huzursuzluğu derinleştirir; tıpkı zihinsel yorgunlukta olduğu gibi kişi kendini yorgun, dikkati dağılmış ve huzursuz hisseder. Kalp ve zihin birbirine bağlı olduğundan, ruhsal ve zihinsel dinginlik kaybolur.

Bu belirtiler, bireyin günlük yaşamını, verimliliğini ve sosyal ilişkilerini doğrudan etkiler. Zihinsel yorgunluğun fark edilmesi, hem farkındalık hem de stratejik müdahaleler için bir başlangıçtır. Zihnimizi dinlendirmek ve huzurlu bir ruh hâline ulaşmak mümkündür. Bunu, küçük adımlar ve bilinçli farkındalıkla sağlayabiliriz.

Zihinsel Yorgunlukla Başa Çıkma: Pratik Stratejiler

1. Planlı mola ve Allah'ı anmak

Gün içinde kısa molalar verin. 5-10 dakikalık yürüyüşler veya oturarak Allah'ı (cc) anmak (zikir, Subhanallah, Elhamdulillah, Allahu Ekber) zihni ve kalbi toparlamaya yardımcı olur. Bu kısa aralar, hem beden hem de ruhun dinlenmesini sağlar.

2. Tekli görev (single-tasking) uygulamak

Görevleri sırayla yapmak, zihinsel yükü azaltır ve konsantrasyonu artırır. Örneğin, bir ezberi çalışırken yalnızca o ezbere odaklanın. Telefon, sosyal medya ve başka dikkat dağıtıcılarla uğraşmayın. Gün içindeki işleri küçük parçalara ayırıp bir seferde yalnızca birini tamamlamak, motivasyonu korur ve tamamlanmışlık hissi sağlar.

3. Dijital detoks

Telefon, sosyal medya ve e-posta gibi dijital araçlardan bilinçli olarak uzak durmak, dikkatinizi sadece üzerinde çalıştığınız göreve vermenizi sağlar. Bu, zihinsel yükü azaltır ve konsantrasyonu artırır.

4. Düşünceleri dışa aktarmak

Kafanızdaki planları, endişeleri veya yapılacakları yazmak, zihni boşaltır ve kafa karışıklığını azaltır. Günlük tutmak, yapılacaklar listesi hazırlamak veya ders notları almak, zihnin organize olmasını sağlar ve odaklanmayı kolaylaştırır.

5. Tefekkür ve ruhsal farkındalık

Allah'ı (cc) zikretmek, dua etmek veya Kur'ân okumak; zihni sakinleştirir, dikkati toplar ve içsel huzuru güçlendirir. Bu yaklaşım, klasik meditasyon yöntemlerinden farklı olarak insanın kendi ruhuna ve Rabbine dönmesini sağlar.

6. Yeterli uyku ve fiziksel aktivite

Düzenli uyku ve hafif egzersizler, hem zihinsel hem fiziksel enerjiyi dengeler. Bu durum gün içindeki görevler için odaklanmayı artırır. Ayrıca hem bedenin hem kalbin dinginliğini sağlar, ibadet ve tefekkür için uygun bir zemin hazırlar.

Rabbimizin yardımı ve izniyle bu stratejiler de vesile olarak, konsantrasyon artar, zihinsel yorgunluk azalır, iç huzur ve motivasyon güçlenir, günlük verimlilik yükselir. Küçük ama düzenli adımlar, zihni ve ruhu destekleyerek yaşamı daha doyumlu hâle getirir.

Her şeyde olduğu gibi, nihai başarı Rabbimizin izni ve yardımıyla mümkündür.

GENÇLERLE MUAMELE

Psikotevhid Birimi
Melek ŞEREF

OTORİTER EBEVEYNLIĞIN DİNAMİKLERİ

Es-Selamu Aleykum Kıymetli Okurlar,

**Aciz birinin güçlü olmaya duyduğu
istek ve ihtiyacı zihninizde bir
tasavvur edin. Bu durum yaşam boyu
yaşayacağımız, sürekli karşımıza
çıkacak olan bir durum. Bundan dolayı
bu durumu kendi içimizde çok iyi analiz
etmeliyiz.**

Gençlerle Muamele köşemizde otoriter ailelerin ebeveynlik davranışlarını geliştirmenin yollarını ele alıyoruz. Geçtiğimiz sayıda otoriter aileden ve çocuk üzerindeki etkilerinden bahsettik. Bu ay sizlerle “Neden bu kadar katı bir ebeveyn olduğumu çözemiyorum?” veya “Çocuğum bir türlü söz dinlemiyor ki disiplin için onu sıkmayı bırakayım!” veya “Bu zamana kadar çok katı bir ebeveyndim, peki şimdi ne yapmalıyım?” sorularını beraber ele alacağız Allah’ın izniyle.

Otoriter ebeveynlerin farkına varamadıkları bazı duygusal ihtiyaçları vardır. Saygı görmek, var olduğunu hissetmek, etki oluşturma gücü veya yönetme ihtiyacı gibi... Bu ve benzeri ihtiyaçlardan dolayı kişi otoriter ebeveynliği kişiselleştirir. İkincil olarak kişinin anne babası da otoriter ise “Otoriter ebeveyn nasıl olunur?” sorusunun yanıtını ailesinden gördüyse model olarak öğrenmesi de gerçekleşir. Bazen çocuklar bu otoriteye direnemez ve bu baskıya uyum sağlar. Bazen de çocuklar bu baskıya direnç geliştirir ve karşı çıkma davranışları sergiler. Günün sonunda ebeveyn kendisini çocuğuna disiplin adı altında baskı kuran kurallar koyan ve onu yönetmek için kendini parçalayan bir hâlde bulur. Peki bu, içinden çıkılmaz bir durum mudur? Her ebeveynin dönem dönem içine düştüğü bu ebeveynlik tarzını doğru yönetmenin, daha sağlıklı ve yararlı bir hale getirmenin elbette birtakım yolları mevcuttur. Bu yolları “Otoriter ebeveynliği oluşturan dinamikleri anlama” olarak adlandırabiliriz. Burada yolumuz “çocuğunuzla ilişkinizdeki davranış değişikliklerin tespiti” ve “kendi özünüz ile alakalı farkındalık çalışmaları” olarak ikiye ayrılacak. Gelin, bugün bu farkındalık çalışmalarının adımlarını tek tek, genç evladı artık hiç söz dinlemeyen sinirli ve otoriter bir ebeveyn üzerinden ele alalım.

1. Neden otoriteye ihtiyaç duyduğunuzun sebebini anlamak: Fıtraten aciz yaratıldık. Bununla beraber güce dair bir meyil de içimizde bulunmakta. **Aciz birinin güçlü olmaya duyduğu istek ve ihtiyacı zihninizde bir tasavvur edin. Bu durum yaşam boyu yaşayacağımız yani sürekli karşımıza çıkacak olan bir durum. Bundan dolayı bu durumu kendi içimizde çok iyi analiz etmeliyiz.** Ebeveynlik üzerinden bu durumu ele aldığımızda şu soruları kendimize sormalıyız.

(Cevaplarını detaylı bir şekilde defterinize not almanızı tavsiye ederim.)

- Çocuğumun üzerinde otorite kurduğumda elime ne geçecek?
- Bunun bana faydası ne?
- Evde her dediğimi kabul eden, sorgulamayan çocuklarla yaşamak nasıl olur?
- Böyle olduğunda ben ne hissederim?

Bu soruları kendisine soran ebeveyn şöyle söyleyecektir: (1. soru) Yaşamak istediğim bir hayat, kurmak istediğim bir ev düzeni, onlar için hayal ettiğim bir yaşam tarzı, çocuklarımla almasını istediğim bir ahlaki eğitim var. Eğer her şeyi kurallar ile yönetmezsem ve esnek bırakırsam o zaman istediklerimin hiçbirini olmaz. (2. soru) Koyduğum tüm kurallar evdekilerin düzene uymasını sağlıyor. Bu durum da bana kendimi daha yetkin, saygı duyulmuş ve kontrol elinde hissettiriyor. (3. soru) Eğer çocuklarımla her dediğimi kabul etse ve sorgulamasa problemler daha az olur, hayatın akışı onlar için daha kolay olur. (4. soru) Ve böyle olduğunda her şeyin kontrolümde olduğunu hissetmek bana çok iyi hissettirir. Çünkü bir şeyler kontrolden çıktıktan sonra onları yönetememek çok kaotik, korkutucu hissettiriyor.

2. Talepkârlığın sebebini bulmak: Bir ailenin içinde her bireyin farklı farklı istek ve arzuları bulunabilmektedir. Otoriter ebeveyn, otoritesini korumak ve insanların kurallara uymasını sağlamak için insanlardan taleplerde bulunur. Bu taleplerinde oldukça yönlendirici, baskıcı veya ısrarcı olabilirler. Her duruma dair oldukça fazla olan bu talepler ailenin diğer üyelerini bir zamandan sonra bunaltmaya başlamakta, öfkeye sebep olabilmektedir. Özellikle gençler ile olan ilişkilerde bağlanma zarar görebilmekte ve direnme davranışlarının gelişmesine de sebep olabilmektedir. Bundan dolayı ebeveyn talepkârlığını çok iyi analiz etmelidir.

- Diğer aile üyelerinden ne kadar ve ne sıklıkta taleplerde bulunuyorum?
- Taleplerimi nasıl bir dil ve ruh hâli ile diğer aile üyelerine iletiyorum?
- Eğer çok fazla talepte bulunuyorsam bu duruma dışarıdan baksaydım bu durum nasıl gözükürdü?
- Bu taleplerim neyi sağlamak için ortaya çıkıyor? Taleplerim gerçekleştiğinde tam olarak ne hissediyorum?
- Taleplerim gerçekleştiğinde hangi ihtiyacım karşılanıyor?

Örneğimizdeki ebeveyn bu başlıkta şunları söylerdi: (1. soru) Çok fazla talepte bulunduğumu düşünmüyorum. Talep ettiğim şeyler evin kurallarına uyulması ve onların iyiliği için istediğim şeyler aslında. Üstelik çoğu

Kendi önceliklerim ve istediğim mutlu ânlar üzerine tekrar düşünmem lazımdır. Çocuklarımla benim duygusal temasıma ihtiyacı olduğunu ve o ânların vacibi neyse ona odaklanmam gerektiğini kendime hatırlatmam lazımdır.

talebim baskı olarak görülüyor. Ve sürekli davranışlarımı eleştiriliyor. Bununla beraber daha içtenlikle düşündüğümde aslında çocuklarımla dışlarını ne kadar süre fırcalayacaklarından giydikleri tişörtü çamaşır sepetine ters mi düz mü atacaklarına kadar zihnimde olması gerekenler listesi dolaşıyor. Bazen masada kambur oturması veya giydikleri kıyafetlerin uyumsuzluğu beni inanılmaz derecede rahatsız ediyor. Ben de mecburen onlara ne yapmaları gerektiğini söylüyorum. (2. soru) Genelde isteklerimi yapmadıklarından dolayı hemen agresifleşiyorum. Zaten tüm günün sorumluluklarıyla yorulduğum için basit isteklerimin yapılmıyor oluşu beni çok hızlı öfkeliyor. Bir anda kendimi karşımdaki evladımı azarlarken, ona fırça çekerken, nasihat ederken veya kendimi ona duygularımı dökerken buluyorum. (3. soru) Her şeyi onların iyiliği için istiyorum aslında. Eğer ki çok fazla talepte bulunuyorsam bu duruma dışarıdan **baktığımda anlaşılmalıya ihtiyaç duyan ve birçok ihtiyacının karşılanmadığı bir ebeveyn görürdüm. Eğer bu ebeveyn biraz olsun her şeyi kendisinin yönetemeyeceğini, sadece temel konularda kurallar koyup diğer alanları esnek bırakması gerektiğini, talepleri yerine endişelerini konuşmayı bilseydi biraz daha rahatlayabilirdi.** (4. soru) Bu talepler benim onlar üzerinde kontrolde olma ihtiyacımı gideriyor. En temeline baktığımda çocuklarımla taleplerimi karşıladıkça onların davranışlarını yönetebildiğimi hissediyorum. Her şeyin kontrolde olduğuna ve iyi olacağına dair bir his içimde oluşuyor. Belki de kendi içimde hissettiğim acizliği ve belirsizliğe olan tahammülsüzlüğümü burada kontrolü ele alarak gideriyordum. Veya onlar için olan endişelerimi sağlıklı olmayan bir yol ile gidermeye çalışıyordum. Bilmiyorum...

3. Orada olmayan ebeveynin nerede olduğunu bulmak: Bazı ailelerde ebeveyn duygusal olarak orada yoktur. Kendi iç dünyasında mücadele ettiği veya içinde kaybolduğu meseleleri vardır. Bu ebeveyn, çocuğuyla duygusal bir iletişim kurmakta çok zorlanır. İletişimindeki sözlü ve temaslı duygusal ânlar çok sınırlıdır. Özellikle ihmal edilerek büyüyen veya aşırı otoriter ailelerde büyümüş çocuklar yetişkinlik dönemlerinde duygusal olarak çocuklarından veya diğer insanlardan duygusal anlamda daha kopuktur. **Hâliyle bulundukları ortamda**

sanki orada değillermiş gibi bir his oluşur. Zihinleri çok dolu, kalpleri çok bulanıktır. Özellikle çocuğu yanındayken o ân ona odaklanamamak bu durumun en göze çarpıcı belirtisi denilebilir.

- Gün içinde çocuklarımla ne kadar iletişim hâlindeyim? Bu iletişimimde sözlü veya temassız duygusal anlarımız ne kadar sıklıkla oluyor?
- Bu durumumu oluşturan hayatımdaki faktörler neler? Hangi tutumlar, hangi olaylar beni etkiledi?
- Duygusal olarak orada olamamam çocuklarımı ve beni nasıl etkiliyor?
- Dışarıdan bakan biri olsaydı bu durum hakkında ne söylerdi?

Örnek üzerinden devam edelim. (1. soru) Gün içinde çocuklarımla göz göze geldiğim ân çok az. Sakince oturup konuştuğumuz ânlar da öyle. Bazen zihnimdeki yapılacaklar listesi sesini susturup, 3-4 dakika sessizce evladımı izlemek ne kadar zormuş, bunu fark ediyorum. Evet, sarılıyorum, öpüyorum. Ama duygularını rahat rahat gelip söylemiyor ki ben de o kadar anlatamıyorum. Arada bir mesafe olduğunu hissediyorum. (2. soru) Bu durumumu en çok etkileyen şey anne babamın bana duygularımı hiç sormayışı olabilir. Bir yandan da ben de artık insanlara anlatmaktan yoruldum. Ben de artık bunu bilerek yapıyorum. Duygularımı görmezsem daha kolay olur gibi. (3. soru) Evlatlarımdan kopuk olmam sonucunda onlar için mutluluk verici şeyleri anlayamadığımı fark ettim. Rahatça duygusal temas kurmadığımı, çoğu zaman bunun aklıma dahi gelmediğini, yüzündeki duygu geçişlerini hiç görmediğimi... Zihnim çok dolu ve ben duramıyorum gibi hissediyorum. Bence bu yüzden onlar da en çok anlaşılmamış hissediyordur. (4. soru) **Eğer dışarıdan biri bakacak olsa orada olmama sebebimin kaybettiklerime değip değmeyeceğini sorar.** Ben de büyük ihtimalle hayır derdim. Kendi önceliklerim ve istediğim mutlu ânlar üzerine tekrar düşünmem lazım. Çocuklarımla benim duygusal temasıma ihtiyacı olduğunu ve o ânların vacibi neyse ona odaklanmam gerektiğini kendime hatırlatmam lazım.

Verdiğimiz örnekteki ebeveynimizin cümleleri size tanıdık gelebilir. Birçok ebeveynin benzer durumlar yaşadığını görmekteyiz. Bu kısır döngüleri çözmenin en iyi yollarından biri kendi cevaplarınızı bulmak olacak Allah'ın izniyle. Ancak bu vesile ile neye ihtiyacınız olduğunu bulabilirsiniz.

Bu ay sizlerle otoriter ebeveynliğin altında yatan dinamiklerinden kişinin kendisi ile alakalı ihtiyaçlarına dair farkındalığını işledik. Kişinin kendi otorite isteğinin, talepkârlığının ve duygusal kopukluğunun derinlerine indik. Kendiniz üzerinde düşünebileceğiniz soruları birebir ele aldık. Otoriter ebeveynliğin dinamikleri başlığı altında sayılacak diğer maddelerimizi ele alacağımız gelecek sayımızda görüşmek üzere, selam ve dua ile...

HAKİKATİN IŞIĞI, OTORİTENİN GÖLGESİ

Müslümanlık iddiasındaki her fert için sorgulanamaz hayat nizamı olan Kur'an-ı Kerim'in sunduğu çağrı, ilk andan itibaren yalnızca ritüellerle sınırlı bir dini öğreti değil, fertten başlayıp topluma, toplumsal hayattan siyasete, ekonomiye ve uluslararası ilişkilere kadar uzanan bütüncül bir dönüşümü amaçlar.

Kur'an-ı Kerim'in ilk nazil olan ayeti "İkra" emriyle başlayan süreçte vahyin hedefi, insanın aklını, kalbini ve toplumsal sorumluluğunu yeniden tanzim etmektir. Kur'an-ı Kerim, tevhidi yalnızca bir inanç ilkesi değil, aynı zamanda sosyal ve siyasal düzen, değerler manzumesi, ahlak ölçüsü ve toplumsal adalet çağrısı olarak tanımlamaktadır.

İslam ümmetinin mahiyetini ve görevini, insanlık âlemini yaratan Aziz ve Celil olan Allah belirlemiştir. Bu ümmete, görevini ve konumunu tanımayı, büyüklüğünün bilincine varmayı, rolünü gerçek boyutları ile değerlendirmeyi ve bu rolü oynamaya yaraşır biçimde hazırlıklı olmayı öneriyor. Bu önerinin merkezinde ise "orta/vasat/seçkin/hayırlı ümmet"¹ kavramı bulunmaktadır. Mümin olmak iddiası aynı zamanda adaleti ikame etmeyi, şer'i/Nebevi ölçüyü korumayı, zulme ve tuğyana karşı sessiz kalmamayı ve hakikati temsil etmeyi gerektirir. Tevhid inancı, esas itibarıyla bütün peygamberlerin ortak çağrısı ve müjdesidir. Ancak tevhid kelimesi sırf dile getirilerek sorumlulukların ifa edilebileceği bir inanç cümlesi de değildir.

Tevhid inancı ve ikrarı aynı zamanda bir otonomi ilanı, Allah'ın (cc) hâkimiyeti karşısında konumlanmış olan (tuğyana) karşı bir otorite reddi ve tümüyle özgün bir özgürlük manifestosudur. İslâm'da namaz, oruç ve hacdan evvel esasen şu ilkeler vazedilmiştir: Hâkimiyetin kaynağı Allah'tır. Hükmün kaynağı vahiydir. Hakikatin ölçüsü Kamalist, batıcı, laik, kapitalist yahut sosyalist devlet otoritesinin dayattığı kriterler değil, ilahî hitaptır. "Sistemin açtığı alanda ve gösterdiği kibleye yönelerek uygun gördüğü kadarıyla Müslümanlık" diye sakat bir anlayış net bir şekilde reddedilir.

İslam coğrafyasında ve ülkemizdeki fitne ve bozulmanın yalnızca dış müdahaleler, kültürel ve ahlaki tefessühle değil, aynı zamanda Müslümanlık iddiasındaki halkların kendi üretim mekanizmalarıyla da oluşturulduğunu görüyoruz.

İktidar, madem hakikatleri dile getiren davetçileri susturmak istiyor onların karşısına silahlı, tam teçhizatlı ve devlet gücünü arkasına almış kolluk kuvvetlerini değil; Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi profesörleri, üstad, hocafendi, kanaat önderi, bilge, şeyh, seyda, allame vb. sıfatlarla toplum önünde arzı endam eden gerçek anlamda ilmi donanım sahibi, ahlaklı ve edepli zatları çıkarmalıydı.

1. 2/Bakara, 143

Hakikat, her devrin iktidar sahiplerine göre eğilip bükülemez. Esasen iktidar; değil hakikatin sahibi, koruyucusu bile olamaz. Dinin sınırları hiçbir iktidar tarafından çizilemez. Din, makamların, bürokrasinin, protokollerin izin verdiği ölçüde yaşanmaz. Özgürlük, devletin verdiği bir lütuf değil, Allah'ın insana doğrudan verip şerefleştirdiği en büyük nimetlerdendir.

Bu nedenle 20. Yüzyılın başlarından itibaren modern dönemde tevhid davetçileri ve ıslah hareketleri iki temel sorunla aynı anda mücadele etmek zorunda kalmıştır: Dış Baskılar ve İç Zaaflar.

Dış baskılar; laiklik, ulusçuluk, demokrasi veya modernleşme söylemleri üzerinden siyasal müdahaleleri meşrulaştıran küresel güç ilişkileri, kültürel sömürgecilik, ahlaki tefessüh ve uluslararası sistemin bölgesel düzenlerini koruma kaygısıyla gerçekleştirilen siyasal operasyonları kapsar.

İç zaaflar ise; yerli aktörlerin küresel emperyalist yapılarla uyumlu politikaları, toplumda adalet duygusunun zayıflaması, tarikatçılık adı altında kimi grupların toplumu manipüle ederek dini istismar etmeleri, taklitçilik, şer'i ilimlerin metalaşması ve halkın uzun vadeli biçimde cehaletle yüz yüze bırakılması gibi unsurlarla belirginleşmektedir.

“Sakıncalı Din”e Karşı “Makbul Din”

Peygamberlerin (as) gönderiliş amacı olan tevhid, modern laik-ulus devletlerin en büyük korkusudur. Zira tevhid, toplumun zihninde ve ruhunda kurulmak istenen gayrı şer'i otoritelerin meşruiyetini kabul etmez. Birçok modern ulus-devlet, tevhid temelli toplumsal söylemlerin kendi resmî ideolojik sınırlarıyla çatıştığını düşündüğünde bunları farklı yöntemlerle sınırlamaya veya kontrol altına almaya çalışmaktadır. Böylece dini kamusal alanda sınırlı bir çerçeveye oturtma ve kontrol edilebilir bir kurum olarak sürdürme eğilimi gösterir.

Bu devletlerin İslam'dan istedikleri şudur aslında: Diplomatik teamül ve nezaket ile protokol kurallarına uygun, laik yaşam tarzını sindirebilecek ibahi formda bir esneklik, sistemin meşruiyet problemini ortadan kaldırmaya elverişli söylem üretip dolaşıma sokma, egemen rejime payandalık ve koşulsuz sadakat gösterecek bir 'Din' anlayışı. Şüphesiz ki İslam bu türden süfli emellerden uzaktır. Firavun, Nemrut ve Ebu Cehil gibi tarihte küfrün ve zulmün önder ve simge isimleri böyle bir “Din” bulamamanın hasretiyle kahrolup gittiler.

İşte bu sebeple laik-ulus devletlerde devasa camiler inşa edilir ve halka açıktır; ancak hutbelerde yüzde yüz yanlış da olsa devlet politikaları asla eleştirilemez ve sorgulanamaz. Kur'an kurslarına izin vardır, ama Kur'an'ın otorite/hâkimiyet içeriğinden bahsedilemez. Kur'an-ı Kerim'i hifzedenden kız ve erkek çocuklara plaketler, sertifikalar ve ödüller verilir ama Kur'an'ın tüm yaşam alanlarını kuşatıcı bir hayat nizamı öngördüğünü dile getirenler derdest edilir. Müslüman'a kimlik olarak izin vardır, ama Müslüman'ın Şer'i Şerif'in meşru görmediği kurumların yerine vahyi hakem yapması yasaktır. Laik-ulus devletler, dini bir kimlik olarak sever; ama bir hakikat iddiası olarak gördüğünde ciddi bir tehdit algısıyla hareket etme temayülündedir. Tевhidi düşünce ise tam burada devreye girer: “Hakikatin ışığı, siyasal otoritenin gölgesinde solmaz.”

Sistem Açısından Tehdit ve Tehlike Algısı

İlim ehli ve ilim talebesi insanların, ideolojik ve mafyatik tedhiş çetelerine ve azgın canilere dahi reva görülmeyen şok operasyonlarla derdest edilmeleri bir hukuk devletinde pek rastlanan bir olay değildir. Ancak Türkiye'nin kendine özgü şartları birçok kesimden insana karşı geçmişte yaşanan ve halen yaşanmakta olan hukuksuzlukların izahını neredeyse imkânsız kılıyor. Geçmişte ordu ve bürokratik oligarşiyle ilişkilendirilen zorbalıkların ve hukuksuz uygulamaların, bugün farklı aktörlerin sorumluluğu altındaymış gibi tartışıldığı görülmektedir. Duyarlı toplumun vicdanını yaralayan haksız uygulamaların sorumluluğunu yetkili organların hiç birisi üstlenmiyor ve yaşatılan bu hukuksuzluklara âdeta “cami avlusunda buluntu bebek” muamelesi yapılmaktadır.

Son operasyon, devlet kurumlarında laik-Kamalist yaklaşımın hâlâ etkili olduğunu ve sistemin belirlediği ideolojik sınırları aşan tevhidî söylemleri bir 'tehdit' olarak görmeye devam ettiğini açık biçimde ortaya koymuştur. Buna karşılık, kamuoyunda yoğun tartışmalara yol açan bir başka mesele ise, muharref Tevrat'ta yer aldığı iddia edilen 'Arz-ı Mev'ud' hedefi doğrultusunda Gazze'de işlenen katliamlarla ilişkilendirilen ve Türkiye vatandaşı olduğu bildirilen ve İsrail ordusunda görev için giden binlerce katliamcı siyonist kişi hakkında devlet mekanizmalarının kayda değer bir adım atmamasıdır. Bu durum, benzer konularda sergilenen tutumlar arasındaki belirgin farklılık sebebiyle vicdan sahibi geniş bir kesimde 'büyük bir çelişki ve çifte standart' eleştirilerine yol açmıştır. Karşılaştırmalı bu tablo, sistemin özellikle İslami düşüncenin siyasal bilinç de taşıyan biçimlerine yönelik yüksek duyarlılığının, diğer ciddi güvenlik ve insan hakları ihlallerine kıyasla daha yüksek olduğu yönündeki kanaati güçlendirmiştir.

Bu misalden de anlaşılmaktadır ki aslında genel anlamıyla dini değil, özellikle ve seçicilikle İslam'ı yalnızca ahlaki, psikolojik ve bireysel bir alan olarak görmek

isteyen sistem siyasi bilinç taşıyan her İslami söylemi bastırıp susturmak istemektedir. Gözden kaçırılan bir hakikat de şudur. İslam'ın ve müslümanların temel itirazı devlete değil, devletin mutlak ve sorgulanamaz bir konuma taşınmasına yöneliktir. İslam; devleti kutsallaştıran zihniyeti, beşer aklının ve hevasının eseri olan birtakım yasaları "mutlak otorite" sayan düşünceyi ve âdeta toplum mühendisliği yaparak nesilleri istediği kalıba sokmak ve şekillendirmek iddiasındaki sistem aklını reddeder. Adalet, hakkaniyet ve fıtrat temelli bu reddediş söylemi düşünce ve ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerekirken sistem açısından "güvenlik riski" olarak etiketlenir.

Otorite ve Hakikat Arasında

İktidar, madem hakikatleri dile getiren davetçileri susturmak istiyor onların karşısına silahlı, tam teçhizatlı ve devlet gücünü arkasına almış kolluk kuvvetlerini değil; Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi profesörleri, üstad, hocaefendi, kanaat önderi, bilge, şeyh, seyda, allame vb. sıfatlarla toplum önünde arzı endam eden gerçek anlamda ilmi donanım sahibi, ahlâklî ve edepli zatları çıkarmalıydı. Zira kendilerine yönelik onlarca hukuksuz operasyonlara rağmen hakikatin açıklayıcısı ve sözcülerinden olan tevhid davetçileri barışçıl bir şekilde irşad ve eğitim faaliyetlerine devam etme iradesini korumaktalar.

Kamalizmin gölgesindeki otorite ve hakikat davetçileri arasındaki temel problem şudur: Kamalist otorite: "Sınırları, 'gökten indirildiği' zannedilen Kitab' değil, ben çizerim." der. İslam davetçileri ve davet için ortaya çıkan hareketler yalnızca dinî değil; aynı zamanda sosyal, politik, ahlâkî ve kültürel krizlere verilen cevap niteliğinde şunu der: "Sınırları vahiy çizer." Bu, aslında uzun boylu çatışmanın kısa bir özetidir.

İnanç, Düşünce ve İfade Hürriyetine Gözaltı

Sistem, bu gözaltılarla yalnızca bireyleri hedef almıyor; aynı zamanda dini düşüncenin bağımsızlık iddiasını sınırlamayı amaçlıyor. Özgün ve asli dini söylem, laik-Kamalist-batıcı sistemi rahatsız eder. Bu sisteme göre kendisinden icazet almayan hiçbir hakikat iddiası "makbul" sayılmaz. Sorgulayan, muhasebe eden, eleştiren İslami düşünce beyanı her zaman risk barındırır.

Bu gözaltılar, vicdan sahibi insanlar nezdinde otoritenin sınırlandırılarak sunduğu "Din'e daveti reddedenlere verilen mesajdır. Oysa hakikat her devrin iktidar sahiplerine göre eğilip bükülemez. Esasen iktidar; değil hakikatin sahibi, koruyucusu bile olamaz. Dinin sınırları hiçbir iktidar tarafından çizilemez. Din, makamların, bürokrasinin, protokollerin izin verdiği ölçüde yaşanmaz. Özgürlük, devletin verdiği bir lütuf değil, Allah'ın (cc) insana doğrudan verip şereflendirdiği en büyük nimetlerdendir.

Hakikatin Gücü, Otoritenin Kaygısı

İslam'a hasım bir otorite karşısında hakikatleri dillendirmek tarih boyunca özellikle ilim ehli için riskli, tehlikeli ve genellikle de bedel isteyen bir sorumluluktur. İslam; baskı altında bile sözün haktan yana olması gerektiğini söyler. Bu nedenle hakkı söylemek, ilim ehli için aynı zamanda ahlaki cesaret de gerektirir. Burada şu hususun altını çizmek gerek. Hakkı söylerken maksat ıslah, ihya ve arınmadır. Fitnelere sebep olmak değil, adaleti ayakta tutmaktır.

Netice itibarıyla yaşanan gözaltılar otorite ile dini düşüncenin bağımsızlık iddiası arasında ortaya çıkan bir gerilim olarak görülebilir: İktidarın belirlediği dini anlayış değil... toplum mühendisliğiyle üretilen vatandaşlık kalıpları değil... güvenlik siyasetine göre biçimlendirilen bir iman değil...

Allah'ın (cc) çizdiği, vahyin belirlediği, otoritesini iktidardan değil Rab'den alan bir din. Hakikati dile getiren aydınlar, alimler ve davetçiler susturulsa bile, hakikatin kendisi tarih boyunca varlığını sürdürme kararlılığı göstermiştir.

YAPAY ZEKÂ FIKHI

Sultan Amed YAŞAR

TEVAZU GÜNCELLEMESİ

Kibriya sahibi olan Allah’a hamd; tevazu abidesi olan Resûl’üne salât ve selam olsun.

Yapay zekâ çağında insanın imtihanı bilgiden çok bilginin nefesine yüklediği “benlik” ile olmaktadır. Zira insan artık görünmediğinde var olmadığını sanan bir canavara dönmüş; sosyal medyada bir şeyi paylaşmadığında unutulacağını, beğenilmediğinde değersizleşeceğini zanneder hâle gelmiştir/getirilmiştir. Günümüz dünyasında da dijital bir surete bürünen riya virüsü maalesef kalplere sirayet etmiş ve bulaş riski yüksek bir hastalık misali günümüzde artık ekranlardan bulaşmaktadır.

Sosyal medya, insanı görünmeye mecbur bırakan bir panyayı hâline gelmiştir artık. Üzülerek ifade etmek gerekir ki paylaşmadığı ân kendini eksik hisseden bir nesil doğmuştur.

Doğrudur; ihtiyaç sahipleriyle bir şeyleri paylaşmak, fıtratı bozulmamış insanı mutlu eden yüce bir haslettir. Paylaşmanın hem ruhi hem de maddi bereketi vardır. Hele ki bunu bir ibadet şuuru ile yapıp ecrini yalnız Allah’tan (cc) beklemek, insanı ulvi bir mertebeye taşır. Böyle bir paylaşım kalbe huzur, mala bereket, hayata ise görünmeyen bir koruma vesilesi olur. Tanımadığı bir kimsenin sıkıntısını gidermek, Allah rızası için bir faydayı çoğaltmak, kişiyi daha canlı, daha dirayetli ve özgüvenli kılar.

Ne var ki şeytanlar topluluğu, bu fitri güzelliği, yani paylaşma amelini ifsat etmek için küffar ordusuyla el ele vermiştir. Böylece insanların kalplerine gösterişi, niyetlerine riyayı, hedeflerine ise karşılığı olmayacak seraplar yerleştirmişlerdir. Paylaşmak, artık Allah rızası için değil; nefsi tatmin için yapılan bir gösteriye dönüştürülmüştür. Salih amelin ruhu soyulmuş, ihlasın özü çalınmıştır. Zira şeytanlar ve taraftarları şunu çok iyi bilmektedir; ameller ve İslam’daki o toplumsal fayda önce şirke, o da olmazsa riya ile boşa çıkarılabilir.

Rabbimiz ve O’nun âlemlere rahmet elçisi, gösterişin esasında amelleri ne kadar değersiz kıldığını bize şöyle bildirmektelerdir:

“Ey iman edenler! Sadakalarınızı minnet ile başa kakmak ve (insanlara) eziyet etmek suretiyle boşa çıkarmayın. Malınızı insanlara gösteriş yapmak için infak edip, Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanmayan (kimse) gibi... Onun misali, üzerinde

***İhlas, görünmeden yaşamanın asaleti;
tevazu ise o görünmezliği sevmektir.
Çünkü gizlilik, riyanın panzehiridir.
Dijital ağlarla örülmüş bu çağın sahte
ışıkları arasındaki en hakiki nur,
kulun gizli hâlde yaptığı amellerdeki
tevazusudur.***

toprak bulunan, sağanak yağmurun değmesiyle (toprağın suyla aktığı) çıplak kayanın misali gibidir. Yaptıkları hiçbir şeyin (Allah katında bir karşılığı yoktur ve yaptıklarından) faydalanmazlar. Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.”¹

Ebü Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim amelini işittirirse Allah (cc) onu işittirir. Her kim amelini gösterirse Allah (cc) onun gerçek halini gösterir.”²

İşte dijital çağdaki riyanın yeni sureti tam olarak böyledir. Amellerin içi boş, niyetlerin yönü kaymış, kalpler beğeni sayısına mahkûm edilmiştir. Her gönderi, “Bakın. Görün. Ben de varım!” çılgılığına dönüşmüştür. Kalpler tevazu yerine onay arayışına, sadaka yerine sanal takdire yönelmiştir.

Açıkçasını söylemek gerekirse bu hâlin vardiği noktayı düşününce içim ürperiyor. Sanki görünürlük uğruna her şey mübah hâle gelebilirmiş gibi... Bazen “sanal dilenciler” çıkmasından bile endişe ettiğim oluyor:

“Allah rızası için bir ‘like’ atar mısınız? Çocuklarım/ Eşim/Cemaatim artık beni hiç beğenmiyor...”

Artık “beğenilmek” bir ihtiyaç, “takdir edilmek” bir gıda, “görülmemek” ise neredeyse bir ölüm gibi algılanıyor. Ne acıdır ki insan, “Rabbim beni görüyor.” bilincinden “Acaba kimler durumumu gördü?” telaşına savrulunca tam bir sanal dilenci konumuna düşmüyor mu sizce de? Whatsapp durumlarına yazılmış şu ifadedeki sessiz çılgınlık, çağın ruh hâlini bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor: **“Kimsem olmasa da Rabbim bana yeter!”**

Heyhat! Rabb, kavramını tekrar hatırlatmak gerekiyor zannınca... Zira insan farkında olmadan dijital bir “rabb” edinmiş olabilir.

Hakikatte Rabbimiz tüm kullarına kâfidir.³ Madem gerçekten yetiyorsa, neden bu kadar görünme çabası içindeyiz?

Kur’ân-ı Kerim bu ruh hâline şöyle cevap vermektedir:

“Onlar gösteriş yaparlar, Allah’ı da pek az anarlar.”⁴

Mahmûd ibni Lebîd’den (ra) Allah Resûlü’nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“‘Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirktir.’

Dediler ki: ‘Küçük şirk nedir, ey Allah’ın Resûlü?’

‘Riyadır. Yüce ve Celil olan Allah, Kıyamet Günü’nde inananlar amellerinin karşılığını aldığı vakit, başkalarına gösteriş yapanlara şöyle diyecektir: ‘Dünyada kendilerine gösteriş yaptıklarınıza gidin. Bakın bakalım onlarda sizin

için, gösteriş yaptığınız amellerinize karşılık mükâfat var mıdır?’ ”⁵

Anlıyoruz ki riya, kalbin amellerine sızan çağlar arası manevi bir virüstdür. Bilhassa dijital çağda bu virüs, “like” adıyla kılıf değiştirmiştir. “Beğenilme arzusu”, tevazuyu yiyip bitiren bir kemirgene dönüşmüştür.

Gözlerden Irak Ameller

Tevazu, insanın kalbini Rabbine yönlendirme hâlidir. Görülmeden, övülmeden yaşama hâlidir.

Ebü Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Yedi sınıf insan var ki, Allah onları hiçbir gölgenin olmadığı (mahşer meydanında) kendi gölgesinde gölgelendirecektir: Adil imam/yönetici, Allah’a ibadetle yetişen genç, kalbi mescidlere bağlı olan kimse, birbirlerini Allah için seven ve onun rızası için bir araya gelip onun için ayrılan iki kişi, soylu ve güzel bir kadın kendisini zinaya davet ettiğinde ‘Ben Allah’tan korkarım.’ diyerek onu reddeden adam, sağ elinin verdiğinden sol elinin haberi olmayacak kadar gizlice sadaka veren kişi, bir de yalnız başına Allah’ı zikredip de gözleri yaşla dolan kimse.”⁶

Bu hadisin derin manası, gizlice yapılan iyiliğin insana kazandırdığı o yüce mertebedir. Çünkü riya bulaştırılmadan yapılan iyilik, insanı beğenilme köleliğinden kurtarır. Allah’a (cc) kulluğun lezzetine erdirmiş. Oysa günümüzde, yapılan bir iyiliğin sessiz kalması neredeyse bir eksiklik sayılıyor. Oysa Allah (cc) için yapılan hiçbir amel zayı olmaz.

“Kim zerre kadar hayır işlerse onu görür; kim de zerre kadar şer işlerse onu görür.”⁷

Beğenilmese de görülme de alkışlanmasa da... Müminin yüreğinde demlenen ihlaslı bir salih amel, Kıramen Katibîn melekleri tarafından yazılır, gecenin karanlığında dua olup yankılanır... Kimi zaman bir mazlumun derdine derman kimi zaman bir fukaranın ihtiyacına karşılık olur. İnsanlar unutsa da Rahmân’ın unutmadığını bilir.

Son söz yerine bir dua

İhlas, görünmeden yaşamanın asaleti; tevazu ise o görünmezliği sevmektir. Çünkü gizlilik, riyanın panzehiridir. Dijital ağlarla örülmüş bu çağın sahte ışıkları arasındaki en hakiki nur, kulun gizli hâlde yaptığı amellerdeki tevazusudur.

Öyle bir çağa geldik ki, günümüz insanı görünmekten ziyade belki de “görünmezlik” duası etmelidir/edecektir. Her vakit yol gösterici örneğimiz ve övülen peygamber Muhammed Mustafa (sav) iki kişinin birbirini övmesine

1. 2/Bakara, 264
2. Buhari, 6499
3. bk. 39/Zümer, 36
4. 4/Nisâ, 142

5. Ahmed, 23630
6. Buhari, 660; Müslim, 1031
7. 99/Zilzâl, 7-8

bile dikkat çekmiş, bunu ümmeti için mübarek bir duaya dönüştürmüş. Zikir kitaplarımıza da “methedildiğini duyan kişinin yapacağı zikir” şeklinde kayda geçmiştir:

اللَّهُمَّ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا يَقُولُونَ، وَاغْفِرْ لِي مَا لَا يَعْلَمُونَ، وَاجْعَلْنِي خَيْرًا مِمَّا يَظُنُّونَ

“Allah’ım! Onların söylediklerinden dolayı beni sorumlu tutma, bilmedikleri (günahlarımı) bağışla ve beni onların zannettiklerinden daha hayırlı kıl.”⁸

İşte bu dua, dijital dünyanın giriş kapısına serlevha edilmesi gereken bir duadır. Övülmeyi değil, affedilmeyi dilemek; görünürlüğü değil, Allah (cc) katında makbul olmayı istemek...

Tevazu, çağın kalabalığında kaybolmaktan öte kalabalıklar arasında Allah’ı (cc) hatırlamaktır. Ve bilelim ki bir kalp, sadece Allah’ın (cc) görmesiyle yetinmeyi öğrendiğinde; işte o zaman hakikaten tam da olması gerektiği gibi görünür olmuş demektir...

Ebû Hureyre’den (ra) nakledildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah bir kulunu sevdiği zaman Cibrîl’e şöyle seslenir: ‘Allah, falan kişiyi seviyor sen de sev!’ Bunun üzerine Cibrîl, o kulu sever ve gök ehline, ‘Allah, falan kişiyi seviyor, siz de sevin!’ diye nida eder. Gökte bulunanlar da o kulu severler ve daha sonra yeryüzünde bu kula karşı sevgi duyulur ve bu kişi itibar sahibi olur.”⁹

Rabbim, kalbimizi görünme arzusundan, beğenilme kaygısından arındır. Bize, sadece senin görmenle mutmain olan bir gönül ver. Sözümüzü gösteriştin, amelimizi riyadan uzak eyle. Değerimizi insanların gözünde değil, senin katında aramayı nasip eyle!

“Allah’ım, nefsimi takvâsını ver; onu arındır. Onu en iyi arındıran sensin; onun velisi ve mevlâsı sensin.”¹⁰

8. El-Edebu’l Mufred, 761; Şuabu’l İmân, 4534

9. Buhari, 3209; Müslim, 2637

10. Müslim, 2722

TEVBE SURESİ'NİN 31. AYETİNİN TEFSİRİ İLE KİTABİ VE MODERN GELENEKLERDEKİ YANSIMALARI

KONUK YAZAR

Osman ZENGERTAŞ

Giriş

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan bazı ayetler, geçmiş toplumların dinî pratiklerine dair önemli gözlemler ve tespitler içermektedir. Bu ayetler, sadece bireysel inanç düzeyinde değil, toplumsal ve otorite ilişkileri bağlamında da dinî hayatın dönüşümünü konu edinmektedir. Tevbe Suresi'nin 31. ayeti de bu çerçevede, belirli tarihî toplulukların dinî liderleriyle kurdukları ilişkileri konu alan dikkat çekici bir pasajdır. Ayette, Ehl-i Kitap içerisinde yer alan bazı grupların haham ve ruhban sınıfını, ayrıca Meryem oğlu İsa'yı (as) özel bir konuma yerleştirdikleri ifade edilmekte; bu durumun Allah'tan (cc) başkasını "rabb edinme" şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Ayetin dikkat çeken yönlerinden biri de bu tür bir tutumun yalnızca bir şahsa gösterilen saygının ötesine geçerek, belirli bir statü atfetmeye dayalı bir kabulü ima etmesidir. Söz konusu ayet, geçmiş toplumların dinî yapılanmalarını konu alması açısından hem tarihî hem de kavramsal bir tartışmanın kapısını aralamaktadır.

Bu bağlamda yürütülen bu araştırma, söz konusu ayetin metinsel, tefsirî ve tarihsel yönlerini derinlemesine analiz ederek "rabb edinme" fiilinin ne anlama geldiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayette geçen bu ithamın yalnızca bir döneme ve belli dinî sapmalara mahsus bir uyarı mı, yoksa tüm zamanlara hitap eden evrensel bir ilahi ikaz mı olduğu sorusu çalışmanın temel hareket noktalarından birini teşkil etmektedir.

Araştırma sürecinde öncelikle ayetin metni, kelime çözümlmeleri ve Kur'ân içerisindeki bağlamı ele alınacaktır. Ardından, sahih hadis kaynaklarında yer alan sebab-i nüzul rivayetleri ışığında ayetin iniş zemini ortaya konacak, özellikle Adiy ibni Hâtim'in (ra) Peygamber (sav) ile arasında geçen konuşma çerçevesinde "rabb edinme" eyleminin nasıl bir şirk biçimi olduğu açıklanacaktır.

Bu temel üzerine bina edilerek, klasik İslam tefsir geleneği içerisinde yer alan Taberî, Mâtürîdî, Râzî, Zemahşerî ve Elmalılı gibi müfessirlerin yorumlarına başvurulacak; farklı mezhebî ve teolojik yönelimlerin ayeti nasıl yorumladığı karşılaştırmalı biçimde değerlendirilecektir. Bir önceki aşamada ise, Tivrât ve İncil gibi Ehl-i Kitap metinlerinde din adamlarına atfedilen yetkiler, rabblik iddiasının dayandığı metinsel ve tarihsel temellerle birlikte analiz edilecek; Yahu-

Kur'ân'da yer alan kelimeler, yalnızca sözlük anlamlarıyla sınırlı kalmayıp siyak ve sibak içerisindeki kullanımlarına göre çok yönlü anlam katmanları kazanır. Bu durum, özellikle dinî hüküm ve inançla ilgili ayetlerin tefsirinde daha da belirgin hâle gelir.

di hahamlığı, Hristiyan ruhbanlığı, papanın kutsallığı gibi geleneksel figürler bağlamında, rabb edinme eyleminin teolojik izdüşümleri incelenecektir.

Nihayet, ayetin modern döneme yansıması, seküler sistemlerdeki teşri anlayışı, pozitif hukukta mutlak yasa koyuculuğun ilahilik iddiası taşıyıp taşımadığı gibi meseleler üzerinden değerlendirilecektir. Böylece Kur'an'ın tevhid merkezli mesajının, yalnızca inanç dünyasına değil, hukuk, siyaset ve toplum düzenine dair de ne tür ilkeler içerdiği sorusuna cevap aranacaktır.

1. Bölüm

Ayetin Tarihi Bağlamı ve Rabb Edinme Olgusunun Tezahürü

Tevbe Suresi, Kur'an-ı Kerim'in son nazil olan surelerinden biri olup H 9. yılda inmiştir. Bu dönem, İslam toplumu ile gayr-i Müslim topluluklar arasındaki ilişkilerin netleşmeye başladığı, siyasi ve dinî kimliklerin belirginleştiği bir sürece tekabül eder. Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, Yahudi ve Hristiyan toplulukların kendi din adamlarına atfettikleri dinî yetkileri sorgulamakta, ilahi otoritenin sınırlarının beşerî müdahalelerle aşılmasını reddetmektedir. Ayette geçen "Allah'tan başka rabbler edinme" ifadesi, yalnızca metafizik bir kabule değil, doğrudan toplumsal düzen ve dinî otorite ilişkisine dair bir eleştiriye işaret etmektedir. Bu yönüyle ayet hem tarihi bir tespiti hem de evrensel bir uyarıya sahiptir.

Bu ayetin anlaşılmasında rol oynayan hadise bağlamında farklıca tarih ve versiyonların bize gelmesinin yanında öz olarak tek bir olaydan bahsetmek mümkündür. Adiy ibni Hâtim'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben, Resûlullah'ın (sav) yanına gittim. Boynumda altından bir haç bulunuyordu. Bana dedi ki: 'Ey Adiy, bu putu çıkarıp at.' Ben onun, Tevbe Suresi'nin 'Onlar, hahamlarını, papazlarını ve Meryem oğlu İsa Mesih'i, Allah'tan başka rabbler edindiler.' ayetini okuduğunu işittim. (Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resûlü, biz onlara ibadet etmiyorduk ki!') Resûlullah (sav) da buyurdu ki: 'Dikkat edin, Yahudi ve Hristiyanlar din adamlarına tapmıyorlardı. Fakat onlar, hahamlar ve papazlar kendilerine bir şeyi helal kılınca onu helal sayıyorlardı. Bir şeyi haram kılınca da onu haram kabul ediyorlardı.'"¹

Rivayetten de anlaşılacağı üzere, müfessirlerin dikkatle üzerinde durdukları temel mesele, Yahudi ve Hristiyanların Allah'ın (cc) yerine insanları rabb konumuna yükseltmeleridir.² Ayette açıkça eleştirilen rabb edinme hususunun tam olarak neye taalluk ettiğini tespit edebilmek açısından mezkûr eylemin Yahudi ve Hristiyan topluluklarında karşılığını dikkatlice incelemek gerek-

mektedir. Nitekim ayet, teorik bir uyarı olmakla birlikte tarihi ve kültürel temellere dayanmaktadır.

1.1. Hristiyan ve Yahudilikte Rabb Edinme Fiilinin Temelleri

Yukarıda belirtilen rivayet ışığında, Hristiyanlık ve Yahudilikte rabb edinme kavramı; yalnızca bir inanç sarması değil, aynı zamanda helal haram belirleme yetkisinin Allah (cc) ile birlikte kullara verilmesi şeklinde bir otorite sarması olarak değerlendirilebilir. Bu bölümde Yahudi ve Hristiyan din bilgilerinin zamanla sadece ilahi hükümleri açıklayan kimseler olmaktan çıkıp, doğrudan yasa ihdas eden ve bu yasaları ilahi hüküm gibi bağlayıcı kabul ettiren bir otoriteye dönüşmeleri incelenecektir.

Yahudilikte Tevrât'ın yorumu ve Tevrât'taki hukuki konuların açıklanmış olduğu Talmud'un³ bazı durumlarda Tevrât'ın hükümleriyle zıtlık arz eden kurallar koyduğu görülebilir. Örneğin Tevrât, Yahudilerin kendi halkına faizle borç vermesini yasaklar.⁴ Fakat Talmud'da bu durum "Bir Yahudi başka bir Yahudi'ye faiz veremez ama bir goya (Yahudi olmayan) verir."⁵ şeklinde geçer.

Tevrât'ın Tesniye Kitabı'nda yer alan şu hüküm Yahudilerden bir kısmın, insanları saptırabileceğini vurgulamaktadır: " 'Haydi, bilmediğiniz başka ilahlara tapalım' diyerek kentlerinde yaşayan halkı saptırdıklarını duyarsanız, araştırarak, inceleyecek, iyice soruşturacaksınız. Duyduklarınız gerçekse ve bu iğrenç olayın aranızda yapıldığı kanıtlanırsa, o kentte yaşayanları kesinlikle kılıçtan geçireceksiniz. Kenti yok edip orada yaşayan bütün halkı ve hayvanları kılıçtan geçireceksiniz."⁶

Öte yandan Yahudi geleneğinde hahamların teşri yetkisini fiilen üstlendiklerini gösteren en dikkat çekici örneklerden biri, Talmud'da "Lo bashamayim hi/O artık göklerde değildir."⁷ ifadesi etrafında şekillenen meşhur kıssadır. Rivayete göre bir fıkhi meselede Haham Eliezer kendi görüşünü savunur ve bunu olağanüstü mucizelerle desteklemeye çalışır: Ağaç tersine döner, nehir akışını geriye çevirir, duvar eğilir. Nihayetinde semadan ilahi bir ses (bat kol) duyulur ve şu hükmü bildirir: "Bu meselede hak Haham Eliezer'dedir."

Ancak Haham Yehoshua ayağa kalkarak hahamların yorum ve hüküm koyma otoritesini teyit eden şu meşhur ifadeyi dile getirir: "Tevrat gökten verilmiştir; fakat artık onun hükmü yeryüzündedir. O gökte değildir." Bu beyan, sadece semavi vahyin aktarımını değil, aynı zamanda onun nihai yorum otoritesinin daima beşerî aklın ve ilim ehlinin uhdesinde olduğunu ilan eder niteliktedir. Rivayetin devamında ise Cenâb-ı Hakk'ın tebessüm

1. Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî Tercemesi (Konya: Konya Kitapçılık, 2004) "Tevbe Süresinden Tefsir Edilen Ayetler" 3095, 3/103

2. Hayreddin Karaman (ed.), "Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir. 2", Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları Kaynak eserler, 590 32 (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), c. 2 s. 759

3. Talmud hakkında detaylı bilgi için bk. Salime Leyla Gürkan, "Talmud", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2010)

4. Yasa'nın Tekrarı 23 | TCL02 Kutsal Kitap | YouVersion (Erişim 21 Mayıs 2025)

5. "Bava Metzia" 23:70b (Erişim 21 Mayıs 2025)

6. "Tesniye 13:12-15" (Erişim 21 Mayıs 2025)

7. "Tesniye 30:12" (Erişim 21 Mayıs 2025)

ettiği ve “Beni yenen evlatlarım ne güzel evlatlardır.” buyurduğu aktarılmaktadır.⁸

Bu rivayet, ilk bakışta içtihadî çoğulculuğun ve beşerî aklın dinî hüküm koymadaki işlevinin öne çıkarılması gibi görülebilse de aslında vahyin üzerinde bir otorite inşa edilmesi anlamına gelen ciddi bir dönüşümün habercisidir. Zira burada, İlahi bir sesin (bat kol) doğrudan hükümüne rağmen bu hükmün kabul edilmemesi dinin nihai referans noktasının artık semavi otorite değil, hahamlar meclisinin çoğunluk görüşü olduğunu göstermektedir.

Hristiyanların literatüründe din adamlarının otoritesine zemin hazırlayan bu durumu görmek Yahudilikte olduğundan daha açıktır. Matta İncil’inin bir bölümünde teşri yetkisinin, yani otoritenin göklerden yeryüzündeki seçilmişlere verileceği şu şekilde belirtilmiştir:

“İsa onlara, ‘Siz ne dersiniz’ dedi, ‘Sizce ben kimim?’ Simun Petrus, ‘Sen, yaşayan Tanrı’nın Oğlu Mesih’sin’ yanıtını verdi. İsa ona, ‘Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun!’ dedi. ‘Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babam’dır. Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus’un ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği’nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak.’ Bu sözlerden sonra İsa, kendisinin Mesih olduğunu kimseye söylememeleri için öğrencilerini uyardı.”⁹

Burada geçen “göklerin egemenliğinin anahtarı” kavramı otoritenin semadan alınarak belirli şahıslara verilmiş olduğunu açıkça beyan etmiştir. Bu durum İslami kaynaklarda geçen “rabb edinme” kavramının daha somut ve tarihsel bir zeminde anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu kimselere ibadet etmediklerini belirten Adiy’e (ra), Peygamberimiz (sav), “Onlar Allah’ın helal kıldığını haram, haram kıldığını ise helal kılarlardı; siz de onlara tabi olurdunuz. İşte bu, onları rabb edinmenizdir.”¹⁰ diyerek bu kimselerin teşride bulunduklarını belirtmiştir. Bunun yanında Hristiyan dünyasında toplanılan konsillerde papa, Mesih’in halifesi sayılarak, hüküm koyma yetkisini elinde bulundurmaktadır. İnanç ve ahlaka dair koymuş olduğu tüm hükümler mutlak şekilde bağlayıcı kabul edilmektedir.¹¹

2. Bölüm

İslami Literatürde Rabb Edinme Fiili: Teolojik Temelleri ve Yansımaları

Bir önceki bölümde, Yahudi ve Hristiyan geleneklerinde rabb edinme tezahürü ve nasıl ortaya çıktığı kısaca ele alınmıştı. Hahamların Talmud vesilesiyle teşri yetkisini

fiilen kullanmaları ve papanın şahsında ruhban sınıfına hüküm koyma otoritesinin izafe ediliyor olması, rabb edinme fiilinin yalnızca metafizik kabulde değil, dünyevi düzeni belirleyen bir otorite ataması olduğunu göstermektedir. Matta İncil’inde geçen “göklerin egemenliğinin anahtarı” gibi ifadeler, yetkinin papa özelinde ruhban sınıfına verilmesi¹² ve bu bağlamda rabb edinme eylemini kurumsallaştırmış olması ile Talmud’daki “Tevrât artık gökte değildir.” anlayışı sonucunda İlahi hükmün yeri beşerî içtihadı terk edilmiştir. Mevzubahis olan ayette bu anlayışlar açıkça reddedilmekte, İlahi otoritenin sınırları beşerî müdahalelerle aşılmaması gereken bir mutlaklık içerisinde ele alınmaktadır. Bu çerçevede, şimdi, söz konusu ayetin İslami kaynaklarda nasıl yorumlandığını, rabb edinme fiilinin tefsirlerde ne şekilde kavramsallaştırıldığını ele almak yerinde olacaktır.

2.1. Ayetin Lugavi Tahlili

اتَّخَذُوا أَخْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا
وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Onlar Allah’ı bırakıp din bilginlerini, abidlerini ve Mer-yem oğlu Mesih’i rabbler edindiler. (Oysa) onlar yalnızca bir olan ilaha ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. (Allah) onların şirk koştuklarından münezzehtir.”¹³

Ayetin lafzi yapısı hayli öneme ve dikkat çekici söyleme sahiptir. Nitekim ayetin Arapça yapısında, bu şahısların yalnızca saygı gösterilen kimseler değil, rabb sıfatıyla benimsenen birer otorite figürü hâline getirildiği görülmektedir. Bu anlam katmanlarının sağlıklı biçimde anlaşılabilmesi için öncelikle ayetteki kavramların etimolojik tahlilini yapmak, ardından da ayetin nüzul ortamına ve tarihsel zeminine göz atmak gerekmektedir.

Ayetin fiilî ve kilit noktalarından biri olması hasebiyle “اتَّخَذُوا/ittahazû” kelimesi hem lugavi açıdan hem de kullanıldığı bağlam açısından özel tahlile muhtaçtır. “İttihaz” kavramını klasik Arapça sözlüklerden Lisânü’l Arab’da İbn Manzûr, “bir şeyi ... edinmek, ... kabul etmek ve kendine mal etmek” olarak açıklamıştır.¹⁴ Bu tanım, kelimenin en yaygın kullanımını yansıtmaktadır. “أخبار/Ahbâr” terimi âlimlerin ihtilafıyla hibr ya da habr kelimesinin çoğuludur ve Kitap ehlinin veya Yahudilerin bilginleri manalarına gelmektedir.¹⁵ “رُهْبَان/Ruhbân” ise manastırda kalan Hristiyan din adamlarına verilen isimdir.¹⁵ “أَرْبَاب/Erbbâb” ise rabb kelimesinin çoğulu olup

8. “Bava Metzia” 30.12.

9. “Matta 16:15-21” (Erişim 21 Mayıs 2025)

10. Et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî Tercemesi 3/103

11. Detaylı bilgi için bk. “Birinci Vatikan Konsili | Açıklama, Doktrin ve Miras | Britannica” (Erişim 21 Mayıs 2025)

12. Detaylı bilgi için bk. Karaman, “Kur’an Yolu”, 2/760

13. 9/Tevbe, 31

14. Ebu’l-Fazl Cemâluddin Muhammed İbn Manzûr, Lisânü’l Arabb (Beyrut: Dâru Sâdir, ts.), e-h-z maddesi, 3/472

15. Fahreddin Er-Râzî, Et-Tefsîru’l-Kebîr, çev. Suat Yıldırım vd. (Huzur Yayınevi, 1988), 11/485; ASHABI SUFFA, Fizilalil Kuran Tefsiri, Seyyid Kutup - pdf, 2020, 1060

sahip, malik, efendi, terbiye eden, ıslah ve bir şeyi en ham hâlimden en kâmil hâline aşama aşama getiren manalarına gelmektedir.¹⁶

2.2. Tefsirler Işığında Ayetin Yorumu

Kur'an'da yer alan kelimeler, yalnızca sözlük anlamlarıyla sınırlı kalmayıp siyak ve sibak içerisindeki kullanımlarına göre çok yönlü anlam katmanları kazanır. Bu durum, özellikle dinî hüküm ve inançla ilgili ayetlerin tefsirinde daha da belirgin hâle gelir. Bu çerçevede söz konusu ayet -hem lafzi yapısını hem de bağlam içi mesajını daha sağlıklı anlayabilmek için- İslam düşüncesinde muteber sayılan tefsir kaynakları ışığında açıklanacaktır.

Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, dinî otoritenin mahiyeti ve sınırları bakımından Kur'an'ın en çarpıcı ifadelerinden birini ihtiva etmektedir. Ayette geçen "Onlar Allah'ı bırakıp din bilginlerini, abidlerini ve Meryem oğlu Mesih'i rabbler edindiler." cümlesi, yalnızca tarihî bir yanlışın ifşası değil, aynı zamanda evrensel bir teolojik uyarı olarak yorumlanmalıdır. Zira burada söz konusu edilen "rabb edinme" eylemi, sadece bir şahsa gösterilen saygı veya kutsiyet izafesi değil, helal ve haram koyma yetkisinin Allah'tan (cc) başkasına verilmesidir. Bu yorum, ayetin inişine dair sahih hadislerle de desteklenmiştir. Nitekim Peygamber (sav), Adiy ibni Hâtim'e (ra) bu ayeti okuduğunda, Adiy, "Biz onlara ibadet etmiyorduk." deyince Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Onlar Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını ise helal kılarlardı; siz de onlara tabi olurdunuz. İşte bu, onları rabb edinmenizdir."¹⁷ Bu rivayet, ibadetin yalnızca secde ve rûkû gibi bedensel hareketlerle sınırlı olmadığını, Allah'a (cc) ait mutlak otoritenin bir başkasına izafe edilmesinin de şirk anlamına gelebileceğini ortaya koymaktadır.

Klasik müfessirler, bu noktada ittifakla ayetteki rabb edinme fiilinin, beşerî teşri otoritesini ilahileştirme anlamı taşıdığına dikkat çekerler. Taberî, "rabb edinme"yi din adamlarının helal ve haram konusundaki keyfî hükümlerine tabi olmak şeklinde yorumlar ve bunu açık bir şekilde tevhid inancına aykırı bir davranış olarak niteler.¹⁸ Seyyid Kutup (rh), Âlûsî'den (rh) nakilde bulunduğu tefsirinde rabb edinmekten kastın din adamlarının evrenin ilahı olarak kabul etmek olmadığını, onların kişisel emir ve yasaklarına uymak olduğunu belirtmiştir.¹⁹ Mevdûdî (rh) de tefsirinde helal haram sınırlarını belirleme yetkisini kendi nefislerinde görenlerin ve bu yetkiyi şahıslara tanıyanların da bu kimseleri rabb edindiklerini söylemiştir. Râzî mezkûr konuyla ilgili Ebu'l Âliye'den alıntı yaparak ayeti, İsrâîloğullarının rabb edinmesini Kitap ve âlimlerin sözleri arasında çelişki görmeleri hâlinde âlimlerin sözlerini tercih ediyor olmaları şeklinde

açıklamaktadır. Seyyid Kutup (rh), ayette eleştirilen rabb edinme davranışını yalnızca tarihî bir sapma olarak değil, her çağda görülebilecek bir dinî yozlaşma biçimi olarak değerlendirir. Ona göre, din adamlarının kutsanması ve onların hükümlerinin ilahi vahyin önüne geçirilmesi, çağdaş dünyada da farklı şekillerde tezahür etmektedir. Bu bağlamda, devlet otoritesinin dinî alana hükmetmeye başlaması veya pozitivist hukuk sistemlerinin ilahi hükümlerin yerine ikame edilmesi, aynı türden bir rabb edinme olgusunu ortaya çıkarır. O, bu ayeti, İslami sosyal düzenin temel ilkeleri açısından okur. Kutub'a (rh) göre bu ayet, yalnızca dinî bir inanç hatasına değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasi otorite anlayışına dair bir reddiyedir. İnsanların Allah'tan (cc) başka mercileri meşru yasa koyucu kabul etmeleri yalnızca bireysel bir günah değil, sistematik bir şirk biçimidir. Bununla birlikte günümüz insanların; beşerî otoriteleri hâkimiyet sahibi saydıkları takdirde müşriklerden olacağını, müşriklerden olmamak için kullar tarafından kendilerine empoze edilen yasalara karşı çıkmaları ve onlara baskı altında uymak zorunda kaldıklarını kanıtlayan protesto nitelikli reaksiyon göstermeleri gerektiğini, Allah'a (cc) yönelerek bu küstahlıkları kabul etmediklerini ve zorunda oldukları için sabrettiklerini belli etmeleri gerektiğini savunmaktadır.²⁰

Elmalılı Hamdi Yazır ise, ayetin hem kelime tahliline hem de kavramsal derinliğine dikkat çeker. Ona göre burada geçen "rabb edinme" fiili, bir kimseye fiilî teşri yetkisi atfetmek ve onun helal haram tayinine mutlak bağlılık göstermek demektir. Elmalılı, ayetin tefsirinde Adiy ibni Hâtim (ra) rivayetini esas alarak bu tür bir bağlılığın sadece eylem değil, aynı zamanda bir itikad bozukluğu olduğunu ifade eder. Ona göre bu durum İslam'ın rubûbiyet ve ulûhiyet birliğine doğrudan aykırıdır.²¹

Sonuç olarak Tevbe Suresi'nin 31. ayeti hem klasik hem de modern tefsir geleneğinde, dinî hüküm koyma ve bağlayıcı otorite sahibi olma anlamında rabb edinmeyi açık bir sapma ve bir şirk davranış biçimi olarak değerlendirmiştir. Ayet, yalnızca Ehl-i Kitap'a yönelik tarihsel bir ithamdan ibaret olmayıp her dönemde dinî veya beşerî otoriteyi ilahlaştırma eğilimlerine karşı bir uyarı ve ilahi hüküm karşısında beşerî iradenin sınırlarını tayin eden ilkesel bir beyandır.

2.3. Rabb Edinme Olgusunun Modern Dünyadaki Yansımaları

Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, tarihsel olarak Yahudi ve Hristiyanların, din adamlarını Allah'tan (cc) başka rabbler edinmelerini eleştirirken aynı zamanda dinin temel ilkelerinden biri olan tevhidin korunmasına yönelik evrensel bir uyarı içermektedir. Bu yönüyle ayet, yalnızca bir döneme mahsus sapmayı değil, insanlık tarihinin her

16. Râgıb El-İsfahânî, Müfredât-Kur'an Kavramları Sözlüğü, çev. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yayınları, 2016), 407

17. Et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî Tercemesi, 3095 No.lu hadis

18. Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Taberî Tefsiri, çev. Kerim Aytekin - Hasan Karakaya (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996), 4/282-284

19. Ashabı Suffa, Fizilalil Kuran Tefsiri, Seyyid Kutup - pdf, 1061

20. Ashabı Suffa, Fizilalil Kuran Tefsiri, Seyyid Kutup - pdf, 1060-1062

21. Muhammed Hamdi Yazır vd., Hak Dini Kur'an dili: inceleme - tenkitli metin (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021), 3/352-356

devrinde ortaya çıkabilecek otoriteye mutlak teslimiyet ve ilâhi olanın yerine beşerî olanı koyma eğilimini sorgulamaktadır.

Modern dünyada, sekülerleşmenin ve bireycilik temelli ideolojilerin güç kazanmasıyla birlikte rabb edinme olgusu artık din adamlarına yönelik körü körüne bağlılık biçiminde değil, yeni otoritelerin ve ideolojik yapıların kutsanması şeklinde tezahür etmektedir. Bugün yasa koyucu olarak görülen devletler, ideolojiler, lider figürleri veya bilimsel otoriteler kimi zaman insanların hayatlarını Allah'ın (cc) hükümleri yerine kendi normlarıyla tanzim etmelerine neden olmaktadır. Bu durum, klasik rabb edinme olgusunun yeni biçimlere bürünmüş hâlidir. İslami açıdan bakıldığında helal ve haram belirleme yetkisi, yani teşri hakkı yalnızca Allah'a (cc) aittir. Oysa günümüzde pozitif hukuk sistemlerinde bu yetki tamamen seküler yasama organlarına bırakılmış, böylece ilâhi olan dışlanmış, beşerî irade mutlaklaştırılmıştır.

Öte yandan bireylerin Allah'ın (cc) emirlerinden ziyade toplumun normlarına, medyanın yönlendirmesine, moda anlayışına veya kariyer/idol figürlerinin telkinlerine göre hayatlarını şekillendirmeleri de farkında olmadan yeni rabblers edinme anlamına gelebilmektedir. Nitekim Kur'ân'da geçen "Hevasını/Arzusunu ilâh edineni gördün mü?"²² ayeti de rabb edinme fiilinin yalnızca dışsal otoritelere değil, bireyin kendi arzu ve tutkularına da yönelmiş olabileceğini göstermektedir.

Dolayısıyla Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, yalnızca tarihsel bir tespit değil, günümüz insanına yönelik bir zihinsel ve ahlaki muhasebe çağrısıdır. Ayet, her çağda Allah'ın (cc) dışında herhangi bir merciye mutlak bağlılık gösterilmesini reddetmekte, ilâhi otoritenin yerine konulan tüm yapıların rabb edinme anlamı taşıyabileceğini bildirmektedir. Bu çerçevede, çağdaş Müslimler için asıl mesele, Allah'ın (cc) hükmünü esas alan bir hayat nizamı kurmak ve hiçbir beşerî otoriteyi ilâhi olanla eş tutmamak suretiyle tevhid inancını korumaktır.

2.4. Ayetin Evrenselliği Karşısında Tarihselci Tefsir Sorunu

Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, geçmiş ümmetlerde ortaya çıkan ilâhi otoritenin beşerî mercilere izafe edilmesi gibi temel bir sapmayı konu edinmekle kalmaz, aynı zamanda her çağda yeniden zuhur edebilecek bir zihinsel bozulmaya işaret eder. Bu yönüyle ayet, yalnızca belirli bir dinî zümrenin ya da tarihsel topluluğun yanlışına değil, tevhid inancını tehdit eden evrensel bir şirk eğilimine dikkat çeker.

Ne var ki modern dönemde bazı müfessir ve düşünürler bu ayeti tarihsel bağlamına hapsederek onun evrensel mesajını göz ardı etmektedir. Bu yaklaşım genellikle "tarihselcilik" olarak adlandırılan ve Kur'ân'daki hükümlerin yalnızca indirildikleri toplum ve zamanla

sınırlı olduğu tezine dayanan bir yorum anlayışından kaynaklanmaktadır. Tarihselci yaklaşıma göre Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, yalnızca Yahudi ve Hristiyan din adamlarının otoriter uygulamalarına karşı söylenmiş tarihî bir eleştiridir. Bu bağlamda rabb edinme fiili, günümüz toplumları için bağlayıcı bir ilâhi uyarı olmaktan çıkarılarak geçmişte yaşanmış ve kapanmış bir mesele gibi sunulmaktadır.

Ancak bu yaklaşım, Kur'ân'ın evrenselliği ve zamanlar üstü mesajı ile açık bir çelişki içindedir. Zira Kur'ân, sadece tarihsel olayları nakletmekle yetinmez; bu olaylar üzerinden ümmetlere evrensel ilkeler ve ibretler sunar.

Tarihselci yaklaşımın bir başka sakıncası da rabb edinme olgusunun günümüzdeki tezahürlerini gözden kaçırmasıdır. Zira beşerî otoritenin ilâhi olanın yerine geçirilmesi hâlâ devam eden bir meseledir. Seküler sistemlerde yasa koyuculuğun Allah'a (cc) değil, insanlara ait görülmesi, bireylerin hevalarını yahut ideolojileri mutlaklaştırması modern rabb edinme biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ayetin anlamını yalnızca tarihsel bir bağlamla sınırlamak Kur'ân'ın evrensel mesajını daraltmak, hatta tahrif etmek anlamına gelebilir.

Bu anlamda Tevbe Suresi'nin 31. ayetinin tefsirinde tarihsel bağlamın dikkate alınması elbette önemlidir; ancak bu bağlam, ayetlerin evrensel hükümlerini yok sayma gerekçesi hâline getirilmemelidir. Kur'ân, geçmiş ümmetlerden örnek verirken, her zaman için insanlığı hakka çağıran zamanlar üstü bir ilâhi hitap olarak kalmaya devam eder. Tevbe Suresi'nin 31. ayetinin mesajı da bu bağlamda, çağlar ötesi bir tevhid ilkesi ve otorite sorgulamasıdır.

Sonuç

Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, sadece Yahudi ve Hristiyan geleneğindeki tarihsel bir sapmayı değil, her dönemde yeniden zuhur edebilecek olan beşerî otoritenin ilâhi konuma yükseltilmesini de eleştiren evrensel bir mesaj taşımaktadır. Ayette zikredilen "rabb edinme" fiili, salt metafizik bir inanç sapması olmaktan ziyade, teşri yetkisinin Allah'tan (cc) başkasına izafe edilmesiyle oluşan bir otorite yozlaşmasına işaret eder. Klasik ve modern tefsirlerde bu eylem tevhide aykırı bir şirk biçimi olarak değerlendirilmiş, gerek din adamlarına gerek seküler kurumlara mutlak yasa koyucu rolü tanınmanın rabb edinmenin çağdaş görünümüleri olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda ayetin mesajı, yalnızca bir dönemi hedef almaz, aynı zamanda günümüz toplumlarına da yönelmiş bir uyarı ve zihinsel muhasebe çağrısıdır. Kur'ân'ın evrensel hitabına aykırı tarihselci okumaların ise bu tür ayetlerin çağlar üstü ikaz boyutunu daralttığı, hatta kimi zaman tamamen etkisizleştirdiği görülmektedir. Tevbe Suresi'nin 31. ayeti, hem tarihî hem de güncel bağlamda ilâhi hükmün mutlaklığına ve tevhid esasına dair temel bir ilke olarak değerlendirilmeye devam etmelidir.

22. bk. 25/Furkân, 43

EL-ESMAÛ'L HÛSNA

Osman SADIKOĞLU

EL-BARÎ/البارئ

Allahê El-Barî di nava heyînê de xaliqê pêşenimûneya/prototipa galaksiya/pargerdûna yekem û gersitêrka yekem û roj û heyva yekem û însana yekem û her cûreyên hêşinahîyê a yekem e. Ji bo Allahê El-Barî hewcehîya qalib û modelan tune. Ev mijar ji bo genên insanan jî rewacdar e.

Ji navên xweşik yên Allah (ac) yek jî El-Barî ye. Ev nav jî koka “be-ra-e/bur” çêbûyî ye. Peyva “Berîyye” ku dihê ser maneya “heyînan, mexlûqatan” jî weke El-Barî ji vê kokê mûştayê e. Maneyeke wê jî weke ku di destpêka sûreya Tewbe de dibore hişyarî û ûltîmatom e. Herwiha El-Barî hemû bedenên û eşyayan jî tûnetîyê xûliqandîye û derxistîye alema heyînê.

El-Barî, ew Allah e ku xûliqandina wî orjînal e û bê mîsal û bê qisûr e. Xûliqandina El-Barî beraeta/dûrbûna jî qisûr û merezan e. Peyva “Beraet” jî ji heman kokê ye û dihê ser maneya bêqisûrtîyê. Navê El-Barî di Qûr’ana Kerîm, di sûreya Haşr de wiha dibore:

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ...
يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ

“Ew Allah e ku; (her tiştî ji tunebûnê heyî kiriye) El-Xaliq e. (Ew ê bê qisûr û bi aheng xuliqandîye) El-Barî ye. (Ew ê li gorî daxwaza xwe sûret dide mexlûqên xwe) El-Musewwîr e. Hemû esmayên/navên herî xweşik yên wî ne. Her çî tiştên li erd û esmanan hene, Allah tesbîh dikin. Ew, (yê xwedî îzzet û her tiştî mexlûb dike) Azîz û (xwedî hikum û hikmet) Hakîm e.”¹

El-Barî ew e ku; ji mexlûqên xwe ji bo kîjanî teqdîr kiribe û biryardarîya kîjan heyînên ji tûnebûnê xûliqandîye dabe, wan derdixe rastê. Lewre ew kesê ku tiştêkî teqdîr û sererast dike dibe ku wan tiştan nikaribe pêk bîne û dihêxe qada heyînê. Lê belê Allah (ac) ne wisan e. Ew, di her halûkarî de biryar dide û vê biryara xwe tetbîq dike û pêk tîne.

Allah (ac) wiha ferman dike:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ
نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا

1. 59/Haşr, 24

الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا
الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ
أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

“Sond be, me însan ji herîyeke sefandî/darivandî xuliqand. Paşê me wek dilopek av/nutfe di qerargeheki zexim/malzarokê de bi cih kir. Paşê me ew nutfe wek xwînpareyekê (alaqê) xuliqand. Paşê me ew ala q wek parçeyek goştê cûtî (mudxe) xuliqand. Paşê me ew parçeya goşt vejerande bi hestî ve û piştîre jî me goşt li hestî kir. Paşê me ew wek heyîneke herî cûda/cihêreng ava kir. Allahê ku xweşikîrînê xaliqan e, çi qas berz/bilind e.”²

Ev nav nîşanî me dide ku xûliqandina Allahê El-Barî ji hemû qisûr û kêmasîyan mûnezzeh e û di nava aheng de ye. Allah (ac) li ser vê mijarê wiha ferman dike:

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ
الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ
فُطُورٍ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ

“Ew (Allah) e ku; di rewşa tebeqeyan de heft esman (ên her yek bi yê din re hevaheng û li ser hevdu ne) xuliqand. Tu di xuliqandina Rahmân de qet tu bêahengîti/hevnegirtî nabînî. Va (mexluqên wî li holê ne) çavê xwe lê vejerîne, ma tu yê qet tu qelşek/gedûgek tê de bibînî? Paşê (ji bo lêgerîna qisûrê) du carê din çavê xwe lê vejerîne. Wê çav, tiştêk bi dest nexistî û betilandî li te vegere.”³

Em dikarin mînakeke wiha bidin. Mesela Allah (ac) benîadem ji axê xûliqandîye û bi av jî candar kiriye. Lê belê ne di şêkil û şemala me de ne jî di temasa bi însanan re berhema ji ax û av nexûya ye, tûne.

Allah (ac) dema insan xûliqandîye, qisûr û kêmasîyên ku ji madeyên xam pêk bîn hemûyan bi navê El-Barî îzale kiriye. Weke vê her çi qas qisûrên em bi wan dizanin an nizanin hebin xûliqandina Allah (ac) ji wan hemûyan dûr û pak û mûnezzeh e.

Allahê El-Barî di nava heyînê de xaliqê pêşnimûneya/prototipa galaksiya/pargerdûna yekem û gersitêrka yekem û roj û heyva yekem û însana yekem û her cûreyên hêşînahîya a yekem e. Ji bo Allahê El-Barî hewcehîya qalib û modelan tune. Ev mijar ji bo genên însanan jî rewacdar e.

Feydeyên Zanîna vê Navê

Qebûlkirina xaliqbûna Allah (ac) di heman demê de vê tiştê jî divêti dike ku Allah, El-Barî ye. Ew kesê qebûl bike Allah (ac) El-Barî ye, êdî pêbawer e ku ji alema erwahê bigire hetanî pîr û kal dibe herûdaîm ji halekî dikeve haleke din. Axir ev hebûna wî dê muheqeq bigihîje dawîyê. Bêgûman ev bawerî ji Rabbê El-Barî re ji bo wî kesî dê bibe wesîleya teslîmîyeteke xûrt.

Feydeya zanîna navê El-Barî yek jî ev e. mirov zanibe ku xaliqê mutleq ya bûyeran Allah e, ji pêkhatina bûyeran pîrêde bibandor nabe û qelbê wî bi kûrahî xemgîn nabe. Ji hukimranîya nefsa xwe rizgar dibe û ji nihîçkên wê jî parastî ye. Ew kesê zanibe ku Rabbê wî xaliqê El-Barî ye ji tiştên nehîy kiriye xwe dûr dike. Di her halûkarî de xwe dispêre wî û xwe pê diparêze.

Kesê ku vê navê dizane bi vê jî serwest e ku her tişt di destê Allah (ac) de ye û hemû bûyerên di gerdûnê de bi emrê wî pêk dihe. Êdî dê zanibe ku ji Allah (ac) pê ve qet tu xaliq tune. Herwiha dê bi awayeke nûwaze evdîtîya xwe teqdîmê Allahê El-Barî bike. Emr û nehyên wî dê bê kêmasî û bi dilsozî bicih bîne.

Ew Allahê ku hemû mexlûqatan xûliqandîye û wan derxistîye qada heyînê û rêvebertîya dem di destê wî de ye, ha wisan evdîtî ji wî Allahê El-Barî re dihe kirin.

Ji ber van maneyên wê yê xweşik em bi vê navê jî bo rizgarîya ji afatan û ji bela ji mûsîbetan û ji nexweşînan dûa û nîyazê dikin.

Ûlemayê îslamê ferqa maneya der barê navên El-Xaliq û El-Barî û El-Musawwîr wiha eşkere dikin:

El-Xaliq; bi hemû kitekitên wê ve zanîna tiştên ku bîn xûliqandin yê ku teqdîr dike û projeya wan çêdike.

El-Barî; ew ê ku vê teqdîr û projeyê wek fiilî tetbîq dike û dihe qada kiryarîyê.

El-Musawwîr jî; taybetîyên lêhatîya her cûreyê dide wan e.

Dûaya Bi Navê El-Bârî

Allahê min! Te xûliqandina min çawa xweşik çêkiribe, tu exlaqê min jî xweşik bikî.

Allahê min! Hîdayet bidî min û min bigihîjîni rêya rast.

Allahê min! Ez ji te hîdayet û sebata li ser rêya rast dixwazim.

Allahumme amin.

2. 23/Mûminûn, 12-14

3. 63/Mûlk, 3-4

İSTİSMAR EDİLEN KAVRAMLAR

Kitabın Yazarı: Alaeddin Palevi

Yayınevi: Mukattaa Yayınları

Basım Tarihi: Ağustos / 2023

Sayfa Sayısı: 368

Ebat: 165 x 235 mm

Kitap Hakkında

İçinde bulunduğumuz yüzyıl, İslam tarihinin şahit olduğu en geniş çaplı ve en sinsi fikri dönüşümlerden birine sahne olmaktadır. Yazar, kitabın mukaddimesinde bu durumu “asrın riddeti” (dinden dönüşü) olarak tanımlarken, geçmişteki istilaların aksine bu kez tehlikenin dışarıdan gelen ordulardan ziyade, içeriden çöken zihniyet yapısından kaynaklandığını vurguluyor. Geçmişte Tatarların veya Haçlıların coğrafi işgalleri belirli bölgelerle sınırlı kalmışken, günümüzün “küresel cahiliyyesi” doğrudan insan zihnini, kavramları ve hayatın nizamını hedef almaktadır.

Kitabın temel tezi, bir binanın tuğlaları mesabesinde olan kavramların bozulmasıyla İslam binasının temelinden sarsıldığı gerçeğidir. Yazarın haklı feryadı, bugün “Lâ ilâhe illallah” diyen kitlelerin, bu kelimenin yüklediği reddediş ve kabul edişlerden habersiz olması üzerinedir.

Tanıtım metninde öne çıkan tespit şudur: “İlah” sadece bir yaratıcı, “Rab” sadece var eden bir güç, “İslam” ise sadece vicdani bir bağa indirgenmiştir. Kitap, bu kavram kargaşasının bir tesadüf olmadığını, aksine “dine karşı bir din üretme” projesi olduğunu savunur. Tâğutların ve beşeri sistemlerin, kendi bekalarını bu cehalet harcıyla tahkim ettiklerini gözler önüne serer.

Yazar, çalışmasında okuyucuyu zihinsel bir hicrete davet ediyor. Kavramların içini eğer Allah (cc) ve Resûlû (sav) doldurmazsa, o boşluğu kişisel hevalar ve beşeri sistemlerin dolduracağı gerçeğiyle bizi yüzleştiriyor. Kitapta yer alan örneklendirmeler oldukça vurucudur:

İstikbal: Çocuğuna sadece dünya malı yığmayı hedefleyen bir babanın “istikbal” anlayışı ile vahiyle şekillenmiş istikbal anlayışı arasındaki uçurum.

Kâr ve Zarar: Sadaka ve infakı “zarar”, faiz ve haramı “kâr” gören seküler aklın yanılgısı.

Şehadet: Allah’ın (cc) dinini yok etmek için çalışanlara dahi “şehit” denilerek kavramların nasıl tahrif edildiği.

Eser, üç ana temel üzerine inşa edilmiştir:

Aydınlatma: Toplumu istismar edilen kavramlar hakkında uyandırmak ve “sahih İslam binasını” yeniden inşa etmek.

Tahrifi İfşa Etmek: Din adına konuşan ancak Mürcie akidesiyle beşeri sistemlere payanda olan yapıların hilelerini ortaya koymak.

Rıza-i İlahi ve Cihad: Kalemle yapılan bu mücadelelerin, peygamberlerin mirasını koruma yolunda bir cihad olduğu bilincini yerleştirmek.

Bu kitap, sadece teorik bir tartışma sunmuyor; aynı zamanda pratik hayatın her alanında (siyaset, ekonomi, eğitim) Allah’ın (cc) hükümlerinin nasıl dışlandığını ve bunun yerine ikame edilen “insan ürünü yasaların” toplumu nasıl bir bataklığa sürüklediğini anlatıyor. İkinci baskıda eklenen 11 yeni kavramla birlikte eser, okuyucuya tam teşekküllü bir “zihinsel arınma” rehberi sunuyor.

Özetle: Kavram kargaşası, zihinsel ve toplumsal bir çalkantıdır. Eğer bu kargaşa dinin asıllarında yaşanıyorsa, bu bir toplumun ruhunu kaybetmesi demektir. Elinizdeki bu eser; tahrifçilerin teviline, cahillerin cehaletine ve batıl ehlinin hilelerine karşı İslam’ın hudutlarını koruma azmiyle yazılmıştır. Kelimelerin gerçek manalarını yitirdiği bir çağda, “Lâ ilâhe illallah”ın asıl manasına, Şehadet’in hakikatine ve Tevhid’in aydınlığına davet eden bir rehber...”

Her güne bir hadis serimizde
40 Hadis yolculuğumuz sona ermiştir.

26 OCAK 2026

tarihine kadar hem Türkçe hem de Arapça
metinleriyle ezberleyip kitabevlerimize gelerek
ezberlerini veren kardeşlerimizi
güzel hediyeler bekliyor!

tevhid

“TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR.
KULLARIMI MÜJDELE!”
(39/ZUMER, 17)

TEVHİD DERGİSİ

TEVHİD DERSLERİ

TEVHİD MEALİ

ISSN 2148-4635

9 772148 463504

ABONELİK İÇİN

tevhiddergisi@gmail.com
www.tevhiddergisi.org

+90 545 762 15 15